

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Zuzana Kollárová

Ústavní vývoj Anglie od počátků do 17. století

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jan Kuklík, DrSc.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5.9.2013

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracovala samostatne, všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované a práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 5.9.2013

Zuzana Kollárová

Pod'akovanie

Rada by som týmto pod'akovala pánu prof. JUDr. Janovi Kuklíkovi, DrSc., vedúcemu mojej diplomovej práce za cenné rady, podnety a podporu pri jej tvorbe.

Obsah

Úvod.....	1
1 Anglosaské obdobie	3
2 Normanské obdobie.....	21
3 Henrich I. a jeho reformy (1100-1135)	35
4 Vláda Henricha II. (1154-1189).....	37
5 Ján Bezzemok (1199-1216) a Magna charta	47
6 Ústavný vývoj a počiatky anglického parlamentu v 14.storočí, vláda Henricha III. a Eduarda I.....	53
7 Eduard II. (1307- 1327), Eduard III. (1327- 1377) a Richard II. (1377- 1399).....	60
8 Lancasterovci a Tudorovci na anglickom tróne	63
9 Vláda Henricha VIII. (1509-1547).....	70
10 Vláda Alžbety I. (1558-1603)	73
11 Parlament a jeho vývoj v 14. - 16. storočí.....	75
Záver	80
Zoznam použitej literatúry a prameňov	82
Resume.....	84
Kľúčová slova	87

Úvod

„Čo nechceš, aby činili iní tebe, nečín ani ty im“ táto hlavná zásada zákonníku kráľa Alfréda Veľkého z 9. storočia nazvaného Kniha zákonov – Book of laws, môže byť v plnej miere aplikovaná i na celé dejiny vývoja anglického ústavného systému. V žiadnom prípade nie je možné povedať, že by dejiny, ktoré sú predmetom tejto práce, boli svedkom úplného a bezchybného naplňovania tejto zásady. To koniec koncov nie je ani celkom možné. Je ale možné konštatovať, že samotné anglické ústavnoprávne dejiny sú aspoň ustavičnou snahou o naplňovanie tejto pradávnej zásady. Ved' slovami veľikána talianskej renesancie: „Dokonalosť je mierou bohov. Túžba po dokonalosti, je mierou ľudí.“¹

No a práve posledne menovaný výrok asi najlepšie charakterizuje predmet tejto diplomovej práce. A tiež aj prácu samotnú.

Je možné konštatovať, že dejiny Anglicka sú plné protikladov i podobností. Kontinuity i dejinných zvrátov. Sily tradície i novátorských myšlienok. Sú nám blízke aj vzdialené.

To isté platí o samotnom ústavnom vývoji. Ťažko by bolo nájsť inú krajinu, ktorá by si prešla tak zaujímavým a pestrým ústavným vývojom, ktorého dopady by obohatili iné národy do takej miery, ako to môžeme pozorovať práve v prípade Anglicka. Veľká Británia je krajinou, ktorá je kolískou parlamentnej formy vlády a kde dodnes pretrvávajú mnohé aspekty jej pôvodnej koncepcie. Platné právo a právna história sa tu i v súčasnosti prelínajú a ich vzájomná prepojenosť je viac než zreteľná. Ambíciou mojej práce bolo pokúsiť sa vystihnúť relevantné historické súvislosti a fakty, ktoré stáli v pozadí vzniku tohto špecifického právneho prostredia a právnej kultúry.

Pritom prapočiatky ústavného vývoja na území Anglicka boli už vo svojich zárodkoch s históriou bytostne späté. Jeden z najvýznamnejších prameňov práva z počiatočného štádia ústavného vývoja Anglicka, spis Cirkevné dejiny ľudu Anglicka z roku 731, ktorého autorom je Beda Ctihodný, predstavuje jedinečný príklad využitia historickej vedy, ako širšieho rámca právnej vedy. Beda Ctihodný zbieral podklady pre svoje dielo zhromažďovaním svedectiev o historických udalostiach od ich priamych

---

¹ Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni (1475 - 1563), italský sochár, architekt a maliar.

účastníkov, ktoré porovnával s historickými dokumentmi. Tým aj nám umožnil vnímať cez optiku vekov historické a právne povedomie ľudí svojej doby.

Môj výber témy ovplyvnil záujem o danú problematiku a túžba bližšie spoznať doposiaľ relatívne neprebádané obdobie anglickej ústavnej histórie. Pokiaľ ide o prácu samotnú, rozhodnutie písať o ústavnom vývoji krajiny si vyžaduje rozsiahle a dôsledné ponorenie sa do štúdia. Zhromažďovanie dostupných prameňov, z veľkej väčšiny v anglickom jazyku a ich následné štúdium sa stali základným stavebným kameňom a následne i východiskom k ucelenej predstave o štruktúre mojej zamýšľanej práce. Tato štruktúra je premietnutá do jednotlivých chronologicky usporiadaných kapitol.

V rozhodujúcej miere som čerpala z cudzojazyčných, anglických prameňov. V rámci prekladu, som sa zákonite musela vysporiadať s celým radom lingvistických problémov. Mnou prekladané termíny si nenárokujú byť univerzálnym pojmoslovým. Predstavujú inštrumentálny základ, ktorý som sa pri práci s cudzojazyčnými materiálmi snažila čo najúčinnšie využiť.

Predmetom mojej práce je problematika ústavného vývoja a vývoja práva a spoločnosti na území Anglicka od obdobia vzniku prvých anglosaských kráľovstiev až do začiatku 17. storočia. Cieľom tejto práce je na podklade relevantných historických udalostí analyzovať vlastný ústavnoprávny vývoj a podať tak ucelený výklad tejto problematiky.

Práca je rozdelená do jedenástich kapitol, ktoré na seba chronologicky nadväzujú a v rámci každej z nich sú spracované najdôležitejšie aspekty dôležité pre konštitucionálny vývoj daného obdobia. Dôraz je kladený najmä na najvýznamnejšie právne pamiatky, vývoj práva a právnych inštitútov, orgánov štátu na centrálnej i miestnej úrovni a postavenie panovníka v danom období. Osobitná pozornosť je venovaná vzniku a vývoju parlamentu a jeho vzťahu k panovníkovi a ich vzájomnej interakcii.

1 Anglosaské obdobie

Môžeme konštatovať, že dejiny práva na území dnešného Anglicka počínajú obdobím polovice 5. storočia nášho letopočtu. V období medzi koncom Rímskej nadvlády a vznikom najrannejších anglických kráľovstiev sa rozprestiera dlhý časový interval, z ktorého nie je možné písať históriu.²

Počiatky vlastného právneho vývoja, ktorý má aspoň určitú kontinuitu, je preto možné hľadať predovšetkým po príchode germánskych kmeňov Jutov, Anglov a Sasov a násilnom vytlačení povodného obyvateľstva.³ K týmto udalostiam došlo v priebehu 6. storočia a započalo nimi tzv. anglosaské obdobie, ktoré je datované rokmi 449 - 1066 a končí rokom 1066, keď krajinu dobyli Normania v čele s vojvodcom Viliamom, neskôr označovaným ako „Dobyvateľ“.

Pôvodné keltské obyvateľstvo britských ostrovov bolo približne od polovice tisícročia napadané a podrobované germánskymi kmeňmi z niekoľkých oblastí kontinentu. Jutovia z Dánska sa usídľovali na juhozápade v dnešnom Kente, na ostrove Wight a v Hampshire. Sasovia z Dolného Saska prenikali proti toku Temže do dnešného Wessexu, Sussexu a Essexu. Najpočetnejší boli Anglovia pochádzajúci z dnešného Fríska, ktorí sa usadzovali na strednej a severovýchodnej časti západného pobrežia, v Northumbrii, Mercii a East Anglii. Po storočiach bojov za zjednotenie dostala krajina práve podľa nich názov „Anglicko“.⁴ Naopak termín „Veľká Británia“ ako politický názov sa začal používať až po spojení Anglicka a Škótska, keď tieto dva politické útvary boli spojené prostredníctvom osoby kráľa Jakuba I. Stuarta. Oficiálny názov „Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Írska“ sa používal od roku 1801 potom, čo bol v Írsku zrušený parlament až do roku 1922.

Prenikanie Anglosasov na britské ostrovy bolo doprevádzané rozkladom rodového zriadenia a kmeňovej organizácie, čo umožnilo vznik prvých politických štátnych útvarov. Hoci kmene Anglov, Sasov a Jutov hovorili rovnakou rečou, vyznávali rovnakých bohov a používali rovnaké právo, nemali žiadnu politickú jednotu, ako

---

² Stenton, F.M., Anglo-saxon England, second edition, Oxford: The Clarendon Press, 1947, str. 1

³ Kuklík, J.; Selteneich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. vydání, str. 25

⁴ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 308

napríklad Frankovia.⁵ Jazykom týchto kmeňov bol špecifický dialekt jazyka, ktorý dnes nazývame ako stará jednoduchá germánčina.⁶ Dobytie Británie bolo výsledkom sérií samostatných výprav, dlhodobo pokračujúcich a v určitom zmysle z perspektívy danej doby i kontinuálnych, v každom prípade však neprepojených a vzájomne na sebe nezávislých. Až od polovice piateho storočia tieto samostatné výpravy dosiahli rozsah, kde sa teoreticky môžeme pohybovať v rovine pojmov ako dobytie, kolonizácia územia a migrácia obyvateľstva. Avšak i potom vývoj a úspešnosť jednotlivých pokusov nie sú jednotné. Každý z týchto malých štátov si tak vydobyl svoju pozíciu sám a sami sa rozhodujúcou mierou podieľali i na formovaní vlastnej histórie.

Do konca 6. storočia Anglosasi zatlačili pôvodné keltské obyvateľstvo na juh do Cornwallu, Walesu, Devonu a na severozápad do Škótska a Írska. V období do polovice 7. storočia došlo k postupnému vytvoreniu siedmich malých kráľovstiev anglosaských kmeňov. Táto štruktúra býva preto označovaná ako takzvaná Heptarchia. Tvorili ju Kent, Sussex, Essex, Wessex, East Anglia, Mercia a Northumbria. Sasovia vytvorili kráľovstvo Wessex, Sussex a Essex, Jutovia Kent a Anglovania Northumbriu, Merciu a East Angliu. Northumbria vznikla zlúčením starších kráľovstiev Rheget a Elmet a anglosaských kráľovstiev Bernicie, Deira a Lindsay.

Z tohto obdobia je zachovaných pomerne málo historických prameňov, pričom na jednej strane sa jedná o archeologické pamiatky ako nálezy z hrobov pohanských pohrebísk a na druhej o neveliký súbor textov, letopisov a fragmentov. Archeologické nálezy dokazujú, že trvalé anglické osídlenie na území Británie bolo založené v období poslednej štvrtiny piateho storočia.⁷

Za jeden z najvýznamnejších prameňov tejto doby sa považuje dielo Bedu Ctíhodného (Beda Venerabilis), mnícha z kláštora Jarrow. Jedná sa o v latinčine napísaný päťzväzkový spis z roku 731 s názvom Cirkevné dejiny ľudu Anglicka-Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum. Jedná sa nielen o najvýznamnejšie dielo Beda Ctíhodného, ale prikláňam sa k názoru, že i o najvýznamnejšie dielo celého raného

---

⁵ Stubbs, W., The Constitutional history of England in its origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 64

⁶ Stubbs, W., The Constitutional history of England in its origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 43

⁷ Stenton, F.M., Anglo-saxon England, second edition, Oxford: The Clarendon Press, 1947, str. 1

stredoveku. Mimoriadny význam tohto diela spočíva v tom, že bolo veľmi nápomocné vo vytváraní špecifického anglického národného povedomia. Dielo je svojou podstatou prácou vedeckého dejepisu, vyniká schopnosťou kriticky a kvalifikovane hodnotiť a interpretovať historické udalosti. Nezvykle vyspelý bol napríklad spôsob, akým zhromažďoval a kompletovoval informácie z ktorých neskôr vychádzal. Pri svojich cestách po celom Anglicku priamo oslovoval ľudí na historických udalostiach priamo zúčastnených a bral do úvahy i ich prípadné faktické pripomienky. V materiáloch a výrokoch, z ktorých vychádzal označoval rovnako precízne chýbajúce časti textov i ich prípadné pochybné zdroje, pričom rozumel kľúčovému významu originálnych dokumentov. Jednalo sa o mimoriadne vyspelú osobnosť so schopnosťami kvalifikovaného historika, ktorý bol oddaný anglickému národu i jeho jazyku, bol oddaný cirkvi a uctieval vládnucci kráľovský rod Northumbrie. Štát vnímal ako pilier doktrín cirkvi a dosiahnutie harmónie medzi cirkvou a štátom ako cestu k pokroku spoločnosti. Bol presvedčený, že reprezentujú rovnaké záujmy, a preto by ich mali uplatňovať vo vzájomnom súlade a nie na úkor druhého. Úlohu cirkvi videl v posilňovaní autority štátu a jeho efektívneho fungovania.

Iným praktickým prínosom tohto diela je exkurz do zloženia pôvodných germánskych kmeňov, z ktorých sa vyformovali neskorší germánski usadlíci, ktorí vo veľkých počtoch prichádzali na toto územie. Kmene označil ako Sasov, Anglov a Jutov, pričom samotný prameň, z ktorého vychádzal a ktorý citoval je neznámy. Jednalo sa v podstate o rasové rozlíšenie jednotlivých kráľovstiev jeho doby, ktoré sa začínajú vytvárať koncom 6. storočia. Archeologické nálezy toto rozdelenie vo svojej podstate potvrdzujú, avšak naznačujú i určité nejasnosti, a preto sa domnievam, že takzvané „styčné plochy“ medzi uvedenými kmeňmi boli omnoho viac priepustné a etnické väzby relatívne.

Prínos tohto diela ale spočíva najmä v tom, že je nesporný jeho význam pre formovanie národného povedomia, uvedomovanie si svojich historických koreňov a pochopenia neskoršieho právne historického vývoja a stavu spoločnosti.

Počiatok samotného ústavného vývoja počína obdobím druhej polovice 6. storočia. V tomto období vznikli najstaršie známe anglosaské zákonníky. Významným faktorom spolupodielajúcim sa na ich vzniku a výslednej podobe vrátane samotného obsahu bola

cirkev a kresťanstvo, ktoré podporovali vznik jednotnej kráľovskej moci a mali vplyv na výslednú podobu týchto kódexov.

Najstaršie anglosaským zákonníkom boli zákonodarne počiny Aethelberta I., kráľa Kentu. Spomedzi anglosaských kráľovstiev bol práve Kent najrozvinutejší, preto neprekvapuje, že práve toto miesto bolo kolískou prvých zákonodárnych počinov jeho vtedajších panovníkov. Aethelbert sa stal kráľom v roku 560 a vládol do svojej smrti v roku 616. Zbierky, ktoré sú nám známe, boli vydané potom čo, prijal kresťanskú vieru, čím ich môžeme zaradiť do obdobia približne okolo roku 600. Kresťanstvo malo na anglický vývoj významný vplyv. Obrátenie Anglicka na kresťanstvo bolo dielom dvoch skupín misionárov- jedni prišli z keltských zemí, hlavne z Írska, a druhí priamo z Ríma.⁸ Cirkev sa stala základným nástrojom civilnej vlády. Biskupovia boli hlavnými poradcami kráľa, funkcie štátnych úradníkov sa zhostili kráľovskí kapláni. Cirkev sa podieľala na kodifikovaní právnych noriem a písomne ich zaznamenávala a zabezpečovala kvalifikovaných a vzdelaných jedincov, ktorých pôsobenie bolo pre fungovanie štátnej mašinerie nevyhnutné.

Je pravdepodobné, že práve kontakt s Rímskou civilizáciou skrz kresťanstvo zvýšilo motiváciu mať vlastné písané právo. Sám Beda, ktorý zomrel v roku 735, svojho času konštatoval, že Aethelbert v rámci procesu vteľovania zákonníkov do písomnej podoby postupoval „juxta exempla Romanorum“, čiže podľa rímskeho vzoru. Faktom je, že najstaršie známe súpisy práva, hoci mohli na prvý pohľad budiť dojem, že sa jedná o právo svojim pôvodom barbarské, sú nepochybne právom kresťanským.⁹ Jeho obsahom bol súpis noriem regulujúcich ako majetkoprávne vzťahy, tak i normy trestneprávné, ktorému bola v rámci zákonníku venovaná významný priestor. Tento kentský zákonník taktiež podáva obraz o pokračujúcej sociálnej diferenciacii anglosaskej spoločnosti, ktorého prejavom boli napríklad trestné sadzby odstupňované v závislosti na spoločenskom postavení páchatel'a. Nielen v tomto, ale i ďalších anglosaských zákonníkoch je napríklad výška takzvaného „wergeldu“, poplatku pre výkúpenie sa z trestu či krvnej pomsty, ktorý platil vrah príbuzným obeti, určená súpisom sadziieb, odstupňovanými v súlade so spoločenským postavením obete.

---

⁸ Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 199, str. 30

⁹ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 2

Základná sadzba bola v tomto prípade stanovená na 100 šilingov. Dôležitým prvkom tohto zákonníku je, že nemení obyčajové právo, ale dopĺňa ho tam, kde existovala možnosť kráľa rozhodovať podľa jeho uváženia.¹⁰ Text tohto dokumentu je písaný v takzvanej starej angličtine (Old English). Môžeme si osvojiť záver, že najstaršie právne zbierky boli písané buď v anglickom alebo v anglosaskom jazyku a až do podrobenia územia Normanmi boli právne zbierky písané výlučne v anglickom jazyku, hoci latinčina bola všeobecne užívaná pri tvorbe množstva právnych dokumentov, napríklad prevodoch vlastníckych práv k pôde a podobných právnych úkonoch.¹¹

Ďalšie známe zbierky zákonov boli z dielne kentských panovníkov Hlothara a Eadrica, ktorí boli kráľmi v období okolo roku 680 a ďalší približne z roku 700 od anglosaského panovníka Kentu s menom Wihtraed.

Približne v období okolo roku 690 nechal kráľ Ine z Wessexu (689- 725) spísať a publikovať zákonník, ktorý zachytával právne pravidlá západných Sasov, pričom opäť sa v ňom objavuje pojem „wergeld“ a snaha o obmedzenie krvnej pomsty. Zaujímavým poznatkom z právneho hľadiska je fakt, že sa v ňom objavuje pokus o zadefinovanie pojmu recidivistu. Svoj zákonník nechal spísať i panovník Offa z Mercie, ktorý zomrel v roku 796, ktorý sa však v jeho pôvodnej podobe nezachoval. Offa je prvým vládcom, v ktorého listinách sa užíva prostého, nijak neobmedzeného titulu „kráľ Angličanov“.¹²

Po tomto publikačnom období nasledovala pauza trvajúca približne dve celé storočia a je vlastne najdlhšie trvajúcim obdobím nečinnosti v anglickej právnej histórii. V období okolo roku 890, za vlády anglosaského panovníka Alfréda Veľkého - Alfred the Great, ktorý zomrel v roku 899, nastalo opäť obdobie publikačnej aktivity. Vo vzťahu k právnemu vývoju je obdobie jeho vlády mimoriadne prínosné. Alfréd Veľký, ktorý bol Wessexským kráľom, je výnimočnou osobnosťou anglických dejín z viacerých dôvodov. Jednalo sa o panovníka, ktorý silou svojej osobnosti, nezlomnosťou ducha a diplomatickými a vojenskými schopnosťami dokazal napriek nepriaznivým okolnostiam doby doviest' anglickú civilizáciu k novému rozmachu. Alfréd bol vzdelaný, uvedomelý vládca, ktorý vedel čítať i písať a vynikal

---

¹⁰ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. vydání, str. 26

¹¹ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 2

¹² Morgan, Kenneth O. a kolektiv, Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 72

schopnosťami schopného diplomata. V dobe vlády jeho brata a predchodcu Ethelreda i samotného Alfréda krajina čelila nebezpečenstvu v podobe pretrvávajúcej agresie a nepriateľských vpádov zo strany mimoriadne silnej dánskej armády. Rané dejiny Anglicka sú nerozlučne späté s dejinami severských národov. V roku 865 sa vo východnom Anglicku vylodila dánska „Veľká armáda“ s cieľom zaviesť tu trvalý vykorisťovateľský režim. V nasledujúcich trinástich rokoch dobyla všetky anglické kráľovstvá s výnimkou Wessexu a vo väčšine krajov sa rozdelila o vybrané pozemky. V roku 878 všetko nasvečovalo tomu, že anglická civilizácia spolu s jej kultúrou a jazykom bude zničená. Prvoradou úlohou Alfréda bolo vyhrať vojnu, k vedeniu bojov však nutne potreboval prísun finančných prostriedkov. Po ročnom období porážok si musel mier a možnosť pokojného súžitia od Dánov vykúpiť, tak ako to saskí a franskí králi často robievali. Zaviazal sa platiť poplatok za mier - danegeld, nazývaný tiež ako „daň z mieru“. Jeho nástupcovia ho odvádzať prestali, vybrali ho však naďalej a z jeho výnosov financovali náklady bojov proti Dánom. Výber poplatkov na odvrátenie vojny s nimi sa stal dokonca základom pre neskorší výber dane z majetku, ktorá bola vyberaná až do 17. storočia. Anglosaský fiškálny systém bol však pomerne obskúrny a vyvstáva otázka, či pred uvalením povinnosti platiť danegeld tu vôbec nejaký fungujúci daňový systém existoval.¹³

Význam Alfrédovej vlády je najmä v tom, že pretvoril a zdokonalil armádu a vojnové loďstvo, taktiež súdnictvo a veľkú pozornosť venoval aj šíreniu vzdelanosti a budovaniu a obrane opevnených miest. Mier s Dánmi bol po desať rokov trvajúcich bojoch uzavretý v roku 875 vo Wedmore. Jeho dôsledkom bolo stanovenie hranice, ktorá rozdeľovala územie na anglosaskú časť a časť, ktorú ovládali Dáni a kde bolo zavedené dánske právo - Danelaw. Konečná zmluva s Dánmi neznamovala však len vytýčenie hraníc, ale taktiež prepojenie zákonodárnych systémov zriadením dohodnutej stupnice „wergeldov“. Cieľom bolo dosiahnuť medzirasovej harmónie ako na osobnej, tak na štátnej úrovni a Dánov vystaviť anglickej kultúrnej infiltrácii.¹⁴

---

¹³ Stubbs, W., *The Constitutional history of England in its origin and development*, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 118

¹⁴ Johnson, P., *Dějiny anglického národa*, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 43

I keď bola Danelaw christianizovaná a privedená pod anglickú vládu, uchovala si svoje zvláštnosti. Mala vlastnú sústavu organizácie panstva, vymeriavania pôdy, práva i sociálneho rozvrstvenia. V 10. storočí potom pred kráľmi vyvstal problém ako zlúčiť požiadavky zjednoteného kráľovstva so zvyklosťami značne odlišnými od zvyklostí Angličanov.

Počas posledných dvoch predchádzajúcich storočí nenastali žiadne zásadné zmeny v charaktere práva alebo štruktúre spoločnosti.¹⁵ V právnom systéme predstavoval kráľ inštitút posledného arbitra, jeho rozhodnutia však neboli svojvôľou. Právny systém sa rodil postupne, z kolektívnej múdrosti a kráľ ho kodifikoval v tom zmysle, že sa z neho stalo jeho právo. Mal právomoc vytvárať i zákony nové, ale činil tak v spolupráci so svojou radou, tzv. witanom. Alfrédovo meno je spojené najmä so zostavením a vydaním nového zákonníku, obvykle nazývaného Kniha zákonov - Book of laws. Táto kniha zákonov bola pokusom spojiť dohromady zákony Mojžišove, právo kanonické a domáce právne obyčaje.¹⁶ V zákonníku boli obsiahnuté pravidlá uznávané v jeho zemi, a to počnúc Mojžišovým desatorom a končiac zákonmi anglosaských kráľov. Jeho hlavnou zásadou bolo „čo nechceš, aby činili iní tebe, nečini ty im“.

Podobne ako pri predchádzajúcich zákonodárnych počinoch sa v jeho obsahu odráža výrazný vplyv cirkvi a kresťanstva, Alfréd sám bol ortodoxným kresťanom. Bola v ňom zachovaná stará sústava wergeldu, vykúpenia sa zo zločinu, avšak s výnimkou vykúpenia sa zo zločinu zrady kráľa alebo pána, pre ktorú do budúca neprichádzala v úvahu ani milosť. Môžeme konštatovať, že zákonník bol zameraný prevažne na trestne právnu materiu, riešil však i otázky majetkoprávne a súdny proces. Prejavuje sa tu i snaha chrániť panovníka a jeho moc stanovením prísnejších trestov. Do svojich zákonov začlenil prvky z Mercie a Kentu, rovnako ako z Wessexu. Právne normy boli založené na zavedených zvyklostiach a k ich obmene dochádzalo cestou konsenzu. Jazykom nového zákonníku bola opäť stará angličtina - Old English.

Alfréd, keďže mal sám záľubu v štúdiu, sa snažil v krajine zdevastovanej vojnou a biedou oživiť záujem o vedu a vzdelanosť. Založil vysoké školy, kde sa synovia šľachticov a zámožných slobodných mužov učili latinčinu, angličtinu a jazdecké

---

¹⁵ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 2

¹⁶ Schelle, K. a kol., Právni dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 309

umenie. Nakoľko bola jeho snaha úspešná je otázne, avšak je isté, že z nich vzišli učenejší kňazi a vzdelanejší laici. Angličtinu ako jazyk propagoval a podporoval, nechal do nej preložiť najdôležitejšie diela latinského písomníctva. Z množstva týchto prekladov, medzi ktorými nechýbajú ani Bedove Cirkevné dejiny, Orosiove „Dejiny proti pohanom“ a Pastiersky poriadok Rehora Veľkého, sú tri z nich pravdepodobne jeho vlastným dielom. Alfréd bol pred Henrichom VIII jediným spomedzi anglických kráľov, ktorí písali knihy.¹⁷ Osobne dohliadal na systematický záznam udalostí anglických dejín, ktoré sa dochovali pod súhrnným názvom „Staroanglické rukopisy“. Okrem toho prikázal založiť Anglosaskú kroniku, ktorá mala slúžiť na zaznamenávanie najdôležitejších udalostí uplynulých období. Osobnosť Alfréda Veľkého je tak príkladom toho, akú dôležitú úlohu môže v dejinách zohrať jedinec, bez ktorého by Anglicko smerovalo nepochybne k úplne inému dejinnému osudu.

Po smrti Alfréda Veľkého jeho nasledovníci dobyli späť Merciu i Northumbriu. Dáni, ktorí sa usadili vo východnom Anglicku sa postupom času premiešali s anglosaským obyvateľstvom a postupne jeho jazyk prijali za svoj. Neskôr sa ale opäť rozhoreli boje medzi Dánmi a Anglosasmi a nájazdy sa obnovili a dokonca s väčšou intenzitou. Anglosaská kronika ohľadne tohto obdobia týkajúceho sa druhej polovice desiateho storočia, popisuje udalosti rovnako pochmúrne ako obdobie prvých útokov.

V tomto období vládol nie práve schopný kráľ Ethelred. Miesto vlasteneckej aktívnej obrany sa nástrojom prežitia stali peniaze. V roku 911 zaplatil Ethelred Dánom 10 000 libier za uzavretie mierovej zmluvy.¹⁸ Táto prax platenia výkupného, tzv. „danegeldu“- peňazí pre Dánov, sama o sebe nepredstavovala niečo nečestné alebo nesprávne, už za čias Alfréda sa hojne praktizovala ako prostriedok k získaniu času. V tomto prípade sa však toto počínanie úplne minulo svojmu pôvodnému zámeru. Vyplácanie výkupného sa stalo princípom, na ktorom bolo postavené vládnutie. Nároky však stúpali a sumy, ktoré Dáni požadovali sa neustále zvyšovali až sa čiastka v roku 1012 vyšplhala na neúnosných 48 000 libier. Tlak pod akým sa vláda krajiny ocitla a nepochybne i neutíchajúce separatistické tendencie na severe a východe krajiny,

---

¹⁷ Morgan, Kenneth O. a kolektív, Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 81

¹⁸ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 48

v miestach, kde žilo obyvateľstvo, ktoré malo na pamäti svoj dánsky pôvod, viedli k osudovo nesprávnemu rozhodnutiu. V roku 1002 Ethelred nariadil zlikvidovať všetkých Dánov, ktorí v Anglicku žili. Rozkaz bol sám o sebe nezvyčajný a navyše aj reálne neuskutočiteľný, pretože v určitých oblastiach bolo prevažne dánske obyvateľstvo. Dôsledkom týchto udalostí bola akási národná hystéria, ktorá vyústila v masaker dánskych rukojemníkov, ktorí sa pred prenasledovaním uchýlili do kláštorného kostola sv. Frideswidea v Oxforde, ktorí miestni obyvatelia spolu s nimi vypálili. Táto udalosť bola s najväčšou pravdepodobnosťou podnetom k dánskemu vpádu, ku ktorému došlo v nasledujúcom roku a v ktorého čele stál dánsky panovník Sven, ktorého bezprostredným cieľom bolo zmocniť sa samotného anglického trónu. Do konca roku 1013 Sven dobyl Oxford, Winchester a Londýn a Ethelred bol nútený ujsť do exilu. Roky 1012-1013 predstavovali obdobie prvej závažnej konstitučnej krízy v anglických dejinách.

Po jeho smrti jeho syn Knut (1016 - 1035) triumfálne zavŕšil otcov zámer, keď sa v roku 1016 stal panovníkom Anglicka, avšak nie z pozície dobyvateľa, ale ako právoplatný anglický kráľ. Krajinu prevzal v stave, keď správne úrady stále ešte existovali, cirkev doposiaľ uchovávala vzdelanosť a monarchia udržovala spojenie s medzinárodným civilizovaným svetom. Knutovi sa na začiatku 11. storočia podarilo načas zjednotiť Anglicko s Dánskom. Keďže bolo potrebné zabezpečiť fungovanie anglickej vlády i počas doby, ktorú trávil za hranicami, v roku 1017 rozdelil kráľovstvo na štyri hrabské kniežacie panstvá - Northumbriu, Východnú Angliu, Merciu a Wessex. V roku 1018 po smrti svojho brata sa stal i kráľom Dánska. V tom istom roku zvolal do Oxfordu veľké zhromaždenie, kde sa Dánovia a Angličania spoločnou prisahou zaviazali dodržiavať spoločné anglosaské zákony. V Anglicku bol mier zlomený jedine výpravou Knuta v Škótsku v roku 1027, ktorou si zabezpečil uznanie troch škótskych kráľov tak, že prijal ich lénnu prisahu. V roku 1030 dobyl Nórsko. Podarilo sa mu tak vytvoriť silné a konsolidované impérium a zabezpečiť roky mieru a prosperity.

Knut si ako uvedomelý politik uvedomoval dôležitosť dobrých vzťahov s cirkvou a sám seba prezentoval ako zbožného kresťana. Jeho zákony boli podobne ako v dobách minulých vydávané v súčinnosti s cirkvou. Toto obdobie je taktiež charakteristické pokusmi o formulovanie odlišných a zhodných prvkov anglického a dánskeho práva. Časť jeho právnych predpisov, takzvané svetské zákony, obsahovala pomerne rozsiahlu

matériu a len malá časť bola prevzatá z predchádzajúcich "dooms."¹⁹ Zaoberali sa množstvom tém, z ktorých niektoré môžu byť klasifikované skôr ako náboženské než svetské.

Z hľadiska vzrastajúceho vplyvu cirkvi a kresťanstva bola dôležitým bodom definícia a zákaz pohanstva a pohanských praktík, zaužívaných najmä v škandinávskych kolóniách. Pohanstvo bolo vymedzené ako uctievanie idolov, a to uctievanie pohanských bohov a slnka alebo mesiaca, požiara alebo povodní, vodotryskov alebo skál alebo lesných stromov všetkého druhu, tiež praktizovanie čarodejníctva alebo vraždenie akýmkoľvek spôsobom, či už obetovaním alebo predtuchami alebo uvádzaním sám seba do stavu takýchto preludov.²⁰ Zákony upravujú i tradičné zložky života jednotlivcov, napríklad manželstvo. Otázkou kresťanského manželstva sa zaoberajú ako svetské, tak i cirkevné zákony. Bolo problematické právnymi predpismi túto oblasť zjednotiť, keďže tradičné predstavy o ňom sa najmä u Vikingov rozchádzali s anglickým poňatím. Boli zakázané utajované manželstvá a k starému pravidlu, že muž má mať iba jednu ženu pribudol dôležitý dodatok, podľa ktorého to musela byť mužovi podľa práva oddaná žena. Taktiež sa zaručil za práva vdov a slobodných panien, ktoré sa rozhodli do manželského zväzku nevstúpiť.

Ďalšie dôležité ustanovenia sa zaoberali otázkami financií, najmä kráľovho podielu na pokutách, príjme z jeho nehnuteľností a ražby mincí a ich falšovania. Ďalšie zákony smerovali k ochrane bezpečnosti osôb a ochrane vlastníctva. Objavuje sa tu zreteľná deklarácia rovnosti pred zákonom - magnáti podľa neho pred súdom nemali mať žiadne nezvyčajné privilégia.

S právnymi predpismi Knuta sa vývoj starého anglického práva pomaly uzatvára. Po Knutovej smrti sa Angličania opäť v tichosti vrátili k Wessexskej dynastii, keď jeho syn Harthaknut v roku 1042 neočakávane zomrel, Veľká rada slobodných Anglosasov – witan si zvolila na trón príslušníka tradičnej anglosaskej šľachty, syna Ethelreda a posledného potomka Alfréda Veľkého, Eduarda Vyznavača (Edward the Confessor).

---

¹⁹ Larson, L. M., Canute the Great, The Rise of Danish Imperialism during the Viking Age, 21.2.2012, <http://www.gutenberg.org/files/38945/38945-h/38945-h.htm>, str. 276

²⁰ Larson, L. M., Canute the Great, The Rise of Danish Imperialism during the Viking Age, 21.2.2012, <http://www.gutenberg.org/files/38945/38945-h/38945-h.htm>, str. 277

Eduard bol polovičným Normanom, ktorý predtým než sa vrátil do Anglicka a stal sa kráľom, vyrastal v Normandii. Prirodzene inklinoval k tomu, aby sa počas svojho života a vlády obklopoval Normanmi, mal normanských radcov a i za canterburského biskupa si vybral Normana - Roberta z Jumieges. Jeho prívlastok „Vyznavač“ charakterizoval jeho vzťah k cirkvi, bol to panovník veľmi zbožný, ktorý dokonca, napriek tomu, že sa neskôr oženil, zložil aj sľub čistoty. Prínos jeho vlády bol najmä v oblasti kultúrnej a v oblasti architektúry, jeho meno je spojené so založením niekoľkých významných cirkevných stavieb. Napriek tomu, že kláštorná reforma a s tým súvisiaca výstavba i architektúra už za Ethelreda kvôli vyčerpaniu zdrojov a celkovému politickému rozvratu v krajine už dlhodobejšie stagnovala, sa mu predsa len podarilo realizovať ambiciózny stavebný plán, ktorého výsledkom bol impozantný a novátorský chrám anglikánskej cirkvi, ktorý je do dnešných dní symbolom anglickej štátnosti, Westminsterské opatstvo - Westminster Abbey. Po jeho založení kráľ následne premiestnil svoje sídlo, ktoré bolo dovtedy uprostred „City“, starého Londýna, do jeho susedstva.

V tomto období vzniká i nový typ úradného dokumentu - kráľovský výnos (writ). I keď výnosy boli vydávané už počas vlády Knuta a pravdepodobne i Ethelreda, najstaršie výnosy, ktoré sa dochovali pochádzajú z obdobia panovania Eduarda. Vo svojej prvotnej podobe bol výnos stručným oznámením grófovi a šerifovi alebo biskupovi, že došlo k udeleniu pôdy, a že má byť zaznamenané na súdnom dvore grófstva.²¹ Výnosy ako dokumenty preukazujúce právo držby predstavovali užitočný doplnok starých úradných listín, ktoré boli ľahko falšovateľné. Prostredníctvom výnosov mohol kráľ pružne a zrozumiteľne oznamovať svoju vôľu v grófstvach. Z právneho hľadiska zaujme fakt, že hoci nemáme vedomosť o žiadnom zákone, ktorý by sme mohli pripisovať Eduardovi Vyznavačovi, v dobách neskorších získal povest' významného zákonodarcu.²² Po dlhú dobu však každý panovník musel prisahať, že sa zaväzuje dodržiavať „Eduardove zákony“ (The Laws of st. Edward) napriek tomu, že Eduard počas svojej vlády žiadny konkrétny zákon nevydal, nechal však staršie právo

---

²¹ Morgan, Kenneth O. a kolektív, Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 90

²² Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 196, str.3

spísať do podoby zákonníka. Právo Eduarda Vyznavača bolo tak vlastne kompilátom existujúcich anglosaských obyčajov.

Anglosaské právo raného feudalizmu bolo prevažne obyčajové. Veľká časť zákonov tohto obdobia sa týkala najmä procesu zbavovania viny, ordálov, wergeldu, posvätnosti svätých miest, osôb alebo vecí, imunity nehnuteľností patriacich cirkvi a tabuľky trestov za trestné činy, ktoré môžeme rozdeliť na podľa niekoľkých hľadísk na trestné činy proti mieru, rodine a jednotlivcom.²³ Regionálne odlišnosti v práve sa prejavovali najmä v oblasti práva procesného.²⁴ Obyčaje mali prevažne miestny charakter v rámci jednotlivých kráľovstiev a lokálne odlišnosti v práve sa uchovali i v nasledujúcich obdobiach na základe tzv. miestnych obyčajov.²⁵ Neexistovala tu totiž žiadna centrálna súdna autorita, ktorá by zjednotenie práva vynucovala a zastrešovala.

Najdôkladnejšie bola rozpracovaná problematika trestného práva. V tejto oblasti sa pozornosť staroanglickej spoločnosti takmer výlučne sústreďovala na dve kategórie zločinov, pričom obe mali svoje korene v poľnohospodárstve. Jednak to boli vraždy a krvné pomsty plynúce z držby pôdy a hraničných sporov a jednak krádeže dobytky. Prvá kategória zločinov sa urovnávala zaplatením wergeldu, ktorý sa menil v závislosti na vlastníctve, nakoľko u slobodného činil 100 šilingov, pretože sa predpokladalo, že jeho život má rovnakú cenu ako 100 volov. V prípade pozemkovej šľachty to bolo 600 šilingov. Najvyššia cena bola stanovená za život samotného kráľa. Wergeld splatný jeho príbuzným za jeho násilnú smrť dokazuje mimoriadnu dôležitosť jeho osoby. Podľa Mercijského práva táto suma činila 7200 šilingov, na severe krajiny to bola približne polovičná čiastka.²⁶ Účelom wergeldu bolo najmä obmedziť krvnú pomstu tým, že páchatelovi bola daná možnosť sa vykúpiť a na druhej strane poškodený, respektíve jeho rodina, mali právom stanovenú povinnosť túto kompenzáciu prijať.

---

23 Stubbs, W., *Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First*, Oxford at the Clarendon Press, 1900, dostupné na - <http://avalon.law.yale.edu/medieval/saxlaw.asp>

24 Kuklík, J.; Seltenreich, R. *Dějiny angloamerického práva*, Praha : Linde, 2007, 1. vydání , str. 28

25 Kuklík, J.; Seltenreich, R. *Dějiny angloamerického práva*, Praha : Linde, 2007, 1. vydání , str. 29

26 Stubbs, W., *The Constitutional history of England in it's origin and development*, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str.160

Tento nenásilný spôsob realizácie spravodlivosti a zároveň odplaty bol kráľovskou mocou vo vzrastajúcej miere podporovaný. Jediná kategória ľudí, na ktorých sa wergeld nevzťahoval boli otroci. Bezprávie, respektíve újma im spôsobená, bola posudzovaná ako újma spôsobená ich pánovi. Úpravu otroctva nájdeme už v najstaršom anglosaskom práve. Otroci boli vnímaní ako živý inventár a súčasť majetku svojho pána a ich hodnota sa odvíjala od toho, akú hodnotu pre neho mali. Nemali žiadne práva a boli považovaní za nedôveryhodných. Kým jednej strane jedným zo zdrojov otroctva bola napríklad aj neschopnosť zaplatiť svoje dlhy alebo predaj samého seba alebo svojich detí, v prípade hroziaceho hladu a núdze, na strane druhej bola tu aj možnosť vykúpiť si slobodu vlastnými prostriedkami plynúcimi z úspor, ktoré v určitých prípadoch mohli nadobudnúť. Status otroka bol dedičný a prechádzal z otroka na jeho deti a na všetko jeho žijúce potomstvo, a kým táto reťaz nebola spretrhaná mancipáciou, stávali sa otrokmi už svojim narodením. Hoci bola anglická spoločnosť rozdelená pomyselnými ostrými hranicami, nejednalo sa o systém kást, ani v širšom ani užšom zmysle slova. V praxi fungovala určitá elasticita a priechodnosť medzi jednotlivými skupinami obyvateľov.

V Anglosaskom období dochádzalo k postupnej diferenciacii rodovej spoločnosti. V čele spoločenskej štruktúry stál panovník a jeho najvýznamnejší bojovníci a stúpenci, z ktorých sa neskôr formovala budúca šľachta. Táto družina (lat. *comitatus*) obklopujúca panovníka zároveň suplovala i úlohu jeho trvalej stráže. Jadrom štátneho aparátu tak bola panovníkova družina zložená z príslušníkov starej rodovej šľachty (*erols*) a ostatných družinníkov. (*gesiths, thengs*).²⁷ Mimo túto mocenskú štruktúru stáli slobodní roľníci, ktorí získavali pôdu od kráľa.

Po politickom zjednotení anglosaských štátov malo postavenie kráľa väčší význam. Vedľa kráľa v úlohe ľudového zhromaždenia vystupovala rada alebo veľká rada (*witan*), jednalo sa o zhromaždenie respektíve radu starších. Jeho vytvorenie je charakteristickou zvláštnosťou práve anglosaského obdobia. Pri zhromaždení *witanu* sa vydávali zákony a listiny, preto je jeho vývoj možné sledovať podľa súpisov svedkov pripojovaných k listinám. V 10. storočí bolo toto zhromaždenie omnoho väčšie a pravdepodobnejšie i pevnejšie vymedzené, než bývali v dobách minulých rady

---

²⁷ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 390

predchádzajúcich kráľov a zahŕňalo množstvo mužov, o ktorých sa hovorí ako o „ministroch“ alebo thénoch. Witan je tak historikmi niekedy považovaný za akýsi vývojový predstupeň anglosaského parlamentu. Je však nutné zdôrazniť, že sa v žiadnom prípade nejednalo o orgán fungujúci na demokratických princípoch, nemal ani právomoc udeliť kráľovi ústavné obmedzenia. Medzi jeho najvýznamnejšie právomoci patrila voľba kráľa spomedzi členov kráľovskej rodiny, schvaľovanie závažných štátnych zámerov a obchodných stratégií. V jeho prvopočiatkoch sa jednalo o zhromaždenie všetkých slobodných, neskôr bola účasť na ňom do určitej miery exkluzívna a obmedzila sa len na príslušníkov formujúcej sa šľachty a duchovných. Rada tak pozostávala zo šľachticov, biskupov a množstva mužov, ktorí disponovali vplyvom vo svojich krajoch. Počínajúc Athelstanovou vládou bol rozšírený witan zavedenou inštitúciou a silou, s ktorou bolo nutné počítať. Hoci sa spolu s pojmom witan ako synonymum objavuje i pojem „witangemot“, nejedná sa podľa môjho názoru o obsahovo totožné pojmy. Witangemot bol súdom, ktorý rozhodoval iba ako posledná inštancia alebo v prípadoch, keď strany nepodliehali inej než kráľovskej jurisdikcii.²⁸

V závere tohto obdobia sa ustálila i podoba správy štátu, ktorá bola zásadná pre ďalší vývoj. V miestnej správe pretrvávali ešte určité pozostatky z dôb minulých. Z právnych a správnych dôvodov sa grófstva členili na nižšie jednotky – setniny, respektíve okresy, nazývané vo väčšine grófstiev hundreds a v severnom Danelaw na územiach bývalých dánskych území označovaných ako wapentake. Vymedzenie pojmu a pravomocí základnej správnej jednotky, ktorou bola setnina (hundred) respektíve wapentake sa prvýkrát objavuje v zákonníku kráľa Edgara, The Laws of King Edgar z konca 10. storočia. Jedná sa o anglosaskú inštitúciu, ktorá má svoj pôvod vo vzdialenom germánskom dávnoveku, avšak jej použitie pre vyjadrenie geografickej jednotky je možné objaviť až v pomerne neskorších záznamoch. Wapentake sa vyskytovali v podstate iba území okresov Yorkshire, Lincolnshire, Nottinghamshire, Derbyshire, Northamptonshire, Rutland a Leicestershire. Na severe týchto okresov boli grófstva (shire) rozdelené na „wards“ a na juhu na setniny (hundreds). Z toho je možné dovodiť, že wapentakes boli veľmi pravdepodobne reliktom z doby škandidávskej

---

²⁸ Stubbs, W., The Constitutional history of England in its origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 146

okupácie. Výraz veľmi mu podobný bol škandinávsky výraz „wapnatak“, ktorý sa však nevzťahoval k okresom, alebo bol formou, ktorou sa ratifikovali rozhodnutia miestnych súdov v prípadoch ozbrojených stretov.²⁹

Každá z nich mala vlastný súdny dvor, ktorý riešil záležitosti miestneho významu a stanovovali sa podľa nich i obecné povinnosti poskytovať vojakov a veslárov. Predstavovali základnú správnu jednotku, ktorá sa ďalej delila na menšie jednotky nazývané tithting. Uvedené delenie vzniklo primárne k účelu presadzovania zákona a znamenalo rozčlenenie obyvateľstva do skupín po desiatich rodinách so vzájomnou odpovednosťou, čiže do tithtings. Kráľovská vláda tak dosahovala na jednotlivých roľníkov prostredníctvom značne zložitej štruktúry.

Behom 10. storočia boli odlišnosti v členení jednotlivých oblastí postupne zmierňované, až vznikla jednotná sieť grófstiev (shire, county). Princíp okresov (hundred) sa však objavuje už v predchádzajúcich zákonníkoch a zdá sa pravdepodobné, že pozdne saské okresy zakladali často respektíve obvykle na území starších. Niektoré z nich existovali už sto aj viac rokov a mnohé sa opierali o hranice ešte staršie. Táto vyššia územnosprávna jednotka bola pôvodne vytvorená už Alfrédom Veľkým. Jeho nástupcovia ju zdokonalili a racionalizovali a za vlády Edgara je možné už vnímať výrazný pokrok v tejto oblasti a jej zreteľne rozvinutú podobu. V priebehu doby veľké grófstva, ktoré sa upevnili za Knuta, umožnili sústrediť moc v rukách niekoľko málo jednotlivcov, čo znamenalo zneistenie kráľovho postavenia a potenciálnu hrozbu zo strany príliš mocných poddaných. Až za vlády Edgara sa anglické grófstva ustálili v tej podobe, v akej trvali až do roku 1974, teda presne tisíc rokov.³⁰ Grófstva boli zverené skupine popredných veľmožov, starších alebo grófov (ealdorman). Vo Wessexu v 9. storočí malo svojho grófa každé grófstvo, postupným procesom, ktorý zdá se, započal za Athelstana, však ich počet začal klesať a ich dôležitosť naopak rástla. Ku koncu anglosaského obdobia, pred a tesne po dobytí, boli grófstva jednotkou pre účel určenia výpočtu jej zaťaženia. Každé grófstvo bolo povinné poskytnúť lode v pomere k počtu setnín a zo surovín, ktoré boli v rámci neho

---

²⁹ Stubbs, W., The Constitutional history of England in it's origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 103

³⁰ Morgan, Kenneth O. a kolektív, Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 85

vyprodukované sa spoločne podieľali na zásobovaní kráľa.³¹ Zhromaždenia sa zvolávali i v prípade vojny a účastníci sa ich rytieri grófstva. Grófstva mali aj svoje vojenské kontingenty.

Behom vlády Ethelreda sa vtedajšiemu kráľovskému miestnemu správcovi (reeve) v každom jednotlivom grófstve začalo hovoriť shire - reeve, čo v preklade znamená správca grófstva - šerif. Jednalo sa o najvyššieho výkonného zástupcu kráľa v grófstve, ktorého poslaním bolo uskutočňovať v regiónoch kráľovskú politiku a presadzovať kráľovu vôľu. Sféra jeho pôsobnosti zahŕňala jedno grófstvo (shire), hoci neskôr v čase normanskej nadvlády boli grófstva spravované po dvoch.³² Postupne si osvojoval ďalšie a ďalšie právomoci a povinnosti obecného staršieho (ealdormana). V tejto dobe sa objavila ako zvláštna správna a súdna jednotka i mestá - boroughs.³³ Ealdorman bol s grófstvom spojený už od jeho vzniku. Mal dôležité privilégia, napríklad vysoký wergild za jeho život, špecifickú nedotknuteľnosť vzťahujúcu sa k jeho obydlia a pozemkové vlastníctvo spojené s jeho úradom.³⁴ Za vlády Edgara už ealdorman prestával mať charakter miestneho hodnostára a začínal sa viac podobať svojmu nástupcovi, grófovi 11. storočia (earl), zostával však naďalej v pravidelnom styku so správou grófstva, ktorá mu bola zverená. Môžeme vysloviť záver, že úrad šerifa spolu so súdnymi dvormi v grófstvach patria k najdôležitejšiemu anglosaskému odkazu neskoršiemu, stredovekému systému správy.

Na túto správnu sústavu nadväzoval i systém zhromaždení slobodných mužov so správnu a súdnou právomocou nazývaných moots.³⁵ Tie sa podľa práva Edwarda a Edgara konali na úrovni setnín (Hundred moots) obvykle jedenkrát do mesiaca, dvanásťkrát do roka. Tieto zasadnutia boli zvolávané sedem dní dopredu a nemohli sa konať v nedeľu. Miesto ich konania bolo oznamované prostredníctvom súdnych poslov.

---

³¹ Stubbs, W., The Constitutional history of England in its origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 131

³² Stubbs, W., The Constitutional history of England in its origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 127

³³ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. vydání , str. 27

³⁴ Sayles, G. O. , Medieval foundations of England, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, str. 181

³⁵ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. Vydání, str. 27

Zasadnutie samotné sa nazývalo výrazmi „gemot“, „thing“ alebo „methel“, z ktorých posledný výraz sa objavuje v kentskom práve a je vlastne ekvivalentom ku franským „mallus“.³⁶ V rámci setnín existovali súdy nazývané ako „hundred court“. Ich jurisdikcia sa vzťahovala na právo trestné i civilné a týkala sa záležitostí sporných i nesporných.³⁷

Okrem toho sa obvykle dvakrát ročne schádzalo za predsedníctva ealdormana i zhromaždenie grófstva (Shire moot), ktoré okrem výkonu súdnej právomoci slúžilo i k riešeniu správnych otázok grófstva a dochádzalo na ňom i k uzatvárania obchodov a významných právnych prevodov. Takéto zhromaždenia v mestách mali správnu a súdnu právomoc.³⁸ Shire moot rovnako ako Hundredmoot, bol oprávnený vyhlasovať ľudové právo v rámci každého súdneho procesu, jeho vzťah k nižšiemu súdu však nebol vzťahom stricto sensu apelačným.

Východiskom pre súdne konanie bol opäť systém grófstiev a setnín. Žalobca označovaný ako tradične v anglickom práve ako plaintiff, poháňal, respektíve predvolával k súdu žalovaného, nazývaného defendant. Ak sa odporca k súdu nedostavil, stával sa v práve štvancom - outlawry.³⁹ Vyžadovalo sa, aby žalobca splnil sľub, ktorým mal stvrdiť, že jeho motívy sú čestné a na druhej strane žalovaný mal v určitých prípadoch možnosť do 30 dní zhromaždiť spolupriasažníkov (compurgators), nazývaných tiež ako „oath helpers“ a zložiť očistnú prísahu alebo bol vyzvaný k tomu, aby sa podrobil podstúpeniu ordálu. Rozhodujúcim faktorom boli obvykle závažnosť spáchaného skutku a hodnovernosť spolupriasažníkov.

Najmä v trestnom procese sa uplatnili tradičné „Božie súdy“ alebo ordály, napríklad ordál rozžhaveného železa alebo studenej vody, i niektoré zvláštnosti napríklad v prípade ordálu horúcej vody a posveteného bochníku chleba. Využívali sa taktiež prísahy (sliby - oath). V prípade, že žalovaný v „božom súde“ neobstál alebo ak bol chytený pri páchaní činu, nevyhnutne nasledoval trest. Anglosaské právo

---

³⁶ Stubbs, W., The Constitutional history of England in it's origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 114

³⁷ Stubbs, W., The Constitutional history of England in it's origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926, str. 117

³⁸ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. Vydání, str.27

³⁹ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. vydání , str. 28

poznalo tresty obesenia, s'atia hlavy a najmä hojne využívané pokuty a finančné kompenzácie. Súdne konanie bolo charakteristické nepredvídateľnosťou jeho výsledku a celkovou nestálosťou.

Právo anglosaského obdobia bolo charakteristické prevahou obyčajového práva a zároveň prvými pokusmi o jeho kodifikáciu zo strany anglosaských panovníkov. Právo toto obdobie bolo na jednej strane tvorené stávajúcimi obyčajmi vtelenými do novovytvorených súpisov práva a zároveň vznikalo právo nové, dané panovníkom. Osobná vážnosť osoby panovníka vzrástla a upevnila sa jeho pozícia, čoho prirodzeným vyústením bola práva zákonodarná činnosť zastrešená jeho autoritou. Novým dôležitým faktorom spolupôsobiacim pri tvorbe práva bol nesporne i rastúci vplyv cirkvi a nutnosť presadenia kresťanských zásad do práva.

2 Normanské obdobie

Rok 1066 znamenal v anglických dejinách zásadný zlom. Štrnásteho októbra tohto roku sa odohrala rozhodujúca bitka pri Hastingsse, ktorá skončila porážkou kráľa Harolda a víťazstvom normanského vojvodu Viliama Dobyvateľa (1066 -1087), ktorým započalo obdobie anglických dejín označované ako doba „normanskej nadvlády“.

Normanský vpád a následné dobytie bolo odlišného charakteru než tomu bolo u invázii z anglosaského obdobia. Tie mali prevažne za následok migráciu obyvateľstva a vo svojom dôsledku viedli prevažne k tomu, že pôvodní obyvatelia zasiahnutých území boli vyhladení alebo vyhnaní. Avšak dôsledkom víťazstva vojvodu Viliama pri Hastingsse bolo vnútenie relatívne malej cudzokrajnej vládnucej triedy anglosaskému obyvateľstvu.⁴⁰

Oporným bodom Viliamovej politiky bolo stavať samého seba do role právoplatného a zákonného Eduardovho nástupcu. Odvodzoval od neho svoj nárok na korunu a preto nepristúpil k výrazným zmenám ani nahradeniu stávajúceho práva, naopak vyhlásil, že je jeho vôľou, aby všetci obyvatelia mali a dodržiavali Eduardove právo. Nie je na mieste domnievať sa, že Normania nemali kompaktný systém právnych noriem, ktoré by mohli nastúpiť uprázdnený priestor a nahradiť anglosaský právny systém. Hoci z pozície anglického kráľa presadil do anglosaského právneho systému určité zmeny a úpravy, nikdy sa neusiloval o jeho nahradenie ako celku normanskými inštitúciami.

Na prvý pohľad sa tak môže zdať, že dobytie Normanmi nebolo udalosťou mimoriadnej dôležitosti v anglickej právnej histórii, opak je však pravdou, pretože je to udalosť nesmiernej dôležitosti vo vzťahu k nasledovnému vývoju anglického práva. Anglosaský právny systém bol vystavený normanskému a tým pádom i francúzskemu vplyvu, čo malo za následok prienik francúzskych prvkov, vrátane množstva latinských a starofrancúzskych právnych pojmov. Žiaden z normanských vojvodov nebol význačným zákonodárcom, síce tam existovalo písané právo, to však pochádzalo z dôb dávno minulých, pretrvávali skôr tradície a obyčaje. Nebol známy žiadny normanský

---

⁴⁰ Radcliffe, G. R. Y. ; D.C.L and Geoffrey Cross, M.A., The English legal system, London: Butterworth & CO., LTD., 1937, str. 13

súpis práva, ktorý by mohol byť datovaný do obdobia konca dvanásteho storočia. Preto nie je namieste predstava, že Viliam si so sebou priniesol nový systém jurisprudencie.⁴¹

V podstate prvým z nemnohých legislatívnych počinov Viliama dobyvateľa, ktorým si môžeme byť istí, je skutočnosť, že uznal anglosaské právo. Neskôr, Henrich I. v roku 1100 opäť výslovne povrdil právo kráľa Eduarda. Pri hlbšom bádaní je možné vyvodiť záver, že pojem Eduardovo právo s veľkou pravdepodobnosťou pozostávalo z troch súpisov právnych noriem, ktoré boli označované samostatne ako „Leges Edwardi Confessoris“, „Leges Willelmi Primi“ a „Leges Henrici Primi“. Nie je však známe ani približné dátum ich vzniku, rovnako ako nie sú známi ich tvorcovia. Boli však pravdepodobne dielom súkromných osôb. (individuálnych autorov).

Za najvýznamnejšiu spomedzi nich je považovaná „Leges Henrici Primi“, ktorú najnovšie výzkumy zaraďujú približne do obdobia vlády Henricha I. Jedná sa o jednu z prvých dochovaných anglických právnych kníh.⁴² Je to pomerne rozsiahle dielo, avšak jeho slabou stránkou je jeho neusporiadanosť a nezrozumiteľnosť. Autor, presnejšie kompilátor, zostavil toto dielo z voľne z prístupných cudzích zdrojov, časť prevzal z Lex Salica, z kapitulácií Franských kráľov a časť z cirkevných kánonov, jedna z jeho častí je preukázateľne prevzatá z Theodosiánovho kodexu. Najväčšia časť tohto diela ale pozostáva z anglosaským „dooms“ preložených do latinčiny.⁴³ Toto dielo v každom prípade prispelo veľkou mierou k spopularizovaniu nesprávnej predstavy, že Viliam Dobyvateľ bol význačným zákonodarcom svojej doby. V dobách neskorších každopádne pretrvávali mýty, vykresľujúce jeho osobu v superlatívoch práve v tomto smere.

Môžeme skonštatovať, že žiaden spomedzi normanských kráľov nebol významným zákonodarcom. Autentických právnych noriem Viliama Dobyvateľa bolo iba zopár. Dve najvýznamnejšie sú tie, ktorými oddelil záležitosti cirkevnej jurisdikcie a tie, ktorými potvrdil, že každý muž, bez ohľadu na to, od koho odvodzuje svoje právo držby k pôde, je poddaným kráľa a je povinný zachovávať mu vernosť. Od čias Rufusa, ktorý bol v tomto smere nečinný a žiadne právo nezanechal, nemáme vedomosť o existencii

---

⁴¹ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 7

⁴² Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1. Vydání, str. 34

⁴³ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 8

respektíve vzniku žiadneho práva. Henrich I. pri svojom nástupe na trón v roku 1100 v snahe zabezpečiť si podporu obyvateľstva vydal dôležitú listinu, dôležitú samu o sebe, pretože predstavuje medzník v ústavnej histórii a tiež preto, že bola vzorom pre Magnu Chartu.⁴⁴ Štefan taktiež neskôr vydal vlastnú chartu, nebol to však nijak dôležitý dokument, nakoľko bol všeobecný a nebol zvlášť inovatívny.

Jedným z najvýznamnejších právnych dokumentov tohto obdobia, ktorý má významnú právnu relevanciu, je takzvaná Kniha posledného súdu - Domesday Book z roku 1086.⁴⁵ Tento počin je špecifický najmä tým, že v histórii Európy k nemu nenájdeme paralelu, s veľkou pravdepodobnosťou práve preto, že podmienky pre jeho vznik vyplynuli zo špecifického prostredia podrobovaného štátu. Podobné štatistické šetrenia prebehli i v dobách anglosaských kráľov, pretože bez nich daň ako danegeld nemohla byť vôbec vyberaná, ale šetrenie tohto druhu a rozsahu, ktoré nariadil Viliam Dobyvateľ vyniká dovedy nevídanou až úzkostlivou presnosťou a detailnosťou. Viliamov pokyn k jej zostaveniu prišiel v roku 1086 ako výraz silnej panovníckej moci a v čase, keď situácia v krajine bola hlboko poznamenaná dôsledkami záboru.

Jednalo sa o kráľom nariadený súpis pôdy, usadlostí (dvorcov), poddaných, lesov, lúk, rybolovu, dobytku, mlynov a tak podobne, ktorý bol vytvorený najmä pre daňové účely.⁴⁶ Súpis obsahuje dva údaje - pôvodnú hodnotu pôdy a majetku z doby vlády Alfréda Veľkého (najčastejšie k roku 1066) a „súčasnú“ hodnotu, tj. z doby vytvorenia súpisu.⁴⁷ Cieľom normanskej, rovnako ako anglickej administratívy bolo v prvom rade vytvoriť efektívny systém pre výber daní. Angličania sa pritom riadili teritoriálnym hľadiskom, Normania osobným. Informácie pre pozemkový súpis sa preto napred zhromažďovali teritoriálne a potom sa nanovo zaradzovali podľa jednotlivých grófstiev spravovaných priamymi vazalmi, pretože Normania vkladali zospovednosť do rúk osôb, nie komunít.⁴⁸ Cieľom bolo na jednej strane zistiť aká je daňová schopnosť krajiny a na druhej strane získať prehľad o rozdelení a štruktúre pozemkovej držby a celkový

---

⁴⁴ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 9

⁴⁵ Kuklík, J.; Seltenreich, R. *Dějiny angloamerického práva*, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 29

⁴⁶ Kuklík, J.; Seltenreich, R. *Dějiny angloamerického práva*, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 29

⁴⁷ Kuklík, J.; Seltenreich, R. *Dějiny angloamerického práva*, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 30

⁴⁸ Johnson, P., *Dějiny anglického národa*, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 59

prieskum dôsledkov zmien. Zjednodušene povedané však pohnútkou vzniku tohto mimoriadne podrobného prehľadu za účelom finančnej štatistiky bola Viliamova chamtivosť, teda snaha čo najefektívnejšie vybrať čo najviac finančných prostriedkov.

V roku 1085 sa Viliam zúčastnil na sneme v Gloucesteri, na ktorej sa rozhodlo, že krajinu prejdú baróni ako zvláštni komisári. Podľa kronikára dostali tieto pokyny: „Kráľovskí baróni sa mali pod prísahou spýtať šerifa, príslušného shire, všetkých barónov a ich Francúzov, a pokiaľ ide o hundreds, všetkých farárov, reeves (správcov) a šiestich villeins (poddaných sedliakov) z každej dediny, ako sa volá miestny zámok, kto v ňom žil za vlády kráľa Eduarda a kto v ňom žije teraz, ďalej mali zistiť počet hides jednotlivých pozemkov, počet pluhov na panstve, počet poddaných sedliakov, počet slobodníkov, počet socmanov, rozlohu lesov, rozlohu lúk, počet mlynov, počet a veľkosť lovných rybníkov, a to všetko trikrát, podľa stavu za kráľa Eduarda, podľa stavu v dobe, keď kráľ Viliam panstvo prepožičal a podľa súčasného stavu. Konečne mali zistiť dotazom, o koľko je možné vyťažiť viac než doposiaľ.“⁴⁹ Komisárom sa uloženú úlohu podarilo splniť a ich správy boli navyše mimoriadne precízne, dá sa povedať, že im neunikol ani ten najmenší detail. Súhrn ich správ tvorí obsah knihy s názvom Kniha posledného súdu alebo „Domesday Book“. Kniha samotná však nie je, ako sa možno na prvý pohľad môže javiť iba súhrnom skopírovaných informácií od komisárov. Naopak, obsahový materiál je popreskupovaný, je tam množstvo opomenutí a vo veľkom množstve sa v ňom vyskytujú rôzne nezrovnalosti, opakovania i nadbytočné pasáže. Značná časť prvého zväzku je dielom jediného pisára, na ktorého nepochybne dohliadala vedúca osobnosť, podriadená kráľovi.⁵⁰ Iný pisár pravdepodobne následne text dokumentu zrevidoval. Meno autora sa nám však nedochovalo.

V skutočnosti sa jedná o dve samostatné práce, dve Knihy posledného súdu, takzvaná Veľká kniha a Malá kniha posledného súdu. Druhá časť, to znamená Malá kniha sa týka iba troch východných krajov, konkrétne Norfolku, Suffolku a Essexu a je omnoha viac precíznejšia v detailoch, než prvá časť, ktorá vznikla skôr. Prvá časť, Veľká kniha, pokrýva celý zvyšok Anglicka, s výnimkou štyroch najsevernejšie

---

⁴⁹ Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 66

⁵⁰ Brooke, Ch., Evropa středověku v letech 962- 1154, Praha: Vyšehrad, 2006, str. 296

položených krajov.⁵¹ Malá kniha posledného súdu je dodatkom pôvodného súpisu, ktorý vznikol až po smrti Viliama dobyvateľa.⁵² Odhliadnuc od nepodstatných opomenutí, vyskytujú sa tam i dosť vážne a to najmä skutočnosť, že neexistuje prehľad Londýna, Bristolu a Winchesteru. Z možných vysvetlení sa ako najpravdepodobnejšie javí to, ktoré predpokladá, že je tomu tak preto, že Kniha posledného súdu nebola nikdy úplne dokončená.

Podľa Veľkej knihy posledného súdu, ktorá bola vytvorená podľa jednotlivých grófstiev, sa v druhej polovici 11. storočia v Anglicku nachádzalo viac ako 9300 dvorcov zvaných manors, na ktorých žilo odhadom 1, 5 milióna osôb.⁵³ Z tohto odhadovaného počtu obyvateľov 90 % tvorili poddaní, z nich slobodných a poloslobodných - freemen and socmen - 12%, poddaných roľníkov – villeins - 38% a chalupníkov a domkárov - cottars and bordars – s malou výmerou pôdy a zaoberajúcich sa preto remeslom 30%, malou a rýchle miznúcou skupinou boli otroci - približne 9%. Súpis predovšetkým podáva informácie o tom, kto držal pôdu a koľko mal poddaných, nezabúda však ani popis miestnych obyčajov a titulov, z ktorých sa odvodzovala držba pôdy. Vzhľadom k týmto skutočnostiam malo toto dielo ďalekosiahlejší význam, než sa pôvodne pri jeho vzniku zamýšľalo. V hrubých štatistických údajoch, ale omnoho jasnejšie než mohol ktorýkoľvek monarcha onoho storočia mať k dispozícii, odhaľuje hodnotu pozemkov a dedín takmer v celej zemi.⁵⁴ Bolo možné využívať ju ako pri kontrole daní, tak i pri územných sporoch a slúžila všeobecne kráľovi Viliamovi k tomu, aby mal prehľad o tom, čo vlastne dobyl.

Kniha posledného súdu bola uznávaná aj ako jeden z prispustných dôkazov na súdoch a o jej mimoriadnej dôležitosti svedčí i fakt, že k tomuto účelu slúžila až do počiatku 20. storočia. Ako významný dokument anglickej histórie je od okamihu svojho dokončenia uchovávaná medzi záznamami anglickej vlády, a to v uvedených dvoch zväzkoch. Kniha posledného súdu je monumentom sobáša normanskej bezohľadnosti

---

⁵¹ Sayles, G. O. , Medieval foundations of England, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, str. 288

⁵² Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 30

⁵³ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 30

⁵⁴ Brooke, Ch., Evropa středověku v letech 962- 1154, Praha: Vyšehrad, 2006, str. 295

a energie s tradíciami vzdelanosti a sporiadanej centrálnej vlády, ktoré boli charakteristické pre anglickú monarchiu.⁵⁵

Dobytie Anglicka Normanmi a jeho dôsledky podstatnou mierou ovplyvnili ako rozvoj feudálnych politických inštitúcií a práva, tak i vývoj, v ktorom sa formoval anglický národ.⁵⁶ Počiatky tejto novej etapy anglických dejín charakterizuje najmä upevnenie existujúcich feudálnych vzťahov a posilnenie kráľovskej moci. Tieto udalosti znamenali hlboký zásah do stávajúcich pomerov a vo svojom dôsledku tak Anglicko nezískalo len novú vládnucu dynastiu, ale i novú vládnucu triedu, kultúru a dokonca i nový jazyk. Tým, že si Viliam behom prvých rokov svojho panovania zaistil moc nad šľachtou i cirkvou, položil základy veľkého mocnárstva.⁵⁷

Hoci samotná bitka trvala jeden deň, historické udalosti, ktoré vytvorili podmienky pre tento dôležitý dejinný zvrát sa odohrávali už dávno predtým. Keď sa bezprostredne po smrti Eduarda Vyznavača zmocnil trónu, anglická vládnuca trieda bola nielen národnostne pomešaná, ale i taktiež politicky znesvárená. Prehĺbila sa pretrvávajúca vnútorná kríza, došlo k vyhosteniu Haroldovho brata Tostiga z Northumbrie, rast obrovských grófstiev začal predstavovať riziko pre jednotu kráľovstva a hrozilo, že dojde k ich pretransformovaniu sa na poloautonómne teritória.

Chod štátu v tom čase zaistovala zvláštna daň z každej hidy, tzv. geld, ktorá predstavovala 6000 libier ročne a príjem z pozemkov kráľovi zabezpečoval ďalších 2500 libier. Rast regionálnych grófstiev a relatívny pokles kráľovských dôchodkov bol doprevádzaný ohromným, skľučujúcim konzervativizmom, ktorý sa premietol do nespočetných dokumentov a listín slobôd.⁵⁸ Je preto otázne, či Viliam v konečnom dôsledku nenasmeroval nasledovný dejinný vývoj priaznivejším smerom, keďže uchopením moci s veľkou pravdepodobnosťou zachránil Anglicko pre hroziacim rozpadom.

Čo sa týka dynastických vzťahov, z určitého uhla pohľadu v roku 1066 anglický trón iba prešiel z jednej vetvy normanského vojvodského rodu na druhú. Príslušníci

---

⁵⁵ Brooke, Ch., *Evropa středověku v letech 962- 1154*, Praha: Vyšehrad, 2006, str. 296

⁵⁶ Schelle, K. a kol., *Právní dějiny*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 391

⁵⁷ Maurois, A., *Dějiny Anglie*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 64

⁵⁸ Johnson, P., *Dějiny anglického národa*, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 59

najväčších európskych dynastií boli často navzájom tesne spriaznení a i v tomto prípade príbuzenský vzťah existoval. Druhou manželkou Aethelreda II. bola normanská princezná Emma, dcéra normanského vojvodu Richarda I. a zároveň teta Roberta I. (1027- 1035), otca Viliama Dobyvateľa. Keď Aethelred zomrel, oženil sa s Emmou Knut a po Knutovej smrti v roku 1035 boli všetci anglickí králi, až na dvoch, tesne spriaznení s panovníckym domom normanských vojvodcov.⁵⁹ Viliam si činil nárok na trón v zásade preto, že sám seba považoval za určeného Eduardovho nástupcu. Je však nepravdepodobné, že by ním bol ustanovený alebo že by svoj nárok chcel reálne uplatniť, keby nebol Eduardovým pokrvným príbuzným, konkrétne jeho bratrancom.

Viliam bol následne považovaný za zakladateľa vlastnej „normanskej“ dynastie na anglickom tróne, označovanej tiež ako „House of Normandy“⁶⁰

Na Sviatok narodenia pána, 25. decembra 1066 bol vojvoda Viliam z Normandie vo Westminsterском opátstve vyhlásený za kráľa, paradoxne v obklopení horiacich domov ľudí, ktorí svojimi hlasnými ováciami tak vyľakali normanských strážcov stojacich pred opátstvom, že ich v nastalom zmätku v strachu pred nimi zapálili.

Napriek víťazstvu pri Hastings a tomu, že sa mu vzdal Londýn, nebolo Viliamovo postavenie pevné a jednoznačné. V rokoch 1067 až 1070 dochádzalo k povstaniam proti normanskej nadvláde prakticky každý rok a v rámci celého územia krajiny. Angličania odmietali stať sa vo vlastnej krajine utláčanou menšinou a kládli normanskej okupačnej armáde odpor, i keď spočiatku mnohí z nich ponúkali svoju vernosť v snahe nestratiť pôdu. Viliam sa nezdráhal proti vzbúrencom použiť silu v takej miere, že výsledkom boli rozsiahle postihnuté oblasti, niekedy spustošené po jednu i dve generácie. Z potlačených vzbúr, ktoré boli v tejto dobe časté, dokázal vyťažiť prínos pre korunu v podobe nových zabratých území. Viliamovi trvalo niekoľko rokov, kým sa mu podarilo zaistiť záboj proti nespokojnosti a odboju. Prevažná časť svetskej pôdy predzáborového Anglicka prešla do rúk normanských barónov, prípadne barónov z iných častí severného Francúzska, ktorí boli stúpcami jeho politickej línie.

Pôda bola masívne konfiškovaná, v konečnom dôsledku bolo o pôdu pripravených až 90 percent pôvodnej anglosaskej šľachty. Roku 1086 zostali iba dvaja anglickí páni,

---

⁵⁹ Brooke, Ch., Evropa středověku v letech 962- 1154, Praha: Vyšehrad, 2006, str. 293

⁶⁰ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 29

ktorým sa podarilo uchovať si určitý vplyv. Viac než 4000 thénov o svoju pôdu prišlo a ich miesto zaujala skupina menej než dvesto barónov.⁶¹ Nová vyššia trieda znamenala reorganizáciu vzťahov v anglickej hierarchii držby.⁶²

Nastalé zmeny boli najvýraznejšie v oblasti práva upravujúceho majetkové vzťahy a týkali sa najmä pozemkového vlastníctva. Viliam si právom okupácie prisvojil všetku anglickú pôdu a učinil ju svojím vlastníctvom.⁶³ V situácii, keď došlo k prerozdeleniu statkov anglickej aristokracie zaviedol Viliam systém, v ktorom väčšina pôdy bola vlastníctvom kráľa a jej značná časť bola pridelovaná jeho stúpencom výmenou za stanovené vojenské služby. Približne štvrtinu pôdy si vyhradil pre seba a zvyšok rozdelil medzi normanskú šľachtu a duchovenstvo. Pretože sa stal jediným a zvrchovaným vlastníkom pôdy na anglickom území, ostatné subjekty mali iba obmedzený väčší či menší rozsah dedičných, vecných a užívacích práv k pôde, ktorú od kráľa dostali.⁶⁴ Väčšinu nových vlastníkov tvorili Normania, v porovnaní s nimi nepatrnú menšinu Bretónci a muži z Lotrinska a Flandier.

Novým prerozdelením došlo k značnému posilneniu vplyvu novej normanskej šľachty. Významným pojmom sa stala zvláštna kráľovská listina potvrdzujúca nárok na pôdu, nazývaná Book - land. Okrem toho sa u normanských panovníkov rozmohla i nová nepopulárna prax spočívajúca v obmedzení užívania lesov - forrest law. Úlohou jej zavedenia bolo zabezpečiť nerušený výkon kráľovho práva lovu.

Zakladanie kráľovských lesov bolo najzávažnejšou námietkou obyvateľov voči Viliamovi. Kráľovské lesy predstavovali pre ľudí nesmierne ťažký zásah a to nielen preto, že kvôli nim Viliam neváhal obetovať množstvo dedín, kostolov, úrodných polí a pripraviť tak o živobytie tisíce miestnych obyvateľov. Tieto lesy boli chránené mimoriadne krutými zákonmi. V dobe Viliamovej vlády bol každý, kto zabil laň alebo jeleňa, potrestaný vypichnutím očí. Dotknúť sa kanca alebo zajaca bolo zakázané pod trestom zmrzačenia. Neskôr bolo zabitie jeleňa v kráľovskej obore zločinom, ktorý sa trestal smrťou obesením.⁶⁵

---

⁶¹ Morgan, Kenneth O. a kolektív, *Dějiny Británie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 99

⁶² Brooke, Ch., *Evropa středověku v letech 962- 1154*, Praha: Vyšehrad, 2006, str. 295

⁶³ Schelle, K. a kol., *Právní dějiny*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 391

⁶⁴ Schelle, K. a kol., *Právní dějiny*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 391

⁶⁵ Maurois, A., *Dějiny Anglie*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 69

Unitárna spoločnosť, ktorú Normania v Anglicku našli, sa opierala o vyspelý právny systém a silnú monarchiu, ktorá sa tešila podpore obyvateľstva.⁶⁶ Normania si boli toho vedomí, preto sa takto zabehnutý systém nepokúšali zásadne meniť a namiesto toho sa s ním do stotožnili a využili ho. Z hľadiska pozemkových držíeb sa Anglicko a severozápadná Európa vyvíjali od ôsmeho storočia približne v rovnakom duchu.⁶⁷ Najmarkantnejší rozdiel spočíval v skutočnosti, že sa kontinentálne štáty s premenlivými a neistými hranicami museli organizovať na vojenskom základe. V protiklade k tomu anglická štátna správa bola organizovaná na civilnom princípe, dôvodom čoho bola prirodzená ochranná bariéra, ktorú krajine poskytovali Lamanšský prieliv a Severné more. Staroanglická spoločnosť bola poľnohospodárska, naopak normanská spoločnosť bola od počiatku vojenská. Obe národnostné entity preto štátnu správu organizovali iným spôsobom a preto to, čo fungovalo a pre čo existovali vhodné podmienky v jednom štáte, nemuselo rovnako dobre v druhom.

Ďalšou oblasťou, ktorej sa výrazne dotkli zmeny v dôsledku vpádu a podrobenia krajiny Normanmi bolo lenné zriadenie. V Anglicku boli položené základy lenného zriadenia už v dobe anglosaského rane feudálneho štátu. Tendencia vedúca k lénym inštitúciám bola už pred záborom v mnohých ohľadoch dosť výrazná a po ňom ešte viac, napriek tomu prežila rada miestnych zvykov a odchýlok.⁶⁸ Skutočný rozmach feudálnych vzťahov však nastal až s príchodom Normanov. Dobytie krajiny ovplyvnilo a najmä urýchlilo dokončenie zavedeného feudálneho systému.

Zavedenie špecifickej podoby lénneho zriadenia, ktoré malo posilniť moc panovníka a stalo sa nástrojom ovládnutia podmanenej krajiny, zasiahlo väčšiu časť anglickej spoločnosti a sprostredkovane malo vplyv i na právny systém. Podoba lénnych vzťahov bola výrazne ovplyvnená nutnosťou v dobytej zemi efektívne organizovať štátnu moc. Lenné zriadenie súviselo s vyššie zmienenými konfiškáciami a uplatňovalo zásadu, ktorá znela: „Vazal môjho vazala je i mojím vazalom“.⁶⁹ Na vrchole hospodárskej

---

⁶⁶ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 58

⁶⁷ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 58

⁶⁸ Brooke, Ch., Evropa středověku v letech 962- 1154, Praha: Vyšehrad, 2006, str. 295

⁶⁹ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 30

i politickej hierarchie bol kráľ. Jeho moc však nebola absolútna, sám sa pri svojej korunovácii zaviazal dodržiavať anglosaské zákony a obyčaje a rešpektovať cirkev. Jeho vôľa nebola obmedzovaná žiadnou písanou ústavou a jeho vazalovia mohli svoju prísahu vernosti voči kráľovi vypovedať len v prípade, že svoju prísahu porušil panovník. Všetky léna boli v zásade, s výnimkou prípadu, že sa vazal dopustí nejakého ťažkého zločinu, dedičné podľa práva prvorodeného, čo bránilo ich deleniu.⁷⁰

Rozvoj lénnych vzťahov v tomto prostredí nevyvolal feudálnu roztrieštenosť, bol naopak spojený so silnou panovníckou mocou, čo bol dôsledok toho, že ovládať podrobené obyvateľstvo si vyžadovalo silné vedenie. V rámci anglického modelu bol vrchným lénnym pánom (lordom) panovník - kráľ, ktorý prideliť pôdu v léno (tzv. fief) svojim priamym vazalom za prísľub vernosti a osobných, najmä vojenských služieb. Tí sa v anglickej terminológii nazývali tenants in chief a boli nimi najčastejšie baróni - barons. Od barónov získavali pozemky či celé dvorce v lénach nižší šľachtici, v Anglicku nazývaní rytieri - knights.⁷¹ Rytieri boli povinní skladať prísahu lénnej vernosti, takzvanú homage, čím medzi nimi a kráľom vznikol špecifický osobný vazalský vzťah. Okrem toho boli povinní kráľovi poskytovať 40 dní vojenskej služby v roku a platiť určený finančný obnos. Zavedený systém sa ukázal byť životaschopným, dokladom čoho je i skutočnosť, že toto usporiadanie ako základ právnych vzťahov k pôde pretrvalo ešte niekoľko nasledujúcich storočí.

Za vlády Viliama Dobyvateľa a jeho nástupcov sa vytvorili i základy pre novú správu zeme, ktorá tiež smerovala k posilneniu panovníckej moci.⁷²

Podrobenie krajiny Normanmi prinieslo novú silnú centrálnu vládu.⁷³ Najvýznamnejším orgánom predstavovala Kráľovská rada - Curia legis, nazývaná tiež ako Commune consilium regni. V užšom zmysle jej zloženie pozostávalo z panovníkových radcov, obvykle najvyšších úradníkov, ktorí boli nepretržite v dosahu panovníka na jeho kráľovskom dvore. Spočiatku mala teda výsostne poradnú funkciu, jej zloženie a ostatné právomoci neboli presnejšie zadefinované. Bola predchodcom

---

⁷⁰ Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 65

⁷¹ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 30

⁷² Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 31

⁷³ Radcliffe, G. R. Y. ; D.C.L and Geoffrey Cross, M.A., The English legal system, London: Butterworth& CO., LTD., 1937, str. 24

špecializovaných orgánov, ktoré sa nej postupne vydělili, ako bola kráľovská kancelária, finančná komora, parlament, sudy zvykového práva a taktiež cirkevné sudy pre veci pozostalostné.⁷⁴

V širšom zmysle, v rozšírenej podobe ako takzvaná Veľká rada - Great Council, bola zvolávaná obvykle dvakrát do roka ako zjazd všetkých kráľových vazalov, svetských i duchovných a zaoberala sa najmä otázkami daní a inými dôležitými otázkami. Účasť na nej neplynula z národnej, ale feudálnej povinnosti k lénnemu pánovi. Platnosť rozhodnutia učeného na rade bola podmienená výlučne prítomnosťou panovníka. Ak sa panovník nenachádzal na území štátu, spravovala kráľovstvo rada splnomocnencov, ktorú ovládalo niekoľko mužov majúcich dôveru kráľa.

Ďalšou nemenej dôležitou funkciou rady bolo, že fungovala ako najvyšší súdny orgán kráľovstva. Výraz Curia Regis je obsahovo totožný s pojmom súd, respektíve súdny dvor. Curia regis ako súdny dvor bol iba jednotlivým aspektom tohto orgánu, ktorý vykonával ústrednú vládu pre celé územie.⁷⁵

Jedným z najvýznamnejších úradníckych postov tej doby predstavoval justiciár (Justiciar). Zmyslom tejto funkcie bolo najmä, že mal panovník v dobe svojej neprítomnosti zástupcu, ktorý v jeho mene riadil kráľovstvo vykonával správu krajiny a spravoval dvor. Neskôr význam jeho funkcie upadal, naopak posilnila sa pozícia iného úradníka, kancelára (Chancellor).

Základom správy štátu ostali naďalej grófstva (shire, county). Miestnej správy sa zmeny dotkli v minimálnom rozsahu. Zmenilo sa postavenie šerifov, bola posilnená ich súdna a správna právomoc a pribudla im zodpovednosť za výber daní. Šerif okrem toho, že mal policajnú právomoc a predsedal grófskemu súdu, zároveň súdil menšie priestupky a spory menšej závažnosti v rámci vlastného bagatelného súdu (sheriffs tourn). Keďže jednou z jeho najdôležitejších právomocí bolo vyberanie daní, objavovali sa snahy najmä zo strany barónov, aby sa úrad stal dedičným, čo by im umožnilo lepšiu kontrolu nad daňami.

---

⁷⁴ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 393

⁷⁵ Radcliffe, G. R. Y. ; D.C.L and Geoffrey Cross, M.A., The English legal system, London: Butterworth & CO., LTD., 1937, str. 25

Ďalším významným Viliamovým počinom bolo oddelenie cirkevného a svetského súdnictva cestou jeho ordonancie, približne v období rokov 1070-1076. Duchovní už naďalej nemali právomoc zahajovať spory týkajúce sa cirkvi na súdnych zhromaždeniach setnín.⁷⁶ V roku 1077 bola arcibiskupom Lafrancom vytvorená zvláštna sústava cirkevných súdov. Bolo vylúčené, aby si im pridelené právomoci vyhradzovali iní kráľovskí úradníci, naopak žiadúca bola ich vzájomná spolupráca.

Je treba mať na pamäti, že mnoho vekov bolo kanonické právo vykonávané cirkevnými súdmi, regulovalo všetkým Angličanom niektoré z najdôležitejších oblastí ich života. Záber ich jurisdikcie bol rozsiahly, okrem trestnej a civilnej jurisdikcie nad duchovnými a ich poddanými boli oprávnené rozhodovať i v záležitostiach týkajúcich sa manželských a pozostalostných vecí, vrátane testamentov.

Na klerikov sa ich právomoc vzťahovala v prípadoch, že sa dopustili deliktov proti štátu. Tieto súdy mali špecifickú hierarchickú štruktúru. Najnižším stupňom bol Court of Archdeacon - súd arcidekana. Odvolacou inštanciou boli takzvané Consistory courts, súdy diecéznych biskupov obmedzené na územie príslušnej diecézy, ktoré spravoval obvykle biskupov kancelár. Ďalším stupňom a odvolacou inštanciou boli provinciálne súdy arcibiskupov, pričom v Canterbury sa z neho neskôr vyvinul Court of Arches, súd pri úrade arcibiskupa z Canterbury. Posledným apelačným stupňom v hierarchii cirkevných súdov bol až do 19. storočia Court of Delegates, zložený zo zástupcov menovaných kráľovskou komisiou.⁷⁷ Bola tu možnosť odvolať sa do Ríma. Ak by sa však Rím stal konečným odvolacím súdom vo všetkých prípadoch, potom by kráľ prestal byť skutočným prameňom práva, právo by pochádzalo zo zdroja mimo kráľovstva, jeho judiciálna autorita by bola v skutočnosti podriadená pápežovi.⁷⁸ Slávne odvolanie k Rímu sa odohralo už niekoľko mesiacov po Dobyvateľovej smrti. Týkalo sa prípadu biskupa z Durhamu, ktorý bol údajne zapletený do vzbury, ktorá poznačila nástup Viliama II. na trón a bol predvolaný ku kráľovskému súdu, aby pred ním sa z tohto činu zodpovedal. Ten sa ale odmietol zúčastniť z dôvodu, že právne predpisy cirkvi mu nedovoľujú, aby bol súdený inde než pred cirkevným súdom. Táto námietka

---

⁷⁶ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 30

⁷⁷ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 399

⁷⁸ Sayles, G. O. , Medieval foundations of England, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, str. 302

však bola zmetená zo stola s argumentom, že bol obvinený nie ako biskup, ale ako barón. Reagoval tým, že svoj prípad popohнал pred pápeža. Jeho konanie síce žiadne zásadné dôsledky nevyvolalo. Napriek tomu bol pápež verejne vyzvaný, aby bol prípad prezkúmaný pred kráľovským súdom ako trestný čin zrady spáchaný laikom.⁷⁹ Anselm presvedčil Henricha predložiť otázku investitures k pápežskej kúrii pre jeho preskúmanie. Anselm následne vyvinul na Henricha I. tlak, aby prenechal otázku investitúry k prehodnoteniu pápežskej kúrii. Hoci podobných odvolaní nebolo veľa, schyľovalo sa k tomu, že by sa mohli stať bežnou praxou.

Zmeny súvisiace s príchodom Normanov neboli v rámci súdnej sústavy ako celku nijak výrazné. Odlišnosti od predchádzajúceho obdobia boli minimálne a týkali sa najmä ich jurisdikcie a dielčích zmien. V tomto období bola súdna moc veľmi rôznorodá a tvorená množstvom súdov. Niektoré z nich, ako napríklad súdey grófstiev, existovali už v anglosaskej dobe. Od normanského vpádu tento súd zaznamenal pozvoľné zmeny ohľadne jeho trestnej a civilnej jurisdikcie, ktorá sa zužovala a prechádzala na iné súdey. Úrad šerifa mal stále svoj bagatelný súd, ktorý sa neskôr nazýval tiež ako Court of Request. Fungovali i tri špecializované lesné súdey, opäť hierarchicky usporiadané, najnižšou inštanciou bol Court Attachments a posudzoval prípady zatknutí lesníkmi, pričom i súdne konanie sa konalo pred nimi. Odvolacím orgánom, ktorý zasadal trikrát ročne a prejednával žaloby a prípadné sťažnosti vzťahujúce sa k činnosti Court of Attachments bol takzvaný Court of Swaingemote. Najvyšším stupňom v hierarchii lesných súdov bol súd sudcovskej lavice - Court of Justice Seat, ktorý zasadal raz za tri roky a jeho jurisdikcia sa vzťahovala na všetky prípady rušenia lesnej držby a spory s tým spojené.

Cirkev stále predstavovala hlavný oporný bod panovníkovej moci. Príchod normanských duchovných mal za následok postupné vytlačenie a nahradenie pôvodných anglosaských kňazov a cirkevných hodnostárov. Najzreteľnejšie sa to prejavilo pri obsadzovaní úradov biskupov a arcibiskupov. V roku 1070 nechal Viliam niektorých anglických biskupov zosadiť a potom už žiadny Angličan na biskupstvá ani na

---

⁷⁹ Sayles, G. O. , *Medieval foundations of England*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, str. 303

opátstva dosadený nebol.⁸⁰ Panovník síce uznal, že právo zosadzovať biskupov má jedine Rím, ale trval na zásade ich voľby a dosadzovaní anglickou korunou.⁸¹

Reformnou zmenou bolo rozhodnutie canterburského arcibiskupa Lafranca, aby cirkevné snemy alebo takzvané „konvokácie“ boli zvolávané v rovnakej dobe ako Veľká rada. Veľká časť duchovných hodnostárov zasadala jednak na synode kňazstva a taktiež ako svetskí páni na feudálnom sneme, pričom obom snemom predsedal panovník. Vzhľadom na skutočnosť, že oba tieto snemy boli oddelené, zabránilo to neskôr vzniku „stavu“ duchovenstva v britskom parlamente. Bez súhlasu panovníka nemohlo byť vedené žiadne jednanie s Rímom a nesmel byť v Anglicku uznaný žiaden pápež. Vo všeobecnosti však môžeme skonštatovať, že Viliam prechovával najmä v pokročilejšom veku voči duchovným priazeň. Bol to človek zbožný a ako priateľa cirkevnej reformy ho podporoval i pápež Gregor VII. Nestrpel by však odpor zo strany cirkvi, čoho si jej predstavitelia boli pravdepodobne vedomí, keďže sa počas celého života tešil jej uznaniu.

---

⁸⁰ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 100

⁸¹ Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 64

3 Henrich I. a jeho reformy (1100-1135)

Napriek tomu, že bolo 11. a 12. storočie v Anglicku charakterizované mimoriadne silnou panovníckou mocou, nemožno tvrdiť, že by vývoj prebiehal vždy rovnomerne a bez rozporov. Stretávame sa tu s epizódami jeho oslabenia, najmä v rokoch 1087-1100 do nástupu Henricha I., a potom po jeho smrti v devätnásť rokov trvajúcej občianskej vojne (1135- 1154) za panovania Štefana z Blois do nástupu Henricha II. Plantageneta.⁸²

Po smrti Viliama Dobyvateľa sa po krátkom období boja o trón medzi jeho dedičmi ujal vlády Henrich I. (Henry I).⁸³ Henrich I. bol štvrtým synom Viliama dobyvateľa. Bol korunovaný kráľom Anglicka vo Westminstri 5. augusta 1100 a potom čo v roku 1106 porazil svojho brata Róberta v bitke pri Tichenbrai a spojil s Anglickom i rodové dŕžavy v Normandii, stal sa zároveň i vojvodom z Normandie. Bol panovníkom Anglicka až do svojej smrti v roku 1135. Nástup Henricha k moci priniesol krajine opätovnú stabilizáciu pomerov, mier, prosperitu a značné posilnenie panovníckej moci. Jeho najvýznamnejšími počinmi boli reformy uskutočnené v oblastiach súdnictva, správy a financií. Neskoršia tradícia ho pre jeho akademické záujmy nazývala „Beauclerc“, vďaka tomu, že dokázal nielen čítať latinčinu, ale s ňou i efektívne pracovať. Ďalšie označenie spájané s jeho osobou je „Lev spravodlivosti“ (Lion of Justice), ktoré je spojené najmä s jeho vytrvalých ochraňovaním anglosaských tradícií a najmä zlepšenia v rámci štátnej správy, ktorú pretvoril na jednu z najefektívnejších v rámci Európy.

Jeho vláda vytvorila podmienky pre posilnenie Kráľovskej rady - Curie Regis. Zároveň bol vytvorený systém najvyšších úradníkov štátu, ktorí fungovali v jej rámci. Jedným z najdôležitejších úradníkov bol takzvaný Lord najvyšší kancelár (Lord High Chancellor) Stál v čele kráľovskej kancelárie a bol tak zodpovedný za prípravu všetkých dokumentov kráľa, Kráľovskej rady a návrhov zákonov. Bol poverený najmä prípravou a spracovaním listín vo forme príkazov a privilégií, ktoré boli vydávané kráľom a boli nazývané pojмами ako „writs“ a „charters“. Ďalšími významnými úradníckymi postami v rámci Kráľovskej rady boli Lord najvyšší pokladník (Lord High

---

⁸² Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 392

⁸³ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 32

Treasurer), ktorý zodpovedal za štátnu pokladnicu, jemu podriadený Kancelár pokladu (Lord Chancellor of Exchequer) alebo správca súkromnej pokladnice kráľa nazývaný ako Lord komorník (Lord Chamberlain). Okrem toho mala Curia Regis významné právomoci v súdnej a finančnej oblasti.

V tomto období vznikol i ďalší dôležitý orgán, tzv. Veľká rada (Great Council), ktorá bola predstavovala rozšírenú verziu Kráľovskej Rady. Schádzala sa obvykle trikrát ročne a zaoberala sa prevažne dôležitými otázkami chodu štátu, najmä v oblasti stanovovania daní a subvencií. Práve z týchto dôvodov sa niekedy o nej uvažuje ako o orgáne, ktorý bol historickým predchodcom anglického parlamentu.

Samotný právny systém bol najviac ovplyvnený zmenami, ktoré priniesla jeho súdna reforma. Za jeho vlády sa kráľovské súdne dvory rozvinuli na úkor feudálnych dvorov.⁸⁴ Zmeny sa diali pozvoľne a v závere reformy v Anglicku fungovali okrem samostatnej kategórie cirkevných súdov a súdov lesných štyri kategórie súdov. Manorial courts boli súdey fungujúce v rámci dvorcov a obvykle súdili menšie spory majtkovej povahy a menej závažné majtkové delikty. Hundred courts boli súdey setnín. Prejednávali majtkové spory menšieho významu a taktiež menej závažné porušenia kráľovského mieru.⁸⁵ Odvolacou inštanciou pre súdey setnín boli súdey grófstiev, Shire courts, ktoré boli tvorené vlastníelmi pôdy a pod ich jurisdikciu spadali na jednej strane veriteľsko - dlžnícke spory, závažnejšie trestné delikty a v určitých prípadoch i spory, ktoré nebolo možné prejednať pred inštanciami nižšími. Vrcholom sústavy bol Kráľovský súd. V jeho čele stál takzvaný Hlavný justiciár - Chief Justiciar. Bol to vysoký úradník a špeciálny sudca, ktorý bol po kráľovi druhým najvýznamnejším mužom v kráľovstve a jeho správcom v dobe kráľovej neprítomnosti. V hrubých obrysoch by sa dal prirovnať tento úrad k neskoršiemu postu premiéra.

---

⁸⁴ Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 76

⁸⁵ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, st. 34

4 Vláda Henricha II. (1154-1189)

I keď bola doba panovania Henricha I. pokladaná za dobu stability a rozvoja kráľovstva, rada výsledkov reforiem bola oslabená devätnásť rokov trvajúcou občianskou vojnou, ktorá vypukla po jeho smrti a prebiehala v rokoch 1135-1154.⁸⁶ Štefan z Blois sa síce stal anglickým kráľom, bol však nútený adoptovať Matyldinho syna Henricha, ktorý do dejín vstúpil ako Henrich II. z Anjou, zvaný tiež Plantagenet (1154-1189)⁸⁷ Anarchia krajine spôsobila veľké strasti a odhalila, nakoľko sú poriadok a stabilita závislé na sile kráľa, dokonca i v pomerne dobre spravovanej zemi ako bolo Anglicko. Po Štefanovej smrti nastúpil Henrich na trón bez väčších komplikácií. Bol prvým nesporným následníkom anglického trónu po viac než sto rokoch.⁸⁸ Henrich II. je považovaný za zakladateľa novej dynastie Plantagenetov - The House of Plantagenet.

Henrich II. bol v tej dobe najbohatším a potenciálne najmocnejším vládcom medzi európskymi panovníkmi. Bol si vedomý svojej silnej pozície a vplyvu i nutnosti napraviť straty, ktoré krajina utrpela za Štefanovej vlády. Pravdepodobne z týchto dôvodov sa podujal uskutočniť násilnú expanziu v rámci britských ostrovov. V roku 1157 vyvinul na mladého škótskeho kráľa diplomatický tlak, aby ho prinútil navrátiť anglickej korune Cumberland, Westmorland a Northumbriu. Vo Walese so svojou zastrašovacou taktikou neuspel, preto svoju pozornosť preorientoval na Írsko. To sa mu s pomocou armády podarilo dobiť v roku 1170 a v roku 1171 sa Henrich II. vyhlásil za vládcu celého Írska.

Vláda Henricha II. je veľmi dôležitým obdobím v právnom vývoji Anglicka. Henrich vynikal právnym myslením a bol nielen vynikajúcim legislatívcom, ale i správcom svojej krajiny. Známy je najmä ako usilovný reformátor práva a súdneho systému, niekedy je mu prisudzovaný prívlastok „kráľ zákonodarca“. (the lawyer king). Bol nielen právnym reformátorom, ale i vysoko váženým sudcom.⁸⁹ Zmeny zavedené v dobe jeho dlhého panovania mali čas sa vžiť a upevniť natoľko, že po jeho smrti za

---

⁸⁶ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 34

⁸⁷ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 35

⁸⁸ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 115

⁸⁹ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 72

slabých panovníkov, ako boli jeho synovia (Richard Lion Heart, 1189-1199, a John the Lackland, 1199-1216), sa ďalej ustálili a do konca 13. storočia sa stali nevratnými.

Niektoré z jeho právnych počinov a ordonancií sa nám dochovali vďaka dobovým kronikárom, iné sa plynutím doby stratili. Približne v období svojej korunovácie alebo tesne po nej vydal chartu, ktorá vo všeobecných rysoch potrdzovala slobody udelené jeho starým otcom, Henrichom I.⁹⁰ Ďalším mimoriadne významným monumentom jeho zákonodarstva sú takzvané Clarendonské konštitúcie - Constitutions of Clarendon, ktoré boli vydané v roku 1164. Je dejinnou iróniou, že sa do histórie Henrich nezapísal svojimi nespochybniteľnými dosiahnutými úspechmi, ale práve dielom, skrz ktoré bude jeho meno navždy spájané s pochybnou vraždou Thomasa Becketa.

Vzťahy medzi cirkou a štátom boli v polovici 12. storočia veľmi problematické. Konflikt vyvolala snaha Henricha posilniť vplyv kráľa na menovanie cirkevných hodnostárov a posilniť jeho postavenie voči cirkvi v majetkových a procesných otázkach. V tej dobe vyvolával rozpory najmä fakt, že duchovní, ktorí sa dopustili ťažkých zločinov, unikali hrdelnému trestu, pretože sa dovoľovali svojho nároku na konanie pred cirkevným súdom. Rozsah a intenzita ťažkej zločinnosti narástla v Anglicku 12. storočia do nebývalých rozmerov. Väčšina týchto násilných trestných činov sa naviac ani nikdy nedostala pred súd pre nedostatok dôkazov alebo kvôli neochote vzniesť obvinenie. Veľmi dôležitým aspektom kriminality bol rastúci počet zločinov spáchaných duchovenstvom.⁹¹ Bolo viac než žiadúce, aby panovník zasiahol a zjednal spravodlivosť.

Predmetom jednaní medzi kráľom a cirkvou už nebola otázka investitúry, ale otázka cirkevných súdov. Zvláštna sústava cirkevných súdov existovala od roku 1077. Keď Viliam Dobyvateľ a arcibiskup Lafranc rozdelili súdne dvory na svetské a cirkevné, bolo ich pôvodným zámerom prenechať im iba spory, ktoré sa týkali viery. Cirkev však viedla ako cirkevné takmer všetky spory. Obžalovaní chceli byť súdení pred cirkevnými súdmi, pretože rozhodovali zhovievavejšie ako súdy svetské. Neodsudzovali k trestu smrti ani k zmrzačeniu, sporadicky previnilcov nariadili uväzniť, naopak trestami boli

---

⁹⁰ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 10

⁹¹ Johnson, P., *Dějiny anglického národa*, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 75

prevažne pokuty alebo pokánie. Klerikovia podliehali výhradne tribunálom svojho rádu.⁹² Ďalším dôvodom bolo i to, že udelené pokuty nesmerovali do kráľovskej pokladnice.

Viliam I. Dobyvateľ z dôvodu svedomia odmietal trest smrti, rovnako ako jeho „náhradu“- zmrzačenie.⁹³ Trest smrti bol opäť zavedený za Henricha I., s výnimkou stanovenou pre ženy, ktoré boli upaľované. Spektrum trestných sankcií za Henricha II. bolo rôznorodé, bežnou praxou bolo mrzačenie i smrť obesením. Jeho reformy vo svojom dôsledku síce skomplikovali úradom procedúru odsudzovania, ale na druhej strane zvýšili pravdepodobnosť, že sa zločinec ocitne pre súdom a bude spravodlivo potrestaný.

Na koncile konanom v októbri 1163 vo Westminsteri vzniesol Henrich požiadavku, aby cirkev vinných duchovných zbavovala kňazstva a predávala ich k potrestaniu svetským súdom.⁹⁴ Previnilec, ktorý by sa stal znovu laikom, by tak opäť čelil svetskej spravodlivosti.

Napriek tomu, že bol text kompromisných Clarendonských konštitúcií dôsledne koncipovaný ako potvrdenie „niektorých“ už existujúcich kráľovských „práv a slobôd“ a dovtedajších právnych obyčajov a pôvodne boli konštitúcie vyhlásené za účasti oboch arcibiskupov, všetkých anglických biskupov a najvýznamnejších barónov a šľachticov kráľovstva, proti obmedzeniam cirkvi daným týmto dokumentom sa postavil Thomas Becket, arcibiskup z Canterbury.⁹⁵

Predstavitelia cirkvi boli proti a za žiadnu cenu nechceli pripustiť, aby sa tento scenár i s jeho dôsledkami naplnil. Becket argumentoval tým, že najvyššia autorita, ktorej sa môže podriaadiť je pápež. Okrem toho jeho hlavnou výhradou bolo to, že vinníka predsa nie je možné za jeden a ten istý zločin trestať dvakrát. Nebol ochotný akceptovať žiadny kompromis a čelil tak hnevu kráľa. Na druhej strane je nutné poznamenať, že ani arcibiskup nepodnikol žiadne kroky k tomu, aby obmedzil zločinnosť v radách duchovných. Reakciou vtedajšieho pápeža Alexandra III. bola

---

⁹² Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str.82

⁹³ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 73

⁹⁴ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 118

⁹⁵ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 35

požiadavka voči arcibiskupovi, aby v tejto otázke zaujal zmierlivejšie stanovisko. V januári 1164 Henrich zvolal koncil do Clarendonu. Predložil biskupom jasné prehlásenie zvykového práva, aké má kráľ nad cirkvou a vyžadoval na nich sľub, že tento zvyk budú v dobrej viere dodržiavať.⁹⁶ Kráľ na arcibiskupa vyvinul tlak, aby ho prinútil akceptovať jeho vlastné predstavy, ten však ani po dvojročnom exile nehodlal ustúpiť a pokračoval v spore s kráľom.

Následne bol za nevyjasnených okolností, pravdepodobne však na rozkaz kráľa, zavraždený priamo v Canterburskej katedrále. Čin síce formálne odsúdil, ale strata jeho najväčšieho oponenta mu umožnila jeho požiadavky vyjadrené v Clarendonských konštitúciách definitívne obhájiť a presadiť. Kráľovský úrad po vražde Becketa svoj kurz nezmenil a Clarendonské konštitúcie naďalej presadzoval v praxi. Becketova aféra pozmenila anglické dejiny iba v jednom ohľade. Splodila anglický antiklerikalizmus, tlejúcu národnú silu, ktorá sa mala rozvíjať ako do hĺbky, tak do objemu, dokiaľ nenašla svoje vyjadrenie v reformácii.⁹⁷

Obsahom Clarendonských konštitúcií je množstvo reformných zmien vtedajšieho právneho poriadku, najmä v oblasti procesného práva. Ich najdôležitejším bodom a zároveň jablkom sváru ale boli ustanovenia, podľa ktorých sa najťažšie zločiny spáchané duchovnými nemali naďalej prejednávať výhradne len pred cirkevnými súdmi. V roku 1172 Henrich II. odvolal tie ustanovenia Clarendonských konštitúcií, ktoré sa týkali príslušnosti kráľovských súdov pre vyslychanie a trestanie duchovných. Kompetencie v civilných sporoch klerikov neboli cirkevným súdom vrátené.⁹⁸ Henrichova politika v tejto oblasti sa dotkla i jurisdikcie cirkevných súdov. Rozsah ich jurisdikcie bol zúžený, zostalo im rozhodovanie v manželských a dedičských záležitostiach a v majetkových otázkach týkajúcich sa cirkevnej pôdy. Kráľovským súdom bola pro futuro vyhradená prednosť i ohľadne rozhodovania sporných prípadov. V roku 1172 Henrich II. odvolal tie ustanovenia Clarendonských konštitúcií, ktoré sa týkali príslušnosti kráľovských súdov pre vyslychanie a trestanie duchovných.

---

⁹⁶ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 118

⁹⁷ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 79

⁹⁸ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 393

Kompetencie v civilných sporoch klerikov neboli cirkevným súdom vrátené.⁹⁹ V nasledujúcich storočiach sa otázka rozdelenia jurisdikcie riešila ešte prostredníctvom niekoľkých zákonov parlamentu a v rámci praxe súdov.

Z hľadiska vývoja práva je dôležité, že doba panovania Henricha II. je nazývaná dobou skutočného vzniku common law - obecného anglického práva.¹⁰⁰ Obecné predpoklady pre vznik common law sa vytvárali postupne už od čias normanského vpádu. Anglické právo nepozná delenie na kontinentálne delenie na súkromné a verejné právo, napriek tomu však počiatočnou tendenciou kráľovských súdov bolo rozsudzovať iba prípady takpovediac „verejnoprávne“, ktoré sa týkali záujmov koruny. Postupne tu dochádzalo k vytváraniu nových pravidiel, spočiatku označovaných ako „commune ley“ a neskôr sa vžilo označenie „common law“, teda obecné právo, pričom jeho „obecnosť“ spočívala v tom, že bolo rozšírené po celom Anglicku. Kvôli rôznorodosti miestnych obyčajov, podľa ktorých súdili feudálne a ľudové súdne dvory sa stal problematickým i zavedený systém „cestujúcich“ alebo kočovných sudcov, ktorí sa museli pravidelne sťahovať z jedného grófstva do druhého. Vývoj tak postupne smeroval k tomu, že staré partikulárne právo a obyčaje boli postupne vytlačované a používané čoraz menej. Kráľ vynakladal snahu, aby čo najviac odlišných miestnych právnych obyčajov bolo nahradených spoločným právom, ktoré by platilo na celom území a bolo spočné všetkým. Henrich II. i z týchto dôvodov presadzoval rozširovanie jurisdikcie kráľovských súdov, s cieľom obmedziť súdnu pravomoc šľachty. Vydal nariadenie na základe ktorého mohol každý obyvateľ kráľovstva za dopredu určený poplatok svoj prípad predložiť k prejednaniu kráľovskému súdu. Aby sa ich jurisdikcia vzťahovala i na prípady, keď nebol dotknutý záujem koruny, začala sa uplatňovať fikcia, že záujmov koruny sa dotýka akákoľvek vec, ktorá vyžaduje súdne riešenie.

S pojmom common law je úzko spojená problematika takzvaných „writov“ (writs). Writ mal spočiatku formu príkazu kráľa a bola v ňom taktiež obsiahnutá základná informácia, čoho sa poškodená strana (žalobca) a súčasne obsahoval príkazy ako má príslušný adresát postupovať. Vznikli v období nestabilných pomerov predchádzajúcim Henrichovej vláde, ktoré mali za následok enormné zvýšenie počtu majetkových

---

⁹⁹ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 393

¹⁰⁰ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 35

sporov. Nad právami jednotlivcov sa vznášala neistota a hospodárske vzťahy sa stále viac komplikovali. Panovník v reakcii na tieto skutočnosti vyvíjal snahu napomôcť ich riešeniu prostredníctvom vydávania kráľovských príkazov, writov. Jedným z prvých a najvýznamnejších writov súvisel preto práve s majetkovým právom. Jeho zmyslom bolo chrániť pôvodného vlastníka, ktorému bolo neoprávnené zasahované do jeho držby, ktorý dostal názov „writ of novel disseisin“ (odňatie slobodnej držby, ku ktorému došlo v „nedávnej dobe“). Hoci súdne príkazy konkrétneho druhu a účelu sa vyskytovali už predtým, dialo sa tak len príležitostne a vo zvláštnych prípadoch. Až po rozsiahlych reformách Henricha II. sa ich vydávanie stalo pravidelným a systematickým.¹⁰¹ Writy vydával Lord kancelár pod veľkou pečaťou v mene kráľa a boli označované ako „original writ“. V počiatočných fázach to boli akési stručné listy, rozosielané úradníkmi kancelárie, aby sa uistili, že spravodlivosť bude vykonaná osobami za to zodpovednými s tým, že neposlušnosť bola považovaná za urážku kráľa a mohla mať za následok ich predvolanie pred orgán kráľovskej justície.¹⁰² Klasickým prípadom bol obvyklý s generickým označením ako „writ of right“. Neskôr, keď už existoval značný počet writov (po vydaní II. westminsterského štatútu v roku 1285 boli všetky writy preskúmané a ich počet sa ustálil asi na dvoch stovkách), sa postupovalo podľa vhodného už existujúceho writu.¹⁰³

Henrich II. vychádzal z toho, že ako panovník má možnosť zasahovať aktívne do tvorby práva a to prostredníctvom výnosov vydávaných Kráľovskou radou. Pre označenie týchto predpisov sa dochoval dobový anglický názov užívaný pre zasadanie Kráľovskej rady- assizes- označovaných často podľa miest, kde kráľovská rada zasadala a výnos prijala.¹⁰⁴

Výraz „assize“ (assisa) zrejme pôvodne znamenal sedenie, poradu napríklad panovníka a barónov. Neskôr bol tento názov postúpený pre rozhodnutia, ktoré boli na

---

¹⁰¹ Sayles, G. O. , *Medieval foundations of England*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, str. 333

¹⁰² Sayles, G. O. , *Medieval foundations of England*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950, str. 333

¹⁰³ Schelle, K. a kol., *Právní dějiny*, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 404

¹⁰⁴ Kuklík, J.; Seltenreich, R. *Dějiny angloamerického práva*, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 36

takýchto stretnutiach učinené.¹⁰⁵ Rovnaký pojem tak postupom doby menil svoj význam. Neskôr sa tento výraz začal čoraz častejšie používať na označovanie zasadaní porotného súdu. Máme k dispozícii Assize of Clarendon (Clarendon Assizes), Assize of Northampton (Northampton Assizes). Ako príklad používania tohto termínu i mimo územia Anglicka môžeme uviesť i známe Assizes of Jerusalem, jednu z významných pamiatok feudálneho práva pochádzajúcu z 13. storočia.

Clarendonské výnosy (Clarendon assizes) z roku 1166, ktoré boli v roku 1176 zmenené a doplnené takzvanými Northamptonskými výnosmi a v tejto podobe znovuvydané, predstavujú najvýznamnejší dokument vydaný počas vlády Henricha II. Clarendonskými konštitúciami Henrich započal svoju veľkú reformu súdnictva a s tým súvisiacu zmenu procesného práva, s dôrazom na trestný proces. Ich mimoriadny význam spočíva v tom, že ich prostredníctvom boli vytvorené základy pre zavedenie porotného súdnictva.

Ďalšou pozoruhodnou právnou pamiatkou z doby panovania Henricha II. je Výnos o zbraniach (Assize of arms) z roku 1181. Bol vydaný prostredníctvom Kráľovskej rady a jeho účelom bola úprava používania zbraní, ktorá mala byť obmedzená v závislosti na spoločenskom a právnom postavení ich držiteľa. Výnos v podstate reorganizuje staré vojenské sily a tým vytvára protiváhu k feudalizmu. (st. 13 Maitland) V roku 1184 boli vydané Assize of Woodstock, ktoré prvýkrát právne definujú kráľove práva v jeho lesoch.

Porotné sudy sú charakteristickým javom anglického právneho systému a tradičným symbolom ich slobôd. Paradoxne však idea poroty pochádza pôvodne z prostredia Franskej ríše a do Anglicka ju priniesol Viliam Dobyvateľ. Henrich II. porotné sudy začal pôvodne využívať u kráľovských súdov, na ktoré preniesol svoje výlučné právo zvolávať porotu. Staré druhy procesu, ordály a procesné súboje začali tak ustupovať prísazným sľubom skupiny svedkov.¹⁰⁶ Týmto spôsobom tak vytvoril alternatívu k dovtedajšiemu ordálovému procesu. Porota nemala však podobu, ako je nám známa dnes. Porotcovia pôsobili ako svedkovia a boli vyberaní spomedzi mužov spravodlivých a poctivých, mali to byť osoby, u ktorých sa predpokladalo, že by mohli byť do prípadu

---

¹⁰⁵ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 12

¹⁰⁶ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 13

zasvätení a mať o ňom určité informácie, teda že mohli „poznať pravdu“. Svedkovia boli povinní vypovedať pod prísahou a verejne, viedol sa výsluch a následne krížový výsluch sporných strán alebo ich zástupcov navzájom. Porotcovia mali za úlohu posúdiť predložené dôkazy, rozhodnúť skutkovú otázku a vyniesť spoločný verdikt. Počet porotcov sa v nadväznosti na predchádzajúci vývoj ustálil na počte dvanásť. Samotný proces viedol profesionálny sudca, ktorý mal byť v spore nestranným arbitrom.

V roku 1179 Henrich II. zriadil zákonom takzvanú „veľkú porotu“ (Grand Jury, Grand Assize Počet porotcov tu prevyšoval dvanásť, maximálne ich však mohlo byť dvadsaťtri.¹⁰⁷ Zároveň existovala „malá porota“, nazývaná tiež ako obecná porota (petty jury), ktorá bola tvorená najviac dvanástimi mužmi. Zmyslom bolo zrýchlenie a zefektívnenie procesu rozdelením súdneho konania na dve samostatné etapy. Veľká porota v rámci prvej najprv posúdila oprávnenosť daného prípadu, na čo následne rozhodla, či sa bude pokračovať pred príslušným súdom s malou porotou, ktorá rozhodovala spolu s „cestujúcim sudcom“. Po vykonaní dokazovania porota rozhodla skutkovú otázku a na jej podklade rozhodol sudca o právnej otázke.

Porotný systém fungoval však nielen v záležitostiach trestného, ale i civilného práva. Príkladom je napríklad porota, ktorá bola Henrichom II. pôvodne zavedená pre konanie o znovunadobudnutie držby (possesory azzizes). Porotu obsahovali i súdne konania, ktoré boli otvárané na základe writov. Ako príklad môžeme uviesť konanie ohľadne sporu o pôdu na základe writu „of novel disseisin“.

Pôda bola zďaleka najdôležitejším predmetom majetkových práv v stredoveku a veľká časť všetkých sporov sa týkala práve nej. Podľa princípov feudálneho práva bol príslušným súdom pre riešenie týchto otázok gazdovský dvor pána (manorial court), na ktorého území sa nachádzala predmetná pôda.¹⁰⁸ Jednalo sa o vrchnostenské súdy na jednotlivých panstvách, niekedy nazývané i ako súdy barónov. Henrich sa nepokúsil priamo poprieť túto zásadu alebo priamo poprieť feudálnu jurisdikciu, ale darilo sa mu podkopávať túto právomoc a postupne zavádzať ich eventuálne nahradenie kráľovskými súdmi aplikáciou dvoch pravidiel vedenia sporu o pozemky. Prvým bolo, že pre

---

¹⁰⁷ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 401

¹⁰⁸ Radcliffe, G. R. Y. ; D.C.L and Geoffrey Cross, M.A., The English legal system, London: Butterworth& CO., LTD., 1937, str. 36

zahájenie sporu o pozemky u akéhokoľvek súdu bol nutný kráľovský writ, druhý, že osoba, ktorá tvrdila, že má pozemky v oprávnenej držbe, nemohla uplatniť svojpomoc, ale musela obnoviť svoje právo prostredníctvom právneho sporu pred príslušným súdom.¹⁰⁹

Zavedenie porotného súdnictva však neviedlo k zrušeniu ordálového procesu, ale využívanie obávaných „Božích súdov“ bolo čoraz viac obmedzované. V roku 1179 porota ku všeobecnej spokojnosti nahradila v majetkových sporoch súdom nariadený súboj.¹¹⁰ Nevymizli však úplne, naďalej sa používali a niektoré z nich, ako napríklad prísahy alebo spomínané súdne súboje boli tak hlboko zakorenené, že pretrvali až do 18. storočia, ojedinelé prípady sa objavovali i neskôr. Poroty mali nahradiť používanie ordálov najmä v trestných veciach potom, čo sa cirkev na základe rozhodnutia pápeža Innocenca III. po roku 1215 nesmela ordálov zúčastňovať.¹¹¹ Pápežov zákal sa týkal ordálov vodou a železom a dá sa povedať, že bol všeobecne dodržiavaný.

Novým fenoménom sa počas panovania Henricha II. stal inštitút „pojazdných sudcov“, nazývaných ako „justices in eyre“ alebo „itinerant iustices“. Spravidla štyrikrát do roka prechádzali po okružných cestách celé územie krajiny, rozdelené na súdne obvody, takzvané „circuits“. Ich funkciou bol dohľad nad výkonom spravodlivosti, kontrola miestnej správy, ukládanie pokút za zlé hospodárenie, kontrola daňového hospodárenia. Nejednalo sa a priori o súdnu inštitúciu, skôr akúsi predĺženú ruku kráľa slúžiacu pre dohľad a kontrolu nad správou miestnych záležitostí.

Inštitút, ktorý pre jeho dôležitosť nesmieme opomenúť je jeden z najvyšších kráľovských súdov common law, nazývaný ako Súd kráľovskej lavice (Court of King's Bench). Zostaviť ho nechal Henrich II. z členov pôvodnej kráľovskej rady (Curia Regis). Ako napovedá jeho názov, pôvodne sa jednalo o súd, ktorého zasadnutí sa osobne zúčastňoval kráľ. Spravidla nasledoval kráľa na jeho cestách, inak zasadal vo Westminsteri. Päť kráľovských súdov malo zasadať priamo v Londýne a rozhodovať tak spory náležiacie predtým k rozhodovaniu priamo kráľovi. Vznikol tak pojem

---

¹⁰⁹ Radcliffe, G. R. Y. ; D.C.L and Geoffrey Cross, M.A., The English legal system, London: Butterworth & CO., LTD., 1937, str. 36

¹¹⁰ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 71

¹¹¹ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 37

korunných sporov- crown pleas. Samotný súd mal jurisdikciu civilnú i trestnú, crown pleas sa však týkali predovšetkým rozhodovania trestných vecí a z nich najväznejších zločinov, ktoré podľa dobovej optiky neboli jednaná smerujúce proti jednotlivcom a ich právam, ale jednaná smerujúce “proti mieru nášeho Pána Kráľa, jeho Koruny a Majestátu”- “against the peace of our Lord the King, his crown and his dignity”.¹¹²

Anglosaská zásada známa ako “kráľov mier” alebo “King's peace” bola pôvodne obmedzená a vzťahovala sa iba na zločiny spáchané v kráľovej prítomnosti, na jeho statkoch alebo kráľovských cestách. Henrich II. túto skutočnosť využil ako argument pre rozšírenie jurisdikcie koruny a od jeho čias sa za jej porušenie považovalo spáchanie ťažkého zločinu kdekoľvek na území celého kráľovstva. Zmyslom bolo potrestať všetky zločiny, než už boli namierené proti komukoľvek rovnako spravodlivo pred curia regis. Požiadavok centralizácie súdneho konania o zločinoch v curii regis je patrný v Clarendonských konštitúciách z roku 1164 i Northamptonských konštitúciách z roku 1176.

---

¹¹² Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 36

5 Ján Bezzemok (1199-1216) a Magna charta

Na prelome 12. a 13. storočia postupne prestávali pôsobiť podmienky, ktoré zjednocovali záujmy normanskej šľachty so silnou panovníckou mocou. Rozvíjala sa mestská ekonomika, mnoho miest sa zmenilo na veľké strediská remeselnej výroby a obchodu.¹¹³ Od panovania Richarda I. im boli udeľované takzvané charty, ktoré stvrdzovali ich práva a slobody a zároveň ich zaväzovali k finančným platbám v prospech koruny. Veľké mestá ako napríklad Londýn vykazovali určité špecifiká v porovnaní s obecným common law, najmä v oblasti vlastníckych, dedičných a obligačných práv. Dôvodom bolo, že ich právo vychádzalo z vlastných právnych obyčajov, z rozhodovacieho systému vlastných samosprávnych a súdnych orgánov a upravovali ho i rozdielne koncipované charty. Vývoj napredoval i v oblasti peňažných vzťahov, formoval sa anglický národný trh a obchodné vzťahy so zahraničím. Normanská šľachta už v tomto období splynula so zbytkami anglických veľkostatkárov a prebúdza sa v nej stavovské vedomie.

História Veľkej listiny slobôd (Magna charta libertatum) je taktiež dokladom politického génia Angličanov a ich schopnosti premeniť zmätky do ktorých sa dostávajú, v trimfy národného ducha.¹¹⁴ Vo vývoji, ktorý predchádzal jej vzniku zohrali dôležitú úlohu politické udalosti a neúspechy v zahraničnej politike a vážne spory s cirkvou. Anglickí panovníci ovládali značnú časť Francúzska, kde po prekonaní feudálnej rozdrobenosti tento stav vyvolal rozpory s Anglickom a následne vyústil do vojnového konfliktu.¹¹⁵ Konflikt priniesol Plantagenetovcom porážku a pripravil ich až na výnimky o kontrolu nad pevninskými dŕžavami. Neúmerné finančné požiadavky kráľa Jána Bezzemka i jeho predchodcu Richarda I. na vedenie vojny, vydržovanie žoldnierskeho vojska a obrovské čiastky vyplácané spojencom tak nepriniesli očakávaný úspech.

---

¹¹³ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 405

¹¹⁴ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londýn: Rozmluvy, 2002, str. 92

¹¹⁵ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 404

Zároveň sa Ján dostal do vážneho sporu s cirkvou. Sporné obsadenie arcibiskupského stolca v Canterbury v roku 1205 viedlo ku stretu s pápežom Innocenciom III. V roku 1208 uvalil pápež na Anglicko a Wales interdikt- boli pozastavené všetky cirkevné obrady a zostalo u toho celých šesť rokov.¹¹⁶ V roku 1209 bol Ján exkomunikovaný a jeho reakciou boli následné rozsiahle konfiškácie cirkevného majetku. Spiknutie barónov v roku 1212 a plány francúzskeho kráľa Filipa na prekročenie Lamanšského prielivu však boli pre Jána akýmsi “mementom mori”, pripomenuli mu, že exkomunikovaný kráľ býva zraniteľný a je zvlášť vystavený vzburám a vpádom. Usúdil teda, že sa takticky s cirkvou uzmiere, aby mohol sústrediť svoju pozornosť na nebezpečnejších nepriateľov. V máji roku 1213 sa preto Ján v záujme spojenectva vzdáva koruny v pápežov prospech, aby mu ju ten následne vrátil ako léno a učinil tak z kráľa svojho vazala. Tento strategický počin mu tak zabezpečil pápeža ako spojenca a jeho podporu v nastávajúcich bojoch.

Tento zúfalý politický akt, vážne vojenské prehry v roku 1214 a ostatné problematické okolnosti jeho vlády tak vo svojom dôsledku spôsobili vyhrotenie už tak napätých vzťahov medzi kráľom a anglickými barónmi a vznik silnej domácej opozície. Vláda Jána Bezzemka bola však charakteristická nielen neúspešnými vojnovými ťaženiami, ale bola i synonymom úpadku práva, morálky a vážnosti osoby kráľa. Kráľ sa nezdráhal zneužívať svoje výsadné práva ani porušovať právo. Všetky tieto okolnosti podnietili vznik takzvanej “Veľkej koalície barónov, rytierov a niektorých miest.” Vysoká šľachta s podporou rytierov a miest 15. júna predložila kráľovi, nútenému pod tlakom okolností vyjednávať takzvané “Články barónov”, dokument, v ktorom boli formulované požiadavky tejto koalície, ktoré sa stali základom Veľkej listiny slobôd. K jej konečnému zneniu bola dňa 19. júna 1215 pripojená kráľovská pečať a kráľ Ján Bezzemok dokument nazývaný ako Veľká listina slobôd- Magna Charta Libertatum, ktorý je tiež niekedy nazývaný ako Veľká charta- Great charter, na lúke pri Runnymede medzi Staines a Windsorem, podpísal. Netrvalo však dlho a Ján ju vyhlásil za neplatnú, s odvolaním sa na jeho tvrdenie, že po ňom bola vynútená násilím. Príhodne však zomrel už nasledujúceho roku.

---

¹¹⁶ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str.123

Magna charta zohrala v anglických dejinách mimoriadnu úlohu a vždy bola považovaná za jeden zo základných kameňov anglického ústavného vývoja.¹¹⁷ Od doby jej vzniku sa jej v rôznych dobách dovoľávali rôzne spoločenské sily, ktoré mali už pramálo spoločného s vysokou šľachtou 13. storočia, ktorá si ho pôvodne presadila. V skutočnosti sa však jednalo o súbor výsad, ktorými si anglická vysoká šľachta plánovala zaistiť rozhodujúce postavenie v štáte. Z dlhodobého hľadiska však pozadie jej vzniku nie je možné analyzovať ako konflikt spoločenských tried. Jednalo o situáciu, keď si každá zo zúčastnených strán napriek odlišným individuálnym záujmom priala zachovať kontinuitu. Dalo by sa tak o nej hovoriť ako o slávnostnom konkordáte podporovanom celou spoločnosťou.¹¹⁸

Tento mimoriadne dôležitý dokument anglickej histórie má pomerne rozmanitý obsah, ktorý pozostáva z množstva rôznorodých požiadavkov. Magna Charta bola pôvodne napísaná latinsky a nebola ani číslovaná. Text sa však dal rozdeliť na 63 ustanovení. V novších edíciách bola časť záverečných ustanovení vynechávaná, preto sa v súčasnosti najčastejšie uvádza, že Magna Charta má 61 článkov.¹¹⁹

Je treba podotnúť, že Magna charta má niekoľko vydaní. Máme k dispozícii štyri rôzne edície, prvú z roku 1215, z roku 1216, 1217 a z roku 1225 a medzi nimi sú podstatné rozdiely.¹²⁰ Viacero odstavcov, ktoré boli obsahom Charty z roku 1215 boli vynechané vo vydaní z roku 1216 a nikdy viac do nej neboli vpísané. Charta z roku 1217 sa opäť obsahovo líši od vydania z roku 1216. Verzia z roku 1217 bola preukázateľne jej finálnou verziou, avšak stále je to až verzia z roku 1225, ktorá je považovaná za Magnu Chartu ako je známa celé stáročia až do dnešných čias. Posledná verzia sa stala právom, ktoré bolo potvrdené a vykladané Parlamentom a vynucované na súdnych dvoroch krajiny.¹²¹ Žiadna iná právna úprava v dejinách nebola tak dlho v povedomí ľudí a používaná počas tak dlhej doby. Zvláštnosťou je, že bola v priebehu histórie opakovane znovu a znovu potvrdzovaná. Koruna ju potvrdila v roku 1237,

---

¹¹⁷ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 406

¹¹⁸ Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 97

¹¹⁹ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 40

¹²⁰ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 15

¹²¹ Holt, J.C., Magna Carta , 2nd edition, Cambridge: University Press, 1992, str. 1

potom opäť v roku 1297 a pri mnohých ďalších príležitostiach, celkovo najmenej tridsaťdvakrát. Ako prvoradý dokument sa dostala do zbierky zákonov a vytlačila z čestnej pozície dôležitejšie a záslužnejšie zákony Henricha II.¹²²

Fakt, že existovali štyri verzie tohto dokumentu je nutné zdôrazniť, odvolávať sa na Magnu Chartu preto vyžaduje označenie verzie, ktorú máme na mysli. Ako príklad uvediem históriu parlamentu, ktorá by sa nepochybne uberala úplne iným smerom, keby z verzie z roku 1216 a všetkých jej ďalších následných reedícií nebola vynechaná konkrétna klauzula, ktorá definovala “common council of the realm” - spoločnú oblastnú radu.

Charta z roku 1225 je považovaná za začiatok anglického “statute law”¹²³, ako písaného zákona v protiklade k právu vyhlasovanému ústne alebo právnym obyčajom, stanoveného zákonodárnym zborom alebo zákonodarcom, pričom sú tieto zákony vo vzťahu subordinácie k vyšším ústavným normám krajiny.

V texte tohoto dokumentu nájdeme predovšetkým záväzky kráľa, ktoré stanovujú limity kráľovskej moci a potvrdzujú privilégiá šľachty a “starobylé obyčaje a slobody miest”, najmä Londýna. (City of London) Magna charta podriaďovala kráľa právu, ktoré ani on nesmie porušiť a musí ho dodržiavať.¹²⁴ Významné bolo ustanovenie čl. 61, podľa ktorého mal výbor 25 barónov bdieť nad dodržovaním Charty a v krajnom prípade, keď by došlo k jej porušeniu, mali vystúpiť proti panovníku i cestou branného odporu. Právo branného odporu je tu v rámci stredovekých dokumentov ústavnoprávneho charakteru zakotvené prvýkrát.

Neskôr sa v tomto ustanovení cestou interpretácie hľadalo východisko ústavných práv parlamentnej vlády. Bola tu vyslovená zásada, že panovník nemá siahnuť na slobodu, život alebo majetok baróna bez rozsudku súdu, pričom toto ustanovenie bolo neskôr vnímané ako začiatok vývoja vedúceho až k ústavným slobodám.¹²⁵ Uvedený článok číslo 39 Magny Charty prehlasuje, že žiadny slobodný nemôže byť uväznený, zatknutý, zbavený svojho (pozemkového) majetku, prehlásený za štvanca ani poslaný

---

¹²² Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný preklad Vera a Jan Lamperovi, Londyn: Rozmluvy, 2002, str. 97

¹²³ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 16

¹²⁴ Kuklík, J.; Seldenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 40

¹²⁵ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 406

do vyhnanstva, či inak potrestaný bez zákonného rozsudku (súdu) jemu na roveň postavených alebo podľa práva zeme. Je možné konštatovať, že tento článok bol významný najmä preto, že bol smerodajný pre ďalšie smerovanie vývoja práv jednotlivcov. Podľa článku 40 nesmela byť nikomu odopretá spravodlivosť, ani jej výkon nesmel byť bezdôvodne pozdržovaný. Bol v nej zahrnutý dôležitý požiadavok, aby kráľovský súd kráľa nesprevádzal do všetkých miest jeho pobytu, ale aby permanentne rozhodoval prípady na “stanovenom mieste “ (in aliquo loco), teda aby mal pro futuro stále sídlo vo Westminsteri. Požadovala, aby kráľovskí sudcovia každé grófstvo navštevovali štyrikrát do roka, teda častejšie, než bolo v praxi možné.¹²⁶

Zároveň bolo pre kráľovské súdy rezervované rozhodovanie najvýznamnejších prípadov, takzvané spory koruny- “pleas of the Crown”. Sudcovia, šerifovia a ďalší úradníci mali byť menovaní kráľom z osôb znalých práva.¹²⁷

Špecifický význam malo ustanovenie článku 13 požadujúce, aby “štítovné” (scutage) a ostatné poplatky ukladané panovníkom boli podmienené súhlasom rady barónov, čo by sa dalo považovať za základ budúcej finančnej právomoci parlamentu. Podľa tohto ustanovenia kráľ nesmel od vazalov požadovať štítovné alebo mimoriadne dane, respektíve inú finančnú výpomoc bez toho, aby to odsúhlasila Veľká rada. Výnimku z tohto pravidla predstavovali tri tradičné poplatky, ktorými boli vykúpenie kráľa zo zajatia, povýšenie jeho prvorodeného syna na rytiera a stanovenie vena pre najstaršiu z dcér, nesmelo to však byť viac, než sa považovalo za “rozumné”.

Magna charta však i vzhľadom na podmienky doby v ktorej vznikla svojím zameraním preferovala vyššiu šľachtu, teda barónov. Doklad pre tento záver môžeme nájsť v jej viacerých článkoch, ako príklad uvediem napríklad článku 19 a 21, ktoré vyhradzovali trestanie a pokutovanie grófov a barónov iba ich seberovnými.

Magna charta uvádzala i nutnosť zvolať radu so zástupcami barónov, rytierov miest a duchovných najmenej 40 dní pred jej konaním, a to vydaním odpovedajúcich writov šerifom v jednotlivých grófstvach. Arcibiskupom, biskupom, grófom a barónom adresoval kráľ osobný writ. Magna Charta tak otvorila cestu k vytvoreniu parlamentu.¹²⁸

---

¹²⁶ (st. 141 Dejiny Británie)

¹²⁷ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 40

¹²⁸ Kuklík, J.; Seltenreich, R. Dějiny angloamerického práva, Praha : Linde, 2007, 1.vydání, str. 41

Súčasťou Charty bola i úprava záležitostí bežného života jednotlivcov. Upravovala najmä záležitosti spojené s majetkovým a dedickým právom. Upravovala napríklad správu majetku u neplnoletých dedičov v poručenstve a spôsob vysporiadania menželského podielu a majetku u vdov a ich ochrana pred vynútenými sobášmi. V článku 9 bolo zavedené dôležité pravidlo, ktoré zakazovalo, aby sa pôda stala predmetom exekúcie v prípade, pokiaľ mal dlžník dostatok (movitých) vecí, postačujúcich k zaplateniu dlhu. V troch článkoch sa odrazila okolnosť, že v čase koncipovania obsahu Charty mali v podstate všetky zúčastnené strany vo väčšine prípadov dlhy a preto sa týmito ustanoveniami snažili znevýhodniť postavenie Židov ako veriteľov ich pôžičiek. Vzhľadom na to, že napredoval rozvoj obchodných vzťahov či už domácich alebo zahraničných a vzostup remesiel, boli do nej zaradené i ustanovenia upravujúce otázky s tým spojené, napríklad záruku istého a bezpečného vstupu a odchodu zo zeme, vrátane práva pohybu pre všetkých obchodníkov, okrem tým, s ktorých krajinou sú vo vojne. Pozoruhodný je článok 47, ktorý prisľúbil “vymícení” lesov. Vzhľadom k problematickej praxi kráľovských lesov sa jednalo o žiadanú reformu lesného práva. V oblasti práva trestného bol zavedený požiadavok proporcionality závažnosti spáchaného činu a uloženej pokuty.

Listina sa dlhodoba tešila záujmu a bola často citovaná i používaná. Neskôršie upadla do zabudnutia a až v 17. storočí bola použitá na ochranu parlamentu. V 19. storočí bola prehlásená za počiatok britskej parlamentnej demokracie.¹²⁹

---

¹²⁹ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 406

6 Ústavný vývoj a počiatky anglického parlamentu v 14.storočí, vláda Henricha III. a Eduarda I.

Rozpory medzi najvyššou šľachtou a kráľom pokračovali i po vydaní Veľkej listiny slobôd a v druhej polovici 13. storočia, za vlády Henricha III. (1216-1272) došlo k ich vyostreniu. Stali sa rámcom zmien, ktoré viedli k premene štátneho aparátu anglickej stavovskej monarchie.¹³⁰

Vývoj, ktorý po prijatí Magny Charty nasledoval bol pre konštituovanie parlamentu a jeho ďalší vývoj zásadný a určujúci. Po smrti Jána Bezzemka v roku 1216 sa stal zákonným kráľom jeho deväťročný syn Henrich III. Vzhľadom k tomu, že následník trónu bol neplnoletý, riadil krajinu výbor (rada) barónov, a to v zásade podľa Magny Charty.¹³¹ Henrich dosiahol plnoletosť v roku 1227 a žezla sa ujal v roku 1232. Jeho vláda bola z pohľadu domácej i zahraničnej politiky problematická. Hlavným jablkom sváru medzi panovníkom a barónmi bol fakt, že kráľ neuvažoval nacionalisticky a obkopol sa cudzincami, ktorí na neho mali významný vplyv z pozícií radcov a najbližších spoločníkov. Sedemkrát potvrdil Magnu chartu, no v praxi ju nikdy nedodržiaval. V zahraničnej politike bol silne ovplyvňovaný pápežom, ktorý ním v podstate diplomaticky manipuloval proti cisárovi a prostredníctvom neho zasahoval do anglických cirkevných záležitostí. Najväčší konflikt vznikol v roku 1254, keď od pápeža prijal v mene svojho syna Edmunda Sicílske kráľovstvo a zároveň sa zaviazal jeho dobytie financovať a okrem toho zaplatiť i všetky dovtedajšie pápežove dlhy. Tento nezmyselný záväzok viedol k tomu, že v roku 1258 proti kráľovi vystúpili zástupcovia najvyššej šľachty. Tentokrát sa už prehlásili za zástupcov "obce celého kráľovstva."¹³²

Vedúcou osobnosťou opozície barónov proti kráľovi sa stal Simon z Montfortu, 6. gróf z Leicesteru. V roku 1258 zvolal veľkú radu (Great Council) a z nej vzídený 27 členný výbor barónov, nazvaný parlament, ktorý vypracoval návrh takzvaných Oxfordských klauzulí (Provision of Oxford), ktoré boli o rok neskôr doplnené o

---

¹³⁰ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 407

¹³¹ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 41

¹³² Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 41

takzvané Westminsterské klauzule (Provision of Westminster), niekedy nazývané ako Klauzule barónov. Tieto dokumenty obsahovali požiadavok, aby výkon panovníckej moci bol obmedzený v tom zmysle, že by bol kontrolovaný zástupcami barónov. Pre tento účel sa predpokladalo vytvorenie niekoľkých stavovských výborov. Stála rada pätnástich barónov mala byť trvalým kontrolným orgánom všetkej panovníckej činnosti, ku ktorej jej mala dávať súhlas a mala byť oprávnená menovať všetkých vyšších úradníkov v Anglicku. Iný výbor 24 barónov mal kontrolovať štátne financie.¹³³

Najvyššej šľachte sa tak podarilo posilniť svoje mocenské postavenie, čo vyburcovalo rytierov a menších feudálov k tomu, by sa sformovali v samostatnú zložku stavovskej opozície proti ústrednej moci. Westminsterské provízie teda reprezentovali ich požiadavok obmedziť zvýšenú moc barónov v oblasti správy a súdnictva. Simon z Montfortu ich požiadavky v rámci zachovania jednoty opozície akceptoval.

Podľa uvedených dokumentov mali byť právomoci kráľa obmedzené najmä v oblasti exekutívy a súdnictva. Zmeny sa dotkli i právomocí najvyšších kráľovských úradníkov a úradníkov miestnej správy. Okrem toho sa v nich objavili i návrhy na pomerne zásadné zmeny v oblasti vtedajšieho súdneho procesu.

Hoci boli tieto návrhy Henrichom III. akceptované, rozpory medzi šľachtickou opozíciou a kráľom viedli k vypuknutiu občianskej vojny, ktorá býva označovaná ako "vojna barónov". V bitke pri Lewe 4. mája 1264 bol kráľ porazený a následne Simon z Montfortu zvolal do Londýna reprezentatívne teleso, ktorá je považovaná za prvý anglický parlament. Toto zhromaždenie prebiehalo za účasti najvyššej šľachty, 5 grófov a 17 barónov a účastníci sa ho rytieri, dvaja zastupujúci jedno grófstvo a dvaja mešťania (commons), zastupujúci jednotlivé významnejšie mestá. Jeho hlavnou úlohou bolo schvaľovať dane, prejednať sťažnosti a ostatné politické otázky.¹³⁴

Inštitucionálne bola teda základom anglického parlamentu veľká rada (Great council), ktorá sa vyvinula z pôvodnej Royal Council, ktorej sa účastnila len najvyššia šľachta. Termín parlament nemal v tej dobe ešte vyhranený obsah a označoval vlastne zhromaždenia rady.¹³⁵

---

¹³³ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str.. 407

¹³⁴ Kuklík, J.; Seldenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 42

¹³⁵ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str.. 407

Koniec politickej kariéry Simona z Montfordu znamenal zároveň záver prvej etapy pôsobenia anglického stredovekého parlamentu. Prišiel v auguste roku 1265, keď v bitke pri Eveshame utrpel porážku v strete s budúcim kráľom Eduardom I., synom Henricha III. a bol ako zradca bol symbolicky popravený rozštvrtením. Henrich III. potom obnovil väčšinu kráľovských privilégií, avšak zároveň v roku 1265 v takzvanom Malboroughskom štatúte (Statute of Malborough) potvrdil platnosť Magny Charty a časti Oxfordských a Westminsterkých klauzulí.¹³⁶

Skutočne začal parlament fungovať až v závere 13. storočia, v dobe panovania kráľa Eduarda I. (1272- 1307). Eduard I. v roku 1295 zvolal parlament označovaný ako takzvaný vzorový, nazývaný tiež ako modelový parlament - model parliament. V parlamente zasadali zástupcovia najvyššej šľachty, konkrétne sedem grófov a 41 barónov, duchovenstvo zastupovali všetci arcibiskupi a biskupi a sedemdesiat najvýznamnejších duchovných. Z každého grófstva boli navyše pozvaní dvaja rytieri a štyria mešťania- dvaja z významných miest (towns) a dvaja z menších miest v rámci jednotlivých grófstiev (boroughs). Stalo sa tak na základe kráľovho príkazu o zvolanie parlamentu (writ of summons)¹³⁷

Uvedené zloženie parlamentu býva označované i výrazom “plný parlament” (full parliament), čo plynie zo skutočnosti, že v ňom boli zastúpené všetky tri zložky vtedajšej stavovskej spoločnosti. Z tohto dôvodu býva z neho odvodzované zloženie troch stavov v rámci parlamentu, stavu vyššej a nižšej šľachty a stavu duchovenstva. Rozšírené zloženie malo už omnoho reprezentatívnejší zastupiteľský ráz. V týchto dobách sa zároveň môžeme stretnúť so starým označením parlamentu- Common Council of the Realm- obecná rada kráľovstva.¹³⁸

Eduard bol schopný, konštruktívny a praktický vládca a bol taktiež odhodlaný posilniť svoju pozíciu zvrchovaného vládca.¹³⁹ Jeho odhodlanie zaistiť si zvrchovanosť nad všetkými územiami Britských ostrovov i nad tými mimo hraníc jeho kráľovstva však započala éru nepretržitých vojen. Eduard akútne potreboval nový prísun financií na pre svoje vojnové ťaženia vo Francúzsku a Škótsku. Z tohto dôvodu sa rozhodol

---

¹³⁶ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 42

¹³⁷ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 44

¹³⁸ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str.. 409

¹³⁹ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 155

uvaliť ďalšie dane, čo sa prirodzene stretlo s veľkým odporom. Ocitol sa tak v situácii, keď bol nútený ustúpiť. V roku 1297 zvláštnym dokumentom potvrdil Magnu chartu doplnenú o Listinu lesov (Charter of the Forest) a prehlásil, že pro futuro sa dane nebudú vypisovať bez súhlasu parlamentu. Týmto aktom tak nielen potvrdil v Charte uvedené slobody, ale hlavne oživil pravidlo, že kráľ k uloženiu nových daní alebo dávok môže pristúpiť až potom ako mu bol udelený “súhlas celého kráľovstva”. Súhlas parlamentu predstavujúci túto esenciálnu podmienku sa tak vlastne stal predpokladom jeho budúceho fungovania. Na zasadaní parlamentu v Lincolne v roku 1301 kráľ opätovne potvrdil Magnu Chartu a zaviazal sa dodržiavať i ďalšie podmienky. Súhlas parlamentu od tohto okamihu podmieňoval aj vyslanie vojska mimo hranice kráľovstva a bola znovu potvrdená podmienka jeho súhlasu pre vypisovanie daní.

V zákonodarnej sfére sa Eduard prejavil ako mimoriadne schopný právotvorca, reformátora a administrátor. Bol nazývaný “Anglickým Justiniánom” (the English Justinian)¹⁴⁰ Jeho legendárna legislatívna aktivita bola unikátna v podstate až do doby vlády Villiama IV. Za prvých trinásť rokov svojej vlády zvládol na vysokej úrovni usporiadať a vybudovať takzvanú “distributívnu justíciu” (distributive justice). Práve za jeho vlády začali byť vydávané predpisy pripravené kráľom a následne schválené parlamentom. Z tejto doby pochádza I označenie týchto noriem ako zákony- statutes.¹⁴¹

Dva jeho významné štatúty “De donis conditionalibus” a “Quia emptorres terrarum” sa stali a dlhodobo pretrvali ako základ pozemkového práva.¹⁴²

V roku 1275 vydal v spolupráci s parlamentom takzvaný Westminsterský statut- Statute of Westminster, ktorý obsahuje 51 článkov a ktorý sa tak stal jedným z najvýznamnejších zákonodarných aktov celého 13. storočia.¹⁴³

Tento dokument predstavuje ďalší oporný bod, ktorý bude určovať budúce smerovanie anglického ústavného vývoja. Objavuje sa v ňom novátorský požiadavok “slobodných volieb” do parlamentu, ktoré nesmú byť narušené násilím alebo hrozbami jeho použitia. Opäť sa v nich objavuje potvrdenie obmedzenia moci panovníka pri ukladaní daňového zaťaženia a v neposlednom rade i pasáže týkajúce sa oblasti

---

¹⁴⁰ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 18

¹⁴¹ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 42

¹⁴² Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 20

¹⁴³ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 42

trestného práva, striktne stanovujúce kategórie zločinov u ktorých bola prípustná kaucia (bail).

V ďalších rokoch bolo vydané množstvo ďalších zákonov, ako napríklad Štatút z Gloucesteru (Statute of Gloucester) z roku 1278, Štatút z Mortmain (Statute of Mortmain) z roku 1279, Štatút Quo Warranto z roku 1290 a Štatút obchodníkov (Statute of Merchants) z roku 1283.

V roku 1285 bola jeho zákonodárna aktivita na vrchole, preto sa niekedy označuje ako “annus mirabilis”, teda mimoriadny rok. Počas tohto jedného roka bolo vydaných šesť významných štatútov, z nich najvýznamnejšie boli takzvaný druhý Westminsterský štatút a Winchesterský štatút (Statute of Winchester). Obsahom druhého Westminsterského štatútu boli právne normy rôznej povahy, z hľadiska socioekonomického i právneho však bola dôležitá hlavne právna úprava vzťahov k pôde. Winchesterský štatút bol zameraný na boj proti rozmáhajúcej sa zločinnosti, obsahoval najmä normy trestneprávneho a správneprávneho charakteru.

Prudký vzostup legislatívnej aktivity v tomto období mal dôležité konsekvencie v tom, že bránil pribúdaniu nepísaného práva. Common law však naďalej vyvíjalo omnoho pomalšie než za vlády Henricha III.¹⁴⁴ Dôvodom bol najmä fakt, že zákony-štatúty jeho rast obmedzovali, nakoľko sudcovia sa odteraz museli riadiť zásadou, že zmeny v zákone by sa nemali robiť bez zvolenia parlamentu.

Z obdobia vlády Eduarda pochádza aj niekoľko známych právnych kníh, spisov o práve. Dve známe právne knihy- “Fleta či Výklad anglického práva” (Fleta seu Commentarius iuris Anglicani) a “Britton”, ktoré vznikli približne okolo roku 1290. Fleta je spis, ktorého autor nie je známy a bolo pomenované podľa londýnskeho väzenia pre dlžníkov, kde bol napísaný. V podstate jeho obsah tvorí z väčšej časti výťah z diela Bractona. Britton bol prvým písomným zhrnutím anglického práva napísaným v normanskej francúzštine. Z právneho hľadiska je zaujímavé, že z nich môžeme vyvodiť prostý záver o tom, že anglickí právnici v tej dobe už dávno neusilujú o poznanie rímskeho práva. Za vlády Henricha III. sa v Anglicku objavovali jeho vplyvy, ale akákoľvek ďalšia romanizácia bola definitívne zastavená Eduardovým zákonodarstvom. Celé oblasti práva boli odteraz detailne upravené štatútmi a preto štúdium a šírenie

---

¹⁴⁴ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 21

rímskeho práva sa stalo zbytočným. Dôsledkom toho je skutočnosť, že od počiatku Eduardovej vlády sa anglické právo stávalo čoraz viac izolovaným a anglickí právnici sa prestali zaujímať o akékoľvek iné právo, než svoje vlastné.¹⁴⁵ Ďalšou významnou právnou knihou, ktorá bola spísaná ešte okolo roku 1256, je latinsky písaný spis Henryho Bractona s názvom “De Legibus et Consuetudinibus Angliae libri quinque”- Päť kníh o právach a obyčajoch Anglicka (On Laws and customs of England). Autorom spisu bol Henry Bracton, ktorý sa v ňom zameril aj na proces pred kráľovskými súdmi. Jeho spis bol silne ovplyvnený rímskym a kanonickým právom. Táto kniha nebýva považovaná za presný obraz skutočne používaného anglického práva. (st. 62 Kuklík) Autor anglické právo romanizoval. Následkom toho nemá takú hodnotu ako Glanvillov spis.¹⁴⁶ Najznámejšia z právnych kníh však pochádza ešte z doby vlády Henricha II. a je považovaná za najdôležitejšiu právnú knihu počiatočného obdobia vývoja common law- “Tractatus de legibus et Consuetudinibus Regni Angliae”- “Traktát o zákonoch a obyčajoch anglického kráľovstva”. Jej autorom bol kráľovský sudca Ranulf Glanville, ktorý bol zároveň kráľovým poradcom. Vo svojom diele sa zameril predovšetkým na popis jednaní na kráľovskom súde vrátane opisu najdôležitejších kráľovských writov. I v súčasnosti pretrváva názor, že toto dielo je najvýznamnejším prameňom vypovedajúcim o podobe vtedajších súdnych sporov.

Behom vlády Eduarda I. prebehla i ďalšia reforma súdnej sústavy. Práve v tomto období dochádza k definitívnemu rozdeleniu kráľovského súdu zasadajúceho vo Westminster Hall na súd Kráľovskej lavice (the Court of King's Bench) a na takzvaný Súd obecných sporov (the Court of Common Pleas).¹⁴⁷ Niektorí autori sa prikláňajú k názoru, že bol kráľovský súd rozdelený vlastne na tri samostatné sudy, pričom tretím bol “Exchequer” respektíve “The Chamber of Exchequer Table”- Komora šachové desky. V čele súdu King's bench bol “chief justice”, teda hlavný sudca, ktorý bol vo funkcii predsedy, rovnako bol od roku 1272 “chief justice” v čele Súdu obecných sporov, takzvaný “chief baron” stál v čele Exchequer.

---

¹⁴⁵ Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961, str. 21

¹⁴⁶ Balík, S., Balík S. ml., Právní dějiny Evropských zemí a USA – 3.rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007, str. 101

¹⁴⁷ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.45

Ďalšie zmeny sa dotkli systému takzvaných migrujúcich alebo pojazdných sudcov (itinerant judge). Zákonmi z rokov 1272 a 1330 bolo stanovené, že porotné sudy zasadali v jednotlivých grófstvach trikrát až štyrikrát ročne. Práve za vlády Eduarda I. sa začal používať i k prejednávaní prípadov, ktoré potom mali smerovať k najvyšším kráľovským súdom.¹⁴⁸ Výkon trestnej jurisdikcie bol tak z väčšej časti decentralizovaný do jednotlivých grófstiev. Len najzávažnejšie trestné činy sa dostali pred vyššie kráľovské sudy vo Westminsteri. Courts of Assize mali taktiež civilnú jurisdikciu na základe poverenia “nisi prius”, ktoré bolo zavedené druhým Westminsterským štatútom, čo znamená, že porotný sudca musel predložené prípady vyšetrovať pred porotou, konkrétne vypočúť si jej výrok v prípadoch, ktoré sa neskôr prejednávali u centrálnych súdov. Od 14. storočia sa na označenie jednaní poverených pojazdných sudcov začal používať výraz “assizes”. Títo sudcovia však na rozdiel od poverenia “nisi prius” prejednali prípad od počiatku do konca a vyniesli i konečný verdikt.¹⁴⁹ Pretrvalo i rozdelenie na súdne obvody- circuits, ich počet neskôr stúpol zo štyroch na šesť.

V roku 1290 vydal Eduard zvláštny príkaz, nazvaný writ “Quo warranto”, ktorým vymedzil podmienky, od ktorých sa mala odvíjať zmena systému vrchnostenských súdov. Barónom bola uložená povinnosť preukázať predložením písomných dokumentov ich právo konať vrchnostenské sudy. Znovu sa objavila hranica roku 1189 ako dátum roku právnej pamäte - “of legal memory” a bolo stanovené, že sudy, ktoré existovali k tomuto dátumu mohli pôsobiť i naďalej.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.45

¹⁴⁹ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.45

¹⁵⁰ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.46

7 Eduard II. (1307- 1327), Eduard III. (1327- 1377) a Richard II. (1377- 1399)

Vládu Eduarda II. charakterizuje na jednej strane obdobie ničivej sociálnej biedy a núdze, oslabenie panovníkovho vplyvu a zároveň nárast vplyvu barónov na chod štátu a ďalším posilnením anglického parlamentu.

V roku 1326 sa tak jedinou možnou alternatívou krutého a neúspešného režimu zdalo byť Eduardovo zosadenie v prospech jeho syna a dediča Eduarda III. Tento zásadný krok, s ktorým bola vyrozumená i kráľovná Isabela a ku ktorému mlčky zvolil princ Eduard a našiel si nielen medzi veľmožmi značnú podporu, demonštrovanú na zhromaždení parlamentu, nemal obdoby: od čias normanského zaboru nebol z trónu zosadený jediný kráľ.¹⁵¹

V roku 1327 bol kráľ na nátlak anglického šľachtica Roberta Mortimera prinútený abdikovať v prospech svojho nedospelého syna.¹⁵² Napriek tomu, že dedičný bol nástupom jeho syna zachovaný, nedotknuteľnosť kráľa bola v tomto prípade exemplárne porušená. Tieto okolnosti dali neskôr vzniknúť zásade, že parlament má právomoc rozhodovať v záležitostiach nástupníctva na anglický trón.

Napriek tomu, že Eduard III., ktorý vládol v rokoch 1327- 1377, mal v čase nástupu na trón iba pätnásť rokov, stal sa z neho v priebehu jeho vlády rešpektovaný a silný panovník. Počas jeho vlády došlo najmä k posilneniu významu a vplyvu parlamentu a určité zmeny sa dotkli i súdneho a správneho systému. Charakteristickým katalyzátorom spoločenských zmien, politických konfliktov a najmä konstitučného vývoja v tomto i predchádzajúcom období sa stali neustále vojnové konflikty, najmä s Francúzskom.

Keď v roku 1337 prepukla dlhodobá vojna s Francúzskom, ktorej dôsledkom enormný nárast daňového zaťaženia, ktorý prerástol i mimoriadne vysokú mieru z doby konca vlády Eduarda I. Častá neprítomnosť bojujúceho kráľa činila problémy i kráľovej administratíve, ktorá podliehala kráľovmu priamemu osobnému dohľadu. Eduardove

---

¹⁵¹ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 163

¹⁵² Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.46

výnosy, ktoré vydal v roku 1338 o riadení anglickej vlády z cudziny, vyvolali napätie medzi kráľom a jeho poradcami v severnom Francúzsku na jednej strane a radcami, ktorí zotrvali v Anglicku na strane druhej.¹⁵³

Okrem toho storočná vojna s Francúzskom podporila rozvoj parlamentu, pretože zvýšená potreba peňazí prinútila korunu, aby ju častejšie a pravidelne zvolávala¹⁵⁴.

V rokoch 1339-1343 prišla ďalšia kríza a stavy sa prostredníctvom parlamentu panovníkovi vzopreli. V roku 1340 parlament spolu s panovníkom vydal štatút, podľa ktorého potvrdil nutnosť schvaľovať všetky dane a dávky v parlamente a zrušil predchádzajúce mimoriadne poplatky poskytnuté vedeniu vojny vo Francúzsku a zároveň v ďalšom zo štatútov parlament prehlásil, že kráľovstvo Anglicka a jeho predstavitelia nepodliehajú kráľovi ako kráľovi Francúzska.¹⁵⁵ Vojnový konflikt si však neustále žiadal nové a nové finančné dotácie, ktoré sa premietli do nárastu finančných požiadaviek zo strany kráľa, ktorý v tomto smere vyvíjal nátlak na parlament. V roku 1344 preto parlament pristúpil k prijatiu zákona, podľa ktorého sa prostriedky pre kráľa mali schvaľovať na dva a od roku 1362 na tri roky dopredu. Od roku 1348 štatúty parlamentu obsahovali výslovnú formuláciu, že ich prijatie bolo učené za "súhlasu" lordov a obcí.¹⁵⁶ Faktorom, ktorý v tomto období významne zasiahol obyvateľstvo a ovplyvnil jeho sociálnu štruktúru najmä v zaostalejších oblastiach, bolo takzvané "veľké umieranie", morová epidémia, ktorá sa začala šíriť od roku 1348 a vo svojom dôsledku znížila počet obyvateľov Anglicka o približne jednu tretinu.

V oblasti anglického zákonodarsva je dôležité spomenúť takzvané "Northamptonské štatúty", vydané v roku 1328. Primárne bolo ich účelom obmedziť panovníkovo právo udeľovať milosť (charter of pardon) a to iba na prípady, keď bolo možné usmrtenie iného ospravedlniť zvláštnymi okolnosťami v zmysle nutnej obrany alebo absenciou úmyslu. Okrem toho ich prostredníctvom parlament opätovne potvrdil požiadavok, aby sa jeho zasadanie konalo minimálne raz, prípadne i viackrát do roka.

Bezprostredne pred Eduardovou smrťou prišla ďalšia politická kríza. Na zasadaní "Dobrého parlamentu" z roku 1376, najdlhšieho a najbúrlivejšieho

---

¹⁵³ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 164

¹⁵⁴ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 409

¹⁵⁵ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1. vydání, str. 47

¹⁵⁶ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1. vydání, str. 48

zhromaždenia, aké sa do tej doby konalo, vzniesol tretí stav (commons) proti údajne neschopným a skorumpovaným ministrom žalobu a obvinených potom súdili lordi v úplne novom konaní, ktoré od tej doby umožňovalo, aby sa osoby na vysokých miestach za svoje verejné pôsobenie verejne zodpovedali.¹⁵⁷

Po smrti Eduarda III. v roku 1377 sa kráľom stal Richard II., syn Eduarda, ktorý mal v dobe nástupu na trón iba desať rokov. Richard II. vládol v rokoch 1377 až 1399. Za vlády Richarda a jeho otca sa postupne upresňovali jednotlivé právomoci parlamentu, najmä jeho finančná a zákonodárna právomoc a súčasne i právomoc súdna. Parlament bol od svojho počiatku považovaný taktiež za súdny orgán, koncom 14. storočia však došlo k zneužívaniu parlamentu ako súdneho orgánu pre riešenie momentálnej politickej situácie.¹⁵⁸

V roku 1388 sa uskutočnilo zhromaždenie takzvaného “Neúprosného parlamentu” (Mercilles Parliament), ktorý odsúdil dvoch dvoch kráľových stúpcov a sám kráľ bol donútený podrobiť sa šľachtickému dohľadu. Parlament začal prejednávať žaloby na zneužívanie úradnej moci štátnym úradníkom, pričom pre tento druh procesu s najvyššími kráľovskými úradníkmi sa vžil pojem “impeachment”. Žaloby podávala Dolná snemovňa a rozhodovala o nich Horná snemovňa.¹⁵⁹ Snemovňa lordov v tomto prípade pôsobila ako vlastný súd a rozhodovala otázku ich viny. Je možné sa domnievať, že práve tu spočíva základ budúcej ústavnej zodpovednosti ministrov. Neskôr začal parlament využívať takzvaný “zákon o strate cti a občianskych práv” (Act of Attainder), ktorý slúžil najmä k eliminovaniu politicky neprijateľných úradníkov a ktorý si vyžadoval súhlas kráľa. V roku 1399 bol kráľ Richard II. parlamentom prinútený k abdikácii z dôvodu údajného zneužívania práva a obchádzania parlamentu. V mene parlamentu teda došlo k zosadeniu stávajúceho kráľa a prehláseniu nového panovníka, ktorý však, vzhľadom ku skutočnosti, že pochádzal z cudzej dynastie, nemal na trón nárok z titulu dedickej postupnosti. Parlament týmto svojím činom z ústavneprávneho hľadiska potvrdil svoju právomoc rozhodovať o záležitostiach nástupníctva na anglický trón.

---

¹⁵⁷ Morgan, Kenneth O. a kol., Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str.165

¹⁵⁸ Kuklík, J.; Seldenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.48

¹⁵⁹ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 409

8 Lancasterovci a Tudorovci na anglickom tróne

Po zosadení Richarda II. nastala bezprecedentná situácia- prvýkrát od smrti Richarda Levie srdce prestal anglický kráľ vládnuť bez toho, aby po sebe zanechal syna a dediča a kráľovstvo tak čelilo možným sporom o nástupníctvo na anglický trón. Od roku 1216 priznávala zvyklosť nástupnícke právo najstaršiemu priamemu mužskému potomkovi, hoci tak mohlo na trón zasadiť i dieťa. Pravidlo, ktoré by určovalo nástupníctvo pre prípad, že priama línia vymrie po meči však dovtedy neexistovalo. Anglická politika sa tak podobne ako v 12. storočí musela vysporiadať s prvkom dynastickej nestability, ktorý v nasledujúcich storočiach prispieval k vnútorným nepokojom a oslaboval tak monarchiu vo vnútri i navonok. Po Richardovej vynútenej abdikácii parlament zvolil z Henricha z Lancasteru, ktorého následne korunovali dvaja biskupi ako Henricha IV., ktorý ako anglický kráľ založil novú dynastiu Lancasterovcov. Lancasterovci mali výhodnú pozíciu, nakoľko Henrich IV. zdedil sieť prívržencov, vytvorenú jeho otcom Jánom z Gentu. Gent bol najbohatším veľmožom pozdne stredovekého Anglicka a jeho rozsiahle majetky a výsady mohli jeho potomkovia odteraz užívať ako anglickí králi.¹⁶⁰

Henrich IV. nebol legitímnym kráľom, ale za svoju korunu vďačil parlamentu, šľachticom a cirkvi.¹⁶¹ Legitimitu svojho kráľovského titulu bol tak nútený presadiť a obhájiť nielen v rámci vlastného kráľovstva, ale i navonok, konkrétne vo Walese a Škótsku. Henrichova pozícia však bola vzhľadom na nepriateľstvo zo strany Francúzska a Škótska a rebélií vo Walese až do roku 1407 veľmi slabá.¹⁶² Jeho situáciu neľahčoval ani fakt, že bolo všeobecne známe, že vedome porušil prísahu, ktorú učinil v Doncasteri v roku 1399 a v ktorej miestoprísažne potvrdil, že do Anglicka sa prišiel uchádzať iba o svoje zdedené majetky a preto sa nikdy nebude uchádzať o trón. V tomto prípade je však nutné zdôrazniť, že sa nejedná o historicky podložený fakt, naopak je veľmi pravdepodobné, že toto obvinenie slúžilo ako propagandistický argument jeho

---

¹⁶⁰ Morgan, Kenneth O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 180

¹⁶¹ Maurois, A., *Dějiny Anglie*, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993, str. 155

¹⁶² Wilkinson, B., *Constitutional History of England in the Fifteenth Century (1399-1485) with illustrative documents*, Aberdeen: The University Press., 1964, str. 3

odporcov, ktorý mal prispieť k oslabeniu jeho postavenia. Podpora zo strany Francúzska Richardovej vdove Isabel, nepriateľské vzťahy so Škótskom a bitka pri Homildon Hill v roku 1402, zbehnutie silného dynastického rodu Percyovcov a rastúci vplyv Owena Glendowera, ktorý predstavoval nebezpečnú kombináciu welšského nacionalizmu a sympatií voči kráľovi Richardovi. Všetky tieto okolnosti vyvíjali na Henricha výrazný tlak a on vedomý si svojej pozície sa snažil nájsť oporu vo svojich dobrých vzťahoch s parlamentom, minimálne do porážky Percyovskej opozície v roku 1408. V roku 1407, keď zástupcovia commons ďakovali princovi Henrichovi za jeho víťazstvá v bojoch proti Walesu, bol v tom čase veľmi chorý kráľ konfrontovaný s faktom, že v krajine už bola sformovaná aktívna politická skupina vedená princom a Henrichom Beaufortom. Z právneho hľadiska sú dôležité Henrichove ordonancie, veľké množstvo ktorých vydal v roku 1401 a ktoré mali riešiť postavenie Walesu v rámci anglického kráľovstva. Welšanom bolo zakázané skupovať anglickú pôdu, nosiť zbrane v mestách a podobne. Žiadny Angličan taktiež nesmel byť na území Walesu obvinený podľa welšského práva.¹⁶³

Nástupcom Henricha IV. sa stal jeho syn Henrich V. (1413-1422). Henrich V. nadviazal na politiku svojho otca, pričom zároveň už počas jeho vlády začali jeho vlastné intervencie týkajúce sa vzťahov s Francúzskom. V domácom prostredí sa ešte ako princ spojil s biskupom Henrichom Beaufortom a podporoval myšlienku vlády lordov v zasadaniach rady. V roku 1411 Beaufort dokonca predostrel návrh, aby Henrich IV. rezignoval v prospech svojho syna.¹⁶⁴ V roku 1414 sa zúčastnil zasadnutia parlamentu v Leicesteri, kde ubezpečil Commons, že v štatútoch založených na petíciách, ich význam a zámer ostane nezmenený.¹⁶⁵ V oblasti zahraničnej politiky sa jeho meno spojené najmä s vojenskými úspechmi vo Francúzsku, najmä v bitke pri Agincourte v roku 1420. Bolo v podstate národnou tragédiou, keď Henrich V. náhle v roku 1422 zomrel a jeho následníkom sa stal jeho ani nie ročný syn, ktorý sa neskôr do anglických dejín zapísal ako jeden z najneschopnejších vládcov, ktorý kedy zasadli na

---

¹⁶³ Kuklík, J.; Seltenreich, R., *Dějiny angloamerického práva*, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 52

¹⁶⁴ Wilkinson, B., *Constitutional History of England in the Fifteenth Century (1399-1485) with illustrative documents*, Aberdeen: The University Press., 1964, str. 8

¹⁶⁵ Wilkinson, B., *Constitutional History of England in the Fifteenth Century (1399-1485) with illustrative documents*, Aberdeen: The University Press., 1964, str. 9

anglický trón. V počiatkoch jeho vlády teda krajinu riadili regenti, ktorými boli jeho strýko Humphrey, vojvoda z Gloucesteru a vojvoda John Bedford. Humphrey bol stúpencom parlamentarizmu uvedomoval si dôležitosť silného vplyvu Commons ako i významu verejnej mienky.¹⁶⁶ Éra ich vládnutia nebola úspešná, charakterizovali ju najmä vojenské neúspechy, ktoré kráľovstvo pripravili o väčšinu dobytých území. Celkovo tieto okolnosti viedli k úpadku prestíže rodu Lancasterovcov. Dosah zlyhania vojvodu z Gloucesteru názorne ilustruje súdny proces s jeho manželkou Eleanor of Cobham v roku 1141, ktorá bola obvinená v súvislosti jej okultnými praktikami a ktorý je možno vnímať ako útok voči samotnému vojvodovi. Henrich VI. sa osobne ujal vlády v roku 1436. V roku 1450 sa však na výzvu Johna Cada, ktorý si hovoril Mortimer a vyhlasoval sa za potomka Eduarda III. proti jeho vláde vzbúrili obce Kentského panstva, podporované miestnymi šľachticmi a mestami. Povstalcom sa podarilo dosiahnuť Londýn a iniciovať proces pred parlamentom s niekoľkými kráľovskými úradníkmi. Väčšia účasť šľachty vo vzbure, predstavovala nielen vyjadrenie jej nespokojnosti s kráľovskou politikou, ale mala i hlbší ústavnoprávny dosah a reflektovala okrem iného i názor, že zhromaždenia parlamentu boli v kľúčových otázkach obchádzané. Kráľovi sa podarilo povstanie potlačiť a Cade v zajatí zomiera na následky svojich zranení. Vyvstáva však ďalšia komplikácia, keď sa v roku 1453 u Henricha VI. začínajú objavovať prvé príznaky duševnej choroby. Kráľ v dôsledku tejto indispozície nie je schopný riadne vládnuť, čo má za následok krízu vlády jeho dynastie i celej anglickej spoločnosti.

V roku 1455 prepukol ozbrojený konflikt, ktorý pokračoval s prestávkami po nasledujúcich 40 rokoch a ktorý vstúpil do histórie ako “vojna ruží” - “War of Roses”.¹⁶⁷ Svoj nárok proti Henrichovi uplatňoval i vojvoda z Yorku, Richard. Richard bol ako významný vojvoda a Henrichov bratranec dvakrát po dobu kráľovej neschopnosti ustanovený protektorom kráľovstva.¹⁶⁸

Vzhľadom na svoj pôvod hodlal uplatniť svoj nárok na trón odvodený od synov Eduarda III. V roku 1460 vzniesol svoj nárok na korunu, avšak zanedlho potom pri

---

¹⁶⁶ Wilkinson, B., *Constitutional History of England in the Fifteenth Century (1399-1485) with illustrative documents*, Aberdeen: The University Press., 1964, str. 10

¹⁶⁷ Kuklík, J.; Seldenreich, R., *Dějiny angloamerického práva*, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 53

¹⁶⁸ Morgan, Kenneth O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 186

Wakersfelde zomrel. Henrich po porážke v roku 1461 pri St. Albans odchádza do núteného škótskeho exilu a následne sa s pomocou grófa z Warwicku zmocňuje koruny Richardov syn Eduard. Nový kráľ bol korunovaný ako Eduard IV. a je zakladateľom dynastie Yorkovcov na anglickom tróne. Eduardove snahy zabezpečiť si širokú podporu anglických veľmožov a ich klientov však končia nezdarom. V roku 1470 je na trón dočasne znovudosadený Henrich VI., ktorý sa tak stáva prvým anglickým kráľom, ktorý vládol počas dvoch rôznych období. V roku 1471 je Henrich opäť porazený v bitke pri Tewkesbury. Hlavná línia Lancasterovského rodu tak vymiera a kráľ Eduard opäť získava dynastickú istotu. Eduard sa snažil zahájiť obdobie konštruktívnej vlády a stabilizovať situáciu v krajine, vrátane návratu k vláde práva a reorganizovať správu kráľovských financií. V roku 1483 však zomiera a zanecháva po sebe dvoch neplnoletých synov, vlády sa tak namiesto nich ujíma ako regent jediný žijúci brat Eduarda IV., Richard, vojvoda z Gloucesteru. Tomu sa podarilo úspešne zužitkovať svoje palácové intrigy a vykalkulované okolnosti a doviest' svoje osobné ambície do zdárneho konca. Trónu sa zmocnil 26. júna, svojich synovcov, známych ako "princovia z Toweru" dal uväzniť, pravdepodobne i zavraždiť a nechal sa korunovať ako posledný kráľ z dynastie Yorkovcov.

Činy a spôsoby Richarda III. znovu oživilo dynastické boje. V októbri roku 1483 sa vzbúril vojvoda z Buckinghamu, úspešnejší však bol v tomto smere Henrich Tudor. Henrich svoj nárok odvodzoval od matky, zastupujúcu nelegitímnu beaufortskú vetvu Jána, syna Eduarda III. V auguste roku 1485 priplával na Britské ostrovy z Francúzska a v bitke pri Bosworth Richarda porazil a zabil a následne na to bol ako Henrich VII. prehlásený za anglického kráľa. Henrich VII., ktorý vládol v rokoch 1485- 1509, bol zakladateľom novej dynastie Tudorovcov. Hlavnou úlohou počiatku jeho vlády bola konsolidácia kráľovskej vlády a odstránenie najväčších rozporov anglickej spoločnosti minulého obdobia.¹⁶⁹ Aby Henrich preukázal svoj nárok na trón a upevnil svoje postavenie, uzavrel sobáš s dcérou Eduarda IV., Alžbetou z Yorku. Týmto počínom sa mu podarilo uzmiert' si Yorkistov a zavřiť spojenie rodov Lancasterovcov a Yorkovcov.

---

¹⁶⁹ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1. vydání, str. 53

Tridsaťročná “vojna ruží” v rokoch 1455- 1485 výrazne oslabila vysokú rodovú šľachtu a v súvislosti s tým došlo následne i k oslabeniu parlamentu. V dôsledku vojnových strát sa znížil počet tradičných šľachtických rodín, čo bolo impulzom k tomu, aby Henrich VII. pristúpil k zmenám v zložení parlamentu, spočívajúcich najmä v doplnení hornej snemovne o “nových šľachticov”.

Obdobie vlády Henricha VII. je charakterizované prechodom k absolutistickej monarchii. Vyčerpávajúca občianska vojna mala krom iného za následok všeobecný odpor voči feudálnemu bezvládiu, spoločnosť sa dožadovala stabilizácie pomerov a verejného poriadku, čo vytvorilo podmienky pre upevnenie a centralizáciu vlády. Predpoklady pre tento prechod sa však vytvárali už v predchádzajúcom období stavovskej monarchie. Populačný rast, ktorý nastal približne od roku 1500, znamenal nárast pracovnej sily a zároveň zvýšenie dopytu, čím sa podnietil rozvoj hospodárstva, komercializácia poľnohospodárstva, rozvoj obchodných vzťahov a v súvislosti s tým došlo i k znovuoživeniu miest. Za týchto okolností vzrastal význam novej neurodzenej šľachty, “new nobility”, tesne spojenej s obchodom a priemyslom.¹⁷⁰ Zároveň rástol i význam drobnej šľachty, takzvanej “gentry”. Tudorovskí panovníci sa tak opierajú o tri nové vrstvy: “gentry”, “yeomantry” a “new nobility”.

Henrichovi sa počas jeho vlády podarilo vymaniť z finančnej závislosti na parlamente. Bolo tomu tak z viacerých dôvodov. V prvom rade došlo k zväčšeniu kráľovských statkov spojením majetku rodov Lancasterovcov a Yorkovcov. Ďalší významný zdroj predstavovali konfiškácie majetku spočiatku namierené primárne proti politickým oponentom kráľa. Neskôr sa začali používať ako sankcia, ktorá mala zaručiť, že sa budú poddaní a najmä šľachtici správať v súlade s predstavami kráľa.¹⁷¹ Rozhodnutia o odňatí práv a strate majetku mali podobu parlamentných výnosov, v ktorých sa oznamovalo, že sa postihnutý previnil velezradou a jeho majetok bol prehlásený za prepadlý v prospech koruny a jeho krv za “skazenú”. Okrem toho hojne využíval nútené dlhopisy vo výške od sto do desať tisíc libier. Tie umožňovali obchádzať riadny zákonný proces, nakoľko v prípade údajného previnenia nebolo možné viesť spor o preukázanie jeho povahy alebo miery, ale dotyčný bol jednoducho

---

¹⁷⁰ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 417

¹⁷¹ Lander, J.R., Crown and Nobility 1450-1509, Londn: Edward Arnold 1976, str. 274

stíhaný pre dlh zo svojho záväzku. Poroty boli ovplyvňované v prípadoch vyšetrovaní “post mortem”, aby činili výroky v prospech Henrichových feudálnych práv. Veľké finančné prostriedky plynuli do kráľovskej pokladnice i z pozemkov, ktoré spravoval ako poručenské pre neplnoletých dedičov ich pôvodných vlastníkov. Okrem toho Henrich predával úrady, vrátane funkcií v súdnictve. Ďalšie finančné prostriedky získaval najmä z finančných pokút, cla a predaja milostí. Bol teda finančne sebestačný a z toho plynula jeho nezávislosť na anglickom parlamente.

Za vlády Henricha VII. bol ustavený súd Hviezdnej komory (Court of Star Chamber), nazývaný podľa výzdoby stropu miestnosti vo Westminsterском paláci, kde sa konali jeho zasadnutia. Bol najdôležitejším článkom sústavy mimoriadnych súdov, ktoré stáli mimo tradičnú sústavu súdov common law. Bol charakteristický najmä tým, že v rámci neho ako sudcovia pôsobili členovia Kráľovskej rady (King's council) a boli do neho povolávaní i sudcovia najvyšších kráľovských súdov. Jeho charakteristickým rysom bola absencia poroty. Prevažnú časť jeho agendy tvorili trestneprávne spory súvisiace so zneužívaním úradov a revoltou voči kráľovi, ale zaoberal sa i rozhodovaním sporov civilných, najmä majetkových. Dôležitý bol zákon prijatý v roku 1487, ktorý nanovo konštituoval právomoci súdu a určoval jeho trestneprávnú jurisdikciu.

Samotný proces, ktorý sa pred ním viedol bol v mnohých ohľadoch špecifický. V porovnaní s ním trestné procesy vedené pred obyčajnými súdmi vyznievali až primitívne. Vyšetrovanie obvineného a nevyužívanie poroty pravdepodobne viedlo k tomu, že bolo potrestaných mnoho zločínov, ktorých páchatelia by za iných okolností ostali nepotrestané.¹⁷² Inicializovaný mohol byť na základe návrhu individuálneho sťažovateľa alebo na základe získaných informácií.¹⁷³

Obvinenie vznášal generálny procurator - attorney general, ktorý tak mohol urobiť dokonca i ústane na jednaní súdu. Podozrivých mohol predvolať zvláštnym rozkazom, takzvané pod tajnou pečaťou.¹⁷⁴ Obvinený musel priznať svoju vinu alebo zložiť zvláštny prísahný sľub. Uznávala sa dôkazná hodnota výpovedí svedkov.

---

¹⁷² Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 263

¹⁷³ Bastwick, J., *Encyklopaedia Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/563475/Court-of-Star-Chamber>

¹⁷⁴ Kuklík, J.; Seltenreich, R., *Dějiny angloamerického práva*, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 55

Tresty boli obvykle veľmi kruté a došlo i k znovuoobnoveniu využívania tortúry. Bolo možné uložiť akýkoľvek trest, vrátane väznenia, pokuty, bičovania, zmrzačenia, konfiškácií majetku, pričom bolo možné ich ukladať samostatne i kumulatívne. Proces vedený pred súdom Hviezdnej komory bol počas vlády dynastie Tudorovcov verejný. V dobe Stuartovcov, najmä za vlády Karla I. bol nechvalne preslávený ako nástroj zneužívania panovníkovej moci. Nebol to súd, kde by sudcovia slobodne vykonávali právo, ale jeho primárnou funkciou sa stalo presadzovanie vládnej politiky. Sudcovia samotní boli pri svojom rozhodovaní vystavení tlaku, nakoľko mohli byť za svoje výroky potrestaní. (perverse verdicts).¹⁷⁵ V roku 1641 bol tento súd na zasadaní takzvaného “Dlhého parlamentu” zrušený.

---

¹⁷⁵ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 263

9 Vláda Henricha VIII. (1509-1547)

Henrich VIII. nastúpil na trón v roku 1509 ako osemnásťročný mladík. Zanedlho po svojom nástupe na trón sa z polických dôvodov oženil s Katarínou Aragóňskou, dcérou španielskeho kráľa Eduarda a vdovou po jeho staršom bratovi Arturovi, ktorý zomre v roku 1502, pričom neskorší rozvod významne zasiahol do anglických dejín i dejín anglického práva. Vláda Henricha VIII. je spojená najmä s problematikou nástupníctva na anglický trón, intenzívnou reformnou činnosťou a mimoriadnou legislatívnou aktivitou, najmä však rozkolom s katolíckou cirkvou a následným vytvorením cirkve anglikánskej. Aktívne sa vojensky a politicky angažoval v dynastickom a teritoriálnom súperení s ostatnými európskymi panovníkmi, podarilo sa mu poraziť škótske vojská a uskutočniť najrozsiahlejšie vpády do Francúzska od čias Henricha V. Vo fiškálnej politike nadviazal na politiku svojho otca, neskôr sa mu podarilo zabezpečiť korune finančné príjmy v súvislosti s predajom konfiškovaného cirkevného majetku. Zaujímavý je nesporne fakt, že v tom čase neexistovala zreteľná hranica, ktorá by oddeľovala súkromné výdaje kráľa a výdaje štátu.¹⁷⁶

Jeho rozvod a s tým súvisiaca snaha o legitímneho mužského potomka a problematika nástupníctva významne poznačili smerovanie anglických dejín. Vzťah s Katarínou Aragóňskou mu priniesol iba jediného žijúceho potomka, princeznú Máriu. Rozvod tak súvisel i s problematikou nástupníctva, pretože jeho dcéra Mária mohla mať podľa jeho názoru problém s nástupom na trón.¹⁷⁷ Kráľ navyše preferoval mužského potomka, ktorý by tudorovskej dynastii zabezpečil budúcnosť. V tomto bode sa zohľadnila dôležitosť politiky, pretože Katarína už nebola v plodnom veku a kráľ potreboval dediča.¹⁷⁸

Manželstvo s Katarínou sa však zakladalo na výnimke udelenej pápežom Júliom II. a preto táto záležitosť spadala pod právomoc Ríma. Henrich preto poveril Lorda Kancelára a zároveň doživotného pápežského legáta Thomasa Wolseyho, aby mu u

---

¹⁷⁶ Loades, D., *Henry VIII, Great Britain: Biddles Ltd, King's Lynn, 2007, str. 39*

¹⁷⁷ Kuklík, J.; Seldenreich, R., *Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 77*

¹⁷⁸ Loades, D., *Henry VIII, Great Britain: Biddles Ltd, King's Lynn, 2007, str. 45*

vtedajšieho pápeža Klimenta VII. zariadil rozvod alebo prehlásenie udelenej výnimky za neplatnú a tým prehlásenie jeho manželstva za legálne neexistujúce.

Tento konflikt urýchlil rozhodnutie Henricha odpútať sa od katolíckej cirkvi a zbaviť sa i jeho neúspešného prostredníka, neobľúbeného kardinála Wolseyho.

V roku 1529 Henrich zvolal parlament, ktorý ako takzvaný “Reformačný parlament” pôsobil až do roku 1537. Reformačný parlament zásadne ovplyvnil povahu parlamentu samotného i anglickej vlády.

Počas tohto obdobia sa uskutočnila doslova erupcia revolučného zákonodárstva, keď došlo k prijatiu mnohých významných zákonov. Postupne boli prijaté kľúčový zákon o obmedzení odvolaní- apelačný zákon (Act in Restraint of Appeals) z roku 1533, zákon o annátoch (The absolute Restraint of Annates, Election of Bishops, and Letter Missive Act) a zákon o supremácii (Act of supremacy), obe z roku 1534 a zákon proti moci pápeža a zákon o rušení menších kláštorov (Act for the Dissolution of the Lesser Monasteries), obe z roku 1536.

Spomedzi nich bol svojim dosahom najvýznamnejší zákon o obmedzení odvolaní, ktorý na jednej strane vyhlasoval nové imperiálne postavenie Henricha VIII. a zároveň zveril panovníkovi všetku cirkevnú i svetskú jurisdikciu a pod hrozbou prísnych trestov zakázal v cirkevných záležitostiach odvolania do Ríma a vyhradil toto právo panovníkovi a jeho nástupcom. V súvislosti s tým bola vytvorená nová odvolacia inštancia zriadením zvláštneho súdu delegátov (Court of delegates). Tento zákon poslúžil Henrichovi i v tom ohľade, že na jeho základe sám prehlásil svoje manželstvo s Katarínou Aragónskou za neplatné a vzápätí uzavrel nové s Annou Boleyonovou, matkou budúcej kráľovnej Alžbety I.

Zákon o supremácii z roku 1534, ktorému predchádzal takzvaný prvý zákon o nástupníctve prijatý parlamentom o rok skôr, ustanovil, že zvrchovanou hlavou “Ecclesia Anglicana” teda anglikánskej cirkvi nie je pápež, ale anglický kráľ. Bol tak zavŕšený proces vzniku samostatnej anglikánskej cirkvi (Anglicana Ecclesia- Church of England). V súvislosti s tým bol v tom istom roku prijatý zákon o velezrade (The Treasons Act). Na jeho základe došlo k odsúdeniu Thomasa Mora, biskupa Fishera z Rochesteru a londýnskych kartuziánov, ktorí boli obvinení z toho, že tento “supremát” Henrichovi VIII. odopierali, za čo boli v roku 1535 boli popravení.

Obrovský pozemkový majetok rímskokatolíckej cirkvi a jej veľká politická moc boli trňom v oku kráľa, nakoľko na jednej strane bránili rozmachu jeho moci a na druhej boli prekážkou hospodárskeho rastu krajiny. V roku 1536 boli preto prijaté zákony za účelom sekularizácie majetku cirkvi v prospech kráľovskej pokladnice. Jedným z nich bol napríklad zákon o rušení menších kláštorov. Následne v roku 1539 bol vydaný zákon šiestich článkov (Six Articles Act), ktorý na základe dohody s biskupmi upravoval základné otázky týkajúce sa doktríny anglikánskej cirkvi.

Henrich pristúpil i reforme ústredných a miestnych orgánov. Zmeny sa týkali najmä právomocí jeho Tajnej rady (Privy Council). V roku 1539 došlo k posilneniu jej právomocí najmä v legislatívnej oblasti pri vydávaní takzvaných proklamácií. V roku 1540 Henrich VIII. zriadil zvláštny súd, ktorý bol poverený výberom feudálnych poplatkov a rozhodovania záležitostí týkajúcich sa poručenského majetku kráľa. (Court of Ward and Liveries)

Tretí a zároveň posledný zákon týkajúci sa nástupníctva (Act of succession) bol prijatý v roku 1544. Údajne tomu tak bolo preto, že sa kráľ rozhodol odísť bojovať do Francúzska a z tohto dôvodu hazardoval so svojím životom.¹⁷⁹ Zákon stanovoval nasledovníctvo postupne u všetkých troch Henrichových detí, počínajúc princom Eduardom, pričom sa úplne odchýlil od dovtedajších zvyklostí primogenitúry. Zákon úplne odignoroval nároky škótskeho príbuzenstva a miesto toho toto právo prešlo na Henrichove dve dcéry, Máriu a Alžbetu, napriek tomu že obe jeho dcéry boli zákonmi pôvodne prehlásené ako nelegitímne. Zákon ustavoval pravidlá kráľovského nasledovníctva (royal supremacy) ako výraz naplnenia Božieho práva a zároveň bol dôkazom toho, že parlament bol zdrojom práva sám o sebe a kráľ, lordi a commons po dohode mohli uzákoniť čokoľvek čo si zaumienili.¹⁸⁰

---

¹⁷⁹ Loades, D., Henry VIII, Great Britain: Biddles Ltd, King's Lynn, 2007, str. 97

¹⁸⁰ Loades, D., Henry VIII, Great Britain: Biddles Ltd, King's Lynn, 2007, str. 97

10 Vláda Alžbety I. (1558-1603)

Alžbeta I., na anglický trón zasadla v 17. novembra roku 1558 a vládla do 24. Marca 1603, teda celých štyridsaťštyri rokov, počas ktorých bol desaťkrát zvolaný parlament¹⁸¹ Podobne ako tomu bolo v prípade jej otca Henricha VIII., i jej postavenie v čele anglickej monarchie a anglikánskej cirkve odobril svojimi zákonmi parlament, ktorým zmyslom bolo upevnenie pozície kráľovnej, najmä kvôli možným snahám katolíkov dosadiť na jej miesto Mária Stuartová.

Vzhľadom na fakt, že behom krátkeho panovania Márie, nazývanej Krvavá (Bloody Mary) v rokoch 1516 až 1558 boli zrušené zákony reformačného parlamentu ustavujúce anglikánsku cirkev, bol rok po jej nástupe na trón, v roku 1559 prijatý nový zákon o supremácii, doplnený zákonom o uniformite (Act of Uniformity), ktorými sa obnovoval kráľovský supremát a v celom rozsahu i protestantské vyznanie podľa Knihy motlitieb z roku 1552 (Book of Common Prayers), ktorá vznikla počas doby panovania Eduarda VI. a bola v nej upravená liturgia anglikánskej cirkvi. Zákon o uniformite povinne predpísal vychádzať z Knihy motlitieb, použitie akejkoľvek inej liturgie bolo zakázané pod hrozbou vysokých trestov.¹⁸²

Zaujímavosťou je, že tieto zákony boli bez súhlasu jediného duchovného, čím sa nepochybné zapísali do ústavných dejín. V roku 1563 došlo v rámci synodu k schváleniu 39 artikulov vymedzujúcich doktrínu anglikánskej cirkvi, ktoré boli založené na 42 článkoch, ktoré boli koncipované za vlády Eduarda VI. V roku 1571 bolo na základe zákona o jednote kňazstvu požívajúcemu prebendy subskripčným zákonom predpísané 39 článkov prijatých.¹⁸³ Bola tým založená doktrína anglikánskej cirkvi, ktorá sa neskôr stala pilierom Alžbetinej moci. Možno práve ustavená anglikánska cirkev bola dôvodom, prečo bolo Anglicko uchránené od strastí náboženskej občianskej vojny, ktorá v tom čase trápila iné európske krajiny, najmä Francúzsko.

Ďalším počínom v prospech posilnenia postavenia panovníčky bolo zriadenie súdu Vysokej komisie (Court of High Commission) v roku 1559, ktorý súčasne slúžil ako

---

¹⁸¹ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 249

¹⁸² Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 512

¹⁸³ Morgan, Kenneth O. a kol., *Dějiny Británie*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, str. 241

mimoriadny súd stíhajúci trestné činy proti náboženstvu. Tento súd mal zasahovať proti trestným činom spáchaným proti panovníkovi, anglikánskej cirkvi či na cirkevnej pôde a jeho účelom bolo poskytnúť právny rámec pre sankcie za porušovanie vyššie uvedených zákonov z prvého roku vlády kráľovny Alžbety.¹⁸⁴ Obsadenie súdu tvorili panovníkom menovaní sudcovia a biskupi, kvórum pre vydanie rozhodnutia bolo šesť prítomných sudcov.

Zmeny v súdnom systéme spočívali najmä v dôslednejšom oddelení výkonnej a súdnej moci a zmenách v zložení a ustavovaní členov Tajnej rady. Alžbeta do nej nemenovala sudcov, ale jej členmi bolo dvanásť najdôležitejších kráľovských úradníkov a radcov.

Ohľadom vedenia fiškálnej politiky štátu a správy daní môžeme konštatovať, že neschopnosť alžbetínskej vlády udržať výnos zvláštnej dane bola najväčšou slabosťou pozdne tudorského štátu. Úpadok systému daní spôsobila statická výmera daní a rozsiahle daňové úniky, vďaka ktorým poklesla i nominálna hodnota výnosov. Sadzby však ostávali nemenné a základ k výmere dane sa vypočítaval podľa prísazného prehlásenia poplatníka. Na jednej strane vládne výdaje výrazne stúpali, na strane druhej sa zvyšovala inflácia a v jej dôsledku sa nezvyšovala hodnota subvencií priznaných parlamentom. Alžbeta sa napriek tomu snažila vyhnúť sa vyberaniu nových daní, po roku 1589 pristúpila k vyberaniu početných zvláštnych daní, ktoré však podliehali zákonu klesajúcich výnosov. Stojí za zmienku, že počas Alžbetinej vlády sa stupňovali miestne dane, ktorých výtťažok bol primárne určený na pomoc chudobným, opravy ciest a mostov a uhradeniu výdavkov na domobranu, čo vo svojom dôsledku čiastočne kompenzovalo nedostatočnosť systému celoštátneho zdaňovania.

Kráľovná Alžbeta sa práve z finančných dôvodov stala pomerne závislou. Sebavedomie buržoázie stúplo najmä po víťazstve nad španielskym nepremožiteľným loďstvom v roku 1588. Za jej peniaze bola postavená väčšina lodí a koruna mala len malý podiel. Smrťou kráľovny skončilo udržiavanie mieru s buržoáziou, respektíve s Dolnou snemovňou parlamentu.¹⁸⁵ V roku 1603 tak vládu bez väčších otrasov prevzal škótsky kráľ Jakuba I. Stuart (1603- 1625)

---

¹⁸⁴ Kuklík, J.; Selteneich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str. 80

¹⁸⁵ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 419

11 Parlament a jeho vývoj v 14. - 16. storočí

V priebehu 14. a 15. storočia sa pomer síl medzi panovníkom a stavmi začal meniť a po prechodnom posilnení parlamentu a následnom prechodnom posilnení postavenia kráľa nastala medzi nimi určitá rovnováha a došlo k ustáleniu právomocí parlamentu a jeho procedurálnej praxe. V 14. storočí došlo k rozdeleniu parlamentu na dve snemovne, nejednalo sa však o jednorázový akt, ale o výsledok postupného dlhodobého procesu, prebiehajúceho počas celého 14. storočia. V roku 1343 sa baróni svetskí a duchovní stretli vo White Chamber vo Westminsteri a rytieri a mešťania sa uchýlili do Painted Chamber. To bolo základom nielen pre ich oddelené jednanie, ale i pre trvalé rozdelenie na Hornú snemovňu či Snemovňu lordov - Upper House, House of Lords, House of Peers a Dolnú snemovňu, respektíve komoru obcí - House of Commons.¹⁸⁶

Ako zástupcovia boli do Dolnej komory delegovaní za každé z 37 grófstiev dvaja rytieri a za každé kráľovské mesto dvaja mešťania. Spôsob výberu rytierov bol v jednotlivých grófstvach rôzny, pričom hlavné slovo pri ich výbere mali šerifovia a najvplyvnejší pozemkoví vlastníci. V rámci Snemovne lordov sa členovia k jednaniu pozývali takzvaným "writ of summons", ktorý bol určený konkrétnym osobám. Zástupcovia miest boli do parlamentu delegovaní najčastejšie na základe rozhodnutia starosty alebo rady starších. Rast počtu miest v 15. storočí mal za následok, že ich zástupcovia získali nad rytiermi prevahu. V roku 1429 došlo k vydaniu zákona, ktorý obmedzoval možnosť účastniť sa volieb do parlamentu v jednotlivých grófstvach na základe majetkového cenzu. Voliť tak mohli iba slobodní držitelia pôdy s pozemkovým majetkom s výnosom aspoň 40 šilingov ročne, ktorým sa hovorilo yeomanry.¹⁸⁷ Neskôr pribudli ďalšie obmedzujúce podmienky v dôsledku ktorých sa na jednej strane zúžil okruh osôb s oprávnením voliť a na druhej strane sa sprísnil i podmienky vymedzujúce osoby, ktoré mohli byť do parlamentu zvolené.

V roku 1343 sa počas oddeleného zasadania parlamentu prvýkrát objavila funkcia hovorca- "speakera", ktorý v tom čase ešte nebol členom Dolnej snemovne. Neskôr sa stal predsedom Dolnej snemovne, ktorej zároveň i predsedal a ustálilo sa pravidlo, že to

---

¹⁸⁶ Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, str. 410

¹⁸⁷ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.51

bol vždy rytier. Ďalším funkcionárom parlamentu, ktorého úrad vznikol v 14. storočí, bol hlavný ceremoniár Snemovne Lordov - Usher of the Black Rod, čo v doslovnom preklade znamená "uvádzač s čiernou palicou".

Členovia hornej komory parlamentu boli označovaní ako lordi svetskí a duchovní- Lord Temporal and Spiritual. Podstatným rozdielom oproti pôvodnému zloženiu parlamentu z obdobia vlády Eduarda I. bola absencia zastúpenia nižšieho duchovenstva. Predsedal jej Lord High Chancellor- Lord najvyšší kancelár, ktorý od polovice 13. storočia zastával pozíciu najvyššie postaveného činiteľa v oblasti justície a zároveň bol poradcom kráľa.

Kráľ mal vo vzťahu k parlamentu niektoré významné právomoci. Panovník sa zasadaní parlamentu účastnil spolu so svojou radou a spolu s najvyššími kráľovskými sudcami. Zasadanie parlamentu zvolával, zahajoval jeho jednanie a mal tiež právomoc jeho jednanie odročiť alebo i parlament rozpustiť. V 14. storočí sa taktiež ustálila prax, že kráľ so svojou radou parlament zahájil na spoločnom zasadaní oboch komôr a potom sa parlament rozišiel k prejednaniu predložených návrhov. Na jednaní komôr však už panovník nebol osobne prítomný.¹⁸⁸

Snemovňa lordov naviac od 14. storočia pôsobila i ako orgán moci súdnej. Už v dobe vlády Eduarda I. zvláštny výbor parlamentu a výnimočne i celý parlament rozhodovali o sťažnostiach, ktoré boli parlamentu predložené vo forme petícií.¹⁸⁹ Najznámejšie je však nepochybne pôsobenie Hornej komory ako "Court for the Trial of Impeachments". House of Lords sa neskôr stala vrcholným orgánom celej súdnej sústavy.

Parlament sa podieľal i na výkone zákonodárnej moci. Počas vlády Eduarda III. parlament okrem schvaľovania návrhov štatútov predložených panovníkom začal presadzovať i svoje vlastné návrhy prostredníctvom petícií. Pokiaľ petície parlamentu panovník schválil mali približne rovnakú právnu silu ako klasické štatúty. Neskôr sa v rámci vydávania zákonov (štatútov) vyžadovalo prejednanie a schválenie oboma komorami parlamentu osobitne a následne schválený i panovníkom. Kráľ mohol však naďalej sám vydávať takzvané proklamácie a v súčinnosti s kráľovskou radou i

---

¹⁸⁸ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.50

¹⁸⁹ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.50

ordonancie. Proces schvaľovania zákonov oboma snemovňami s následným súhlasom panovníka sa sformoval do ustálenej podoby v 15. storočí v dobe vlády Henricha VI.

Sídlom parlamentu bol v tejto dobe najčastejšie Westminster, bolo však možné jeho zasadanie zvolať i do iných miest. Trvalé sídlo má až od roku 1459 v Londýne v kráľovskom paláci vo Westminsteri. Sídlo parlamentu má názov Houses of Parliament, teda v preklade "Domy parlamentu".

Počas 16. storočia v oblasti parlamentných právomocí nenastali žiadne zásadné zmeny. Výrazne sa však zvýšila jeho legislatívna aktivita, nakoľko panovník vydávanie ním navrhnutých zákonov využíval k upevneniu svojho vplyvu a presadeniu svojich mocensko-politických zámerov. V súčinnosti s parlamentom došlo k prijatiu množstva reformných kráľových návrhov, ktoré súviseli najmä s vytvorením anglikánskej cirkvi. Naďalej sa významne podieľal i na výkone súdnej moci.

Vzhľadom na spomínané dejinné okolnosti rozhodoval parlament tradične i v otázkach nástupníctva na anglický trón. Jeho schváleniu podliehali dane i rôzne finančné dotácie a podpory panovníkovi. V roku 1559 parlament rozhodol o pravidelnom vyberaní poplatkov nazývaných tonnage a poundage z tovaru, ktorý opúšťal anglické prístavy alebo do nich putoval.¹⁹⁰ Tieto poplatky boli zavedené už za vlády Henricha V. a neskôr túto prax prevzali i Henrich VI. a Eduard IV. a predstavovali značný príjem pre kráľovskú pokladnicu. V oblasti parlamentných právomocí týkajúcich sa panovníkových rozhodnutí vo finančnej oblasti došlo k ich posilneniu v súvislosti udeľovaním monopolov pre zahraničný obchod počas vlády Alžbety I. Nesúhlas parlamentu a následný ústupok panovníčky vo svojom dôsledku znamenal rozšírenie jeho právomocí i na obchodné a finančné záležitosti.

V oblasti procedurálnej boli počas 16. storočia zachované niektoré tradičné postupy, vývoj tu však vo všeobecnosti napredoval. Panovník si vo vzťahu k parlamentu zachoval právomoc zahajovať jeho zasadanie svojim prejavom a vyžadovala sa prítomnosť oboch komôr. Zasadania mohol odročovať alebo parlament rozpustiť, čo najmä Henrich VIII. i Alžbeta I. často praktikovali podľa svojho uváženia a momentálnej potreby, čo môžeme pozorovať najmä u takzvaného reformačného parlamentu, ktorý počas celej doby zasadal vo svojom pôvodnom zložení.

---

¹⁹⁰ Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.82

V minulosti boli obdobia, keď sa nekonali žiadne zasadnutia parlamentu, napríklad v období rokov 1373- 1376, na druhej strane napríklad v rokoch 1340 sa konali počas jedného roku dve, v roku 1328 dokonca až štyri. Je potrebné si uvedomiť, že každý takýto parlament bol parlamentom novým, ktorému predchádzali nové voľby.¹⁹¹ Každé jedno zasadnutie zvolané a ukončené kráľom malo takpovediac svoju vlastnú identitu. Frekvencia ich zvolávania tak bola väčšinou odvislá od panovníkovej momentálnej potreby finančných prostriedkov, pričom panovník sám sa tak stával na parlamente závislým. Neskôr nastal zostupný trend a napríklad za vlády Eduarda IV., bol počas jeho dvadsaťdvaročnej vlády zvolaný iba šesťkrát. Počas vlády Henricha VII. bolo zvolaných desať parlamentov, za panovania Henricha VIII. ich bolo deväť a v priebehu alžbetínskej éry bol parmanet zvolaný desaťkrát.

V roku 1584 Alžbeta I. vydala záväzné znenie parlamentného sľubu pre zvolených členov dolnej komory. Jeho znenie vychádzalo z toho, že kráľovná bola hlavou anglikánskej cirkvi a členovia parlamentu museli odprisahať, že nie sú pod svetským či cirkevným vplyvom žiadneho cudzieho panovníka či cudzej mocnosti.¹⁹² Domnievam sa, že k tomuto kroku viedli najmä okolnosti v súvislosti s existenciou katolíckej opozície okolo Márie Stuartovej a z toho vyplývajúcich obáv z možného prevratu.

Zmeny v počte a zložení parlamentu sa udiali najmä v rámci dolnej komory. Za 150 rokov od nástupu Tudorovskej dynastie v roku 1485 sa ich počet zvýšil z menej ako 300 potencionálnych členov na vyše 500. Prispel k tomu i fakt, že v roku 1542 pribudlo dvanásť zástupcov z novo vytvorených welšských správnych obvodov, celkový nárast bol však hlavne dôsledkom vytvorenia nových parlamentných obvodov.¹⁹³

Tento proces vygradoval po nástupe Alžbety I. na trón v roku 1558, keď bolo vytvorených ďalších 31 parlamentných obvodov (boroughs), ktoré so sebou priniesli ďalších 62 kresiel a rozšírili tak rady commons na celkový počet 462 členov. V roku 1604 počas vlády Jakuba I. (James I.) bolo priznané privilégium vysielat' po dvoch svojich zástupcoch i Oxfordskej a Cambridgeskej univerzite. Prvý parlament Jakuba I.

---

¹⁹¹ Maitland, F. W., *The Constitutional history of England*, Cambridge: University Press, 1961, str. 178

¹⁹² Kuklík, J.; Selteneich, R., *Dějiny angloamerického práva*, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.82

¹⁹³ Upton, A.F., *Parliaments, Estates & Representation*, Great Britain: Variorium, 1995. str. 117

na počiatku 17. storočia tak mal už 467 členov dolnej komory.¹⁹⁴ V roku 1640 na zasadaní tazvaného Dlhého parlamentu ich celkový počet pozostával až z 504 členov.¹⁹⁵

---

¹⁹⁴ Kuklík, J.; Seldenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání, str.82

¹⁹⁵ Upton, A.F., Parliaments, Estates & Representation, Great Britain: Variorium, 1995. str. 119

Záver

Predmetom mojej práce bol ústavný vývoj Anglicka od počiatku do 17. storočia. Jedná sa teda o pomerne rozsiahly časový úsek, ktorý mal pre súčasnú podobu ústavného systému Veľkej Británie zásadný význam.

Je ťažké označiť východiskový bod vývoja anglického ústavného systému. Ako som uviedla už v úvode svojej práce, počiatky vlastného právneho vývoja, ktorý má aspoň určitú kontinuitu, spadajú do obdobia príchodu anglosaských kmeňov a vzniku prvých anglosaských kráľovstiev. To ale samo o sebe neznamena, že predtým na britských ostrovoch neexistoval spoločenský život, že tam neexistovalo právo. Základy budúceho ústavného systému v dnešnej Veľkej Británii sa začali formovať ešte v časoch „Rímskej Británie“. Vplyv rímskeho práva sa však objavuje až v dobách neskorších, nikdy sa však nepresadilo do takej miery ako tomu na európskom kontinente. Počínajúc týmto obdobím sa objavuje ďalší dôležitý faktor, ktorý bude zohrávať dôležitú úlohu počas celého anglického vývoja- kresťanstvo. Kresťanstvo i cirkev zohrali dôležitú úlohu najmä v počiatočných fázach vývoja, keď podporili vznik jednotnej kráľovskej moci a ovplyvnili i podobu najstarších anglosaských zákoníkov, v práve sa presadili tradičné kresťanské zásady. V anglosaskom období sa objavujú prvé snahy o kodifikovanie práva, ktoré je charakteristické svojou prevažne obyčajovou povahou. Približne v období vlády Eduarda I. nastáva vplyvom mimoriadnej zákonodárnej aktivity panovníka definitívny koniec perspektívy romanizácie anglického práva. Anglické právo sa vyčleňuje navonok a stáva sa samobytným systémom s vlastným dejinným smerovaním. Kontinuita ústavného vývoja bola predurčená tým, že oproti kontinentálnej Európe, vývoj v tomto prostredí nebol poznačený zásadnými zmenami revolučného charakteru, ale prebiehal plynulo a bez zásadnejších výkyvov. Od normanského vpádu sa postupne vytvárali podmienky, ktoré umožnili vznik nového fenoménu, takzvaného obecného práva- common law. V tomto období došlo i oddeleniu cirkevnej a svetskej jurisdikcie a k s tým súvisiacim zmenám v rámci súdnej sústavy. Významný prelom v dejinnom smerovaní nastal prijatím Veľkej Listiny slobôd- Magny Charty libertatum, dokumentu, ktorý oprávnene môžeme považovať za základ anglického ústavného vývoja, prijatie ktorého je významné najmä preto, že vydláždilo cestu k vytvoreniu anglického parlamentu.

V priebehu času sa striedali obdobia posilňovania jeho postavenia voči panovníkovi s obdobiami jeho oslabenia, ktoré boli prevažne odvislé momentálnej finančnej sebestačnosti kráľa. Parlamentu bola od počiatku zverená významná súdna právomoc a aj zásadný podiel na moci zákonodárnej. Parlament a panovník mali voči sebe navzájom určité dôležité právomoci a vyvažovanie ich záujmov v priebehu jednotlivých období, ktoré možno charakterizovať ako permanentný zápas ústrednej kráľovskej moci a šľachty bolo určujúce i pre formovanie nových ústavných princípov a z nich vychádzajúcich právnych noriem.

V tomto rozhodujúcom mocenskom strete, ktorý sa ako tiahne celými anglickými dejinami ako tenká červená línia, sa po celé stáročia formovalo anglické právo. Dlhodobá rovnováha mocí, aj keď prerušovaná obdobiami, kedy jedna zo strán mala očividne navrch, vytvorila rámec ústavného systému, ktorý sa vo Veľkej Británii zachoval dodnes.

Rovnako ako je ťažké nájsť východiskový bod vývoja ústavného systému, je ťažké zastaviť sa v istej fáze dejinného vývoja. V prípade mojej práce to bolo 17. storočie, ktoré predstavuje onú, vopred stanovenú hranicu predmetu môjho záujmu. Už v tomto období je možné pozorovať určité tendencie, ktoré sa výraznejšie začali presadzovať v nasledujúcich obdobiach. Či už sa jedná o počiatky neskoršieho veľmocenského postavenia Anglicka vo svete, o prudký nárast sily a významu miest, tak v právnej oblasti o výrazné rozšírenie legislatívnej a súdnej aktivity parlamentu. Všetky tieto javy len nadväzujú na dedičstvo predchádzajúcich období.

V úplnom závere by som sa ešte raz vrátila k citátu z úvodu. Túžba po dokonalosti je podľa môjho presvedčenia vložená do vnútra každého človeka. V nespočetných obmenách som ju nachádzala v ľudskom konaní, ktoré vyústilo do dejinných okolností, ktorých následky formovali ústavnú minulosť i prítomnosť. Každé ľudské konanie, či už vedomé, alebo nevedomé, má aj svoj celospoločenský rozmer. Ten sa častokrát prejaví až za mnoho rokov. U dejinných udalostí, až za stáročia. Prelínanie právnej histórie a súčasného platného práva si so sebou nesie práve odkaz dôb dávno minulých.

Mojim zámerom bolo aspoň z malej časti zachytiť vznik, vývoj a premeny ústavného systému jednej krajiny. V tom spočívalo moje chápanie citovaného výroku talianskeho renesančného umelca.

Zoznam použitej literatúry a prameňov

- Balík, S., Balík S. ml., Právní dějiny Evropských zemí a USA – 3.rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007
- Balík, S., Balík S.ml.,Texty ke studiu právních dějin evropských zemí a USA, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005
- Bastwick, J., Encyklopaedia Britannica,
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/563475/Court-of-Star-Chamber>
- Brooke, Ch., Evropa středověku v letech 962- 1154, Praha: Vyšehrad, 2006
- Collins, R., Evropa raného středověku 300-1000, Praha: Vyšehrad, 2005
- Dodd, A.H., Elizabethan England, London: William Clowes and Sons Ltd., 1973
- Green, J.A., The Government of England under Henry I, Cambridge: University Press, 1986
- Holt, J.C., Magna Carta , 2nd edition, Cambridge: University Press, 1992
- Johnson, P., Dějiny anglického národa, odborný překlad Vera a Jan Lamperovi, Londýn: Rozmluvy, 2002
- Kuklík, J.; Seltenreich, R., Dějiny angloamerického práva, Praha: Linde, 2007, 1.vydání
- Lander, J.R., Crown and Nobility 1450-1509, Londn: Edward Arnold 1976
- Larson, L. M., Canute the Great The Rise of Danish Imperialism during the Viking Age, 21.2.2012,
(<http://www.gutenberg.org/files/38945/38945-h/38945-h.htm>)
- Loades, D., Henry VIII, Great Britain: Biddles Ltd, King's Lynn, 2007
- Loyn, H.R., The Norman Conquest, London: Hutchinson University Library, 1967
- Maitland, F. W., The Constitutional history of England, Cambridge: University Press, 1961
- Maurois, A., Dějiny Anglie, Praha: nakladatelství Lidové noviny, 1993
- Morgan, Kenneth O. a kolektiv, Dějiny Británie, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999

- Poole, A.L., Domesday book of Magna Carta 1087-1216, 2.edition, Oxford: University Press, 1993
- Powicke, M., The Thirteenth Century 1261-1307, Oxford: The Clarendon Press, 1962
- Radcliffe, G. R. Y. ; D.C.L and Geoffrey Cross, M.A., The English legal system, London: Butterworth& CO., LTD., 1937
- Sayles, G. O. , Medieval foundations of England, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1950
- Schelle, K. a kol., Právní dějiny, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007
- Smyth, A.P., King Alfred The Great, Oxford: University Press, 1995
- Stafford, P., Unification and conquest, A political and social history of England in the tenth and eleventh centuries, London: Edward Arnold, a division of Hodder Headline PLC, 1989st
- Stenton, F.M., English Society in the early middle ages (1066-1307), London: Pinguins Books, 1951
- Stenton, F.M., Anglo-saxon England, second edition, Oxford: The Clarendon Press, 1947
- Stubbs, W., Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History from the Earliest Times to the Reign of Edward the First, Oxford at the Clarendon Press, 1900, dostupné na - <http://avalon.law.yale.edu/medieval/saxlaw.asp>
- Stubbs, W., The Constitutional history of England in it's origin and development, volume I., fifth edition, Oxford: Clarendon Press, 1926
- Upton, A.F., Parliaments, Estates & Representation, Great Britain: Variorium, 1995
- Wilkinson, B., Constitutional History of England in the Fifteenth Century (1399-1485) with illustrative documents, Aberdeen: The University Press., 1964
- Williams, A., The English and the Norman Conquest, Woodbridge: The Boydell Press, 1997
- Wood, M., Domesday, A Search for the Roots of England, London: Book Club Associates, Mackays of Chatham Ltd., 1987

Resume

Constitutional Development in England from the beginning until the 17th century

This thesis analyses the constitutional development and the evolution of the law and the society on the English territory from the formation of the first Anglo-Saxon kingdoms until the beginning of the 17th century. The aim of this work is to study the constitutional and legal development on the basis of historical events and thus offer an integrated interpretation and explanation of the issue.

The thesis consists of eleven chronological chapters, in each of which the most important aspects of the constitutional development of the period are scrutinized. The emphasis is put on the most important law heritage on the evolution of the law and law institutes, of the central as well as local state authorities and of the position and role of the sovereign/monarch in the given period. Particular attention is paid to the origin and the development of parliamentarism, its relation towards the monarch and their mutual interaction.

The first chapter deals with the Anglo-Saxon period and the genesis of the origins of the legal development on the current English territory, with the arrival of Anglo-Saxon tribes and with the formation of the first political statehoods in this territory. The chapter focuses on the analysis of the most important law heritage, on the first attempts to codify law and on the most important legislative steps of the sovereigns of the time and the formation of first legal inventories on the importance of legal ordinances as well as on the position and the influence of the church on the development of the state and the law. Significant attention is dedicated to historical circumstances of the Danish invasion and the creation of the double-tracking of law (danelaw). With respect to this the subsequent legal development, the gradual differentiation of the English society, the description of the power structure of the state and of the position of the monarch and the state administration is analysed. Attention is also dedicated to the sources and the specifics of the judicial process at that time and its most important institutes. The chapter concludes with a historical divide in the form of the Norman Conquest in 1066.

The second chapter discusses the period of the reign of norman rulers, beginning with William the Conqueror and finishing with Henry I. Emphasis is placed on the analysis of the impact of their rule on the Anglo-Saxon legal system and its changes.

Especially, the "Domesday book", which deals with the changes in relation to the church, with the strengthening of the central authority, with the basis of a new state administration and the development of feudal relations, is subject to particular scrutiny.

The third and shortest chapter concentrates on the period of the rule of Henry I., in particular on his reform activity in the area of judiciary, finance and state administration.

The fourth chapter addresses the rule of Henry II. It chronologically describes the most important events in the field of law that contributed to the development of constitutionalism and the related historical circumstances. It also analyses the "Clarendon Assizes", the origin of common law, the changes in the judiciary and especially the creation of courts of assize and of visiting judges during the reign of Henry II.

The fifth chapter deals with the rule of "John the Lockland" and the scrutiny of "Magna Charta Libertatum", one of the most important documents that influenced the development of English constitutionalism. The historical circumstances related to this period, especially the monarch's conflict with the Church and the strengthening of the high nobility, are described as well.

The sixth chapter is dedicated to the period of the rule of Henry III. and Edward I., to the period of the development of the constitution and the creation of the parliament in the 14th century, and, marginally, also to the most significant "legal writings".

The seventh chapter concentrates on the rule of Edward II., Edward III., and Richard II. Particularly, it examines the outcomes of the political crisis, the demographic decline and the changes in the range of powers of the parliament with respect to the monarch.

The chapters eight – tenth focus on the rule of the Lancaster and Tudor dynasties on the English throne, on the weakening of the high nobility and of the parliament following the "war of roses" and on the transition towards absolutistic monarchy. The ninth chapter is dedicated to the rule of Henry VIII., first of all to the issue of the formation of Anglican Church, to the changes in the area of succession and to the impacts of the reform legislation. The tenth chapter analyses the reign of Elizabeth I., the restoration of the law establishing the Anglican Church and the financial background of her increasing dependence on the parliament.

The final eleventh chapter summarizes the most important aspects of the development of the parliament between the 14th and 16th century.

Klíčová slova

Anglicko, parlament, ústava;

England, Parliament, Constitution.